

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijk en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

BEKORT VERHAAL

Van een Reyze gedaan in 't binnelands
gedeelte van

ZUYD AMERICA,

Van de Zuyd Zee tot aan de Kusten
van BRAZIL en GUIANE.

De RIVIER DER AMAZOONE

A F Z A K K E N D E

In de Openbaare vergaadering der wee-
tenschappen tot Parys geleezen,
Op den 28 April 1745.

Door den Heer

DE LA CONDAMINE,

Luytenant van de Cavalery, en Ridder
van de ordre van St. Lazare,
Lid derzelver Academie.

Met een Plaat van 't oproervan Cuenca, en een
Kaart van de Maragnon, of de Rivier der
Amozoone, door den zelve geteekend.

Uyt 't Frans vertaald.

*Floriferus, ut apes, in Saltibus omnia libant,
Omnia nos Lucret.*

IN AMSTERDAM,

By DIRK SLIGTENHORST, inde
Kalverstraat over de Capel. 1746.

By den Drukker deezes zyn onder andere
foorten van Boeken te bekoomen.

De Engelfe Spectators van Addiffon en
Steele, 9 deelen in Octavo.

Nieuwe Natuurkundige ontdekkinge over
de Electriciteyt eerfte en tweede Stuk, van
den Heer Professor Joh. Henr. Winkler,
in groot Octavo.

VOORREEDEN.

't **I**S algemeen bekend dat 't zeedert tien jaaren op order vanden Koning, verscheyde Sterrekundige van de Academie onder de Middellyn en den Poolcirkel zyn gezonden, om de Graaden der Aarde te meeten, terwyl de andere Leeden van de Academie het zelve werk in Vrankryk verrigtete.

Onder een andere Regeering zoude deeze Reyze met alle haar toerusting en 't getal der waarneemers die daar toe vereyscht werden, niet anders als de vrugt van een langduurende Vrede kunnen zyn. Onder Louis de XV. zyn die ontworpen en gelukkig uitgevoerd geduurende den loop van twee bloedige Oorloogen; en terwyl de Waapenen des Konings van 't een tot het ander eynde van Europa vloogen tot onderstand van zyn Bondgenooten,

V O O R R E E D E N .

zo arbeyde zyn Wiskonstenaaren onder de versengde en bevroore Lugtstreeken , tot voortsetting der Weetenschappen , en het algemeen nut en voordeel der Volkeren.

Zy hebbe voortgebragt tot vrugt van haaren arbeyd , de beslissing van een vermaard verschil , een beslissing daar de Aardrykskunde , Sterrekunde , de generaale Natuurkunde en de Scheepvaart in haar nuttigheid deelen. Zy hebben een twyffeling opgehelderd daar het leevē van den mensch ingewikkeld was , deeze beweegreedenen verdiende dat men alle deeze moeytens nam die ze gekost hebben om tot een eynde van deeze onderneeming te geraaken: de Academie heeft 't zeederd haar opregting dit oogmerk gehad en zy heeft 'er nu de laatste handaangelegt.

Zonder te blyven staan op 't regte en blykbaar belang dat men zoude kunnen trekken uyt de naukeurige kennis van de Middellyne der Aarde , om de Aardrykskunde en de Sterrekunde te volmaaken ; de Diameter van den Equator erkend veel langer te zyn als die doorde Aarde gaat van deeene Pool na den andere , geeft een nieuw bewys , om niet te zeggen een onwederspreekelyk

VOORREEDEN.

delyk nieuw bewys van de omwenteling der Aarde op haar Axe; een omwenteling die met alle Hemelscheftels bestaan kan, den arbeid der Academisten zo wel ten aanzien van de meeting der Graaden, als op de proef ondervindinge van de volmaakte Slinger, die met zo veel naukeurigheede zyn gedaan op verscheide breedens, spreidt een nieuw licht over de beschouwing van die swaartens, die in onze dagen uyt de nevelen zyn beginne op te komen, zy verriykt de algemeene natuurkunde, met nieuwe voorstelle tot hier toe onoplosselyk, over de hoogrootheid en de rigting der swaarte op verscheide plaatsen der Aarde. Eynelyk zy baand ons den weg tot veel gewigtiger ontdekkinge, als die van de natuur en de Wette der waare algemeene swaarte, de kragt die de Hemelsche lighaamen beweegt en in 't geheel al heericht.

De misflaagen die de kennis van de gedaante der Aarde de Zeeluyden kan doen vermyden, zyn dat minder misflaagen, om dat 'er andere over blyven die tot hier toe zonder hulpmiddelen zyn? ongetwyfeldneen. Hoemeren de Zeevaard tot volmaakttheyd zal brengen,

V O O R R E E D E N.

gen, hoe meer men gewaar zal worden de nuttigheyd der bepaaling van de gedaante der Aarde, misschien zyn wy in die tyd dat de Zeeluyden die nuttigheid gevoelig gewaar worden, maar is zy minder weezentlyk als dat oogenblik nog ver af was? 't is ten minste zeeker dat hoe meerder reedenen men gehad heeft om te twyffelen of de Aarde langagtig of platagtig was, hoe grooter het belang is zelfs voor de gevolge in de oefening, om te weeten waar aan men zig zoude houden door besliffende maaten.

De eerste voorgenoome, en de laaft volbragte van de drie reyzen die in deeze laaftste tyden de meeting der aardfche Graaden tot voorwerp hadden, is die van den Equator, in 't Jaar 1735. ondernomen door den Heer Godin, den Heer Bouguer en door my, 't gemeen heeft berigt 't zeederd eenige jaaren * van den uytflag der arbeid, van de Academiften die onder den Poolcirkel en in onze lugt ftrecken gewerkt hebben, en den Heer Bouguer die eerder in Vrankryk is gekomen als ik, heeft rekenfchap gegeven aan de openbaare vergaadering

* Ziet het Boek van de gedaante der Aarde, van M. de Maupertuis, en die van de Meridiaanen van M. Cassini de Thury.

V O O R R E E D E N.

ring der Academie, op den 14 November 1744. van den uytflag van onze waarneeminge onder de Linie Equinoctiaal, en de overeenkomst die 'er gevonden werd tusschen de uytkomst van 't Noorden en die van Vrankryk, waar van yder by een van de twee andere vergeleken zynde, de platagtigheid der Aarde omtrent de Pole bewyfe, de meerder omstandigheeden werden bewaard voor de *Historie van onze meeting der Aarde*; dat is te zeggen, van onze sterrekundige waarneeminge, en 't werk van onze driehoeksmeetinge in de Provintie van Quito in Zuyd Amerika; een werk waar van wy reekenschap moeten geven aan de Academie en aan 't gemeen, om dat wy tot dien arbeid gezonden waaren.

't Verschil over de gedaante van de Aarde afgedaan, en de nieuwsgierigheid van 't gemeen over dat voorwerp verflaauwd zynde, dagt ik haar meer in te wikkelen, door aan de openbaare vergadering op den 26 April laastleeden, een bekort verhaal te doen van myn reys langs de Rievier de Amazone, die ik ben afgevaaren van de plaats daar hy begint vaarbaar te worden, tot aan zyn uytwaateringe, in een uytgebreyd-

V O O R R E E D E N .

heid van meer als duyzend mylen; maar de overvloed van stoffe hebbe niet toegelaaten myn binnen de paalen die my tot myn leesing voorgelechte waaren te houden, die nog te enge waaren, zo was ik verplicht nieuwe afnydinge te maaken na maaten dat ik las, t geen nootwendig de order en 't vervolg van myn eerste uyttreksel moest verbreeken; daarom doen ik 't heede te voorschyn komen onder de zelve gedaante als ik 't in den beginne had ontworpen.

Om die geene niet te bedriegen die in verwagting zyn om in 't verhaal van een Reys niet anders te zoeken als zeldzaame ontmoetinge, en aangenaame Schilderye van vreemde zeeden, en onbekende gewoontens, moet ik haar waarfchouwen dat zy hier wynig zullen vinden om haarte voldoen, ik heb geen vryheid gehad om met den Leezer onverschillig na alle voorwerpen te wandelen die bekwaam waaren om zyn nieuwsgierigheid te streelen een historisch verhaal dat ik geduurende den tyd van tien Jaaren heb geschreeven, zoude my misschien de noodige stoffe hebbe kunne verschaffe om het te doen; maar het was de plaats nog de tyd niet om het in 't werk te stellen, maar 't was

V O O R R E E D E N.

't was hier de zaak van de Kaart die ik had ontworpen van de loop van een vloed die door uytgebreyde lande loopt, by na onbekend aan onze Geographie.

't Was hier de zaak om 'ereendekbeeld van te geeven in een memorie die geschikt was om in de Academie der Weetenſchappe geleezen te worden in diergelyk verhaal moeft ik meer bedagt weezen te leeren, als myn op te houden, al het geen dat tot de Geographie, de Aſtronomie of de Natuurkunde niet behoorde, zoude een uytſtap ſchynen te weezen dat my van myn voorwerp zoude verwyderen, maar het zoude ook niet billyk zyn, dat ik 't geduld misbruykte van 't grootſte getal der gee- ne die deeze openbaare vergaadering uytmaakte, met een Lyſt van barbaarte naamen van volkeren en Rievieren, en door een Journaal van de hoogtens der Zon en Sterren, breedens en lengtens, meetinge, ſtreeke, afſtande, pylinge, veranderinge van 't Compas, ondervindinge met de Baromeeter, &c. dit was wel de rykſte grond, en van de meeſte waarde in myn verhaal: 't was ten minſte de eenige zaak die ze konde onderscheide van gemeene Reyze, ik heb getragt het midden van deeze twee

* 5

uyter-

V O O R R E E D E N.

Itens te neemen , bewaarende alle de Sterrekundige en Meetkundige omftandigheeden voor de Memorien van de Academie, of voor de verzameling van onze waarneeminge, die 'er op moeten volgen, ik geeve hier niet als de voornaamfte gebeurteniffe , en de legging van de meest aanmerkelykfte plaatzen, volgens de order van 't verhaal, ik heb het ftuk van de Amerikaanfche Amazoonen wat uytgebreid verhandeld, om dat my dagt dat men regt had van't van myn te verwagten, ik heb onder de Natuurkundige aanmerkinge en onder de Natuurkundige Hiftorie eenige Hiftorifche zaaken gemengd, als die myn niet te verre van myn onderwerp deden afdwaalen , ik konde niet vermyde om in eenige Geographifche onderzoekinge te koomen , die 'er naauw aan verbonden waaren , zonder die ten eenemaal te verlaaten , als daar is de gemeenfchap van de Rivier der Amazones met de Orinoque, van outs gefeld, in't vervolg ontkend, en eyndelyk vaf gefeld door befliffende getuygeniffe, als meede de onderzoekinge van de gelegendheyd van het Goud dorp en de fcheyds paal door Texeira gefeld, die van 't Meir van Parime, ende Stad Manoa, en van de

V O O R R E E D E N.

de Rivieren Vincent Pinçon, &c. yder van die articule konde my stoffe tot een verhandeling verschaffen , ik heb ze maar als in 't voorby gaan verhandeld , wel wetende hoe wynig Leezers nieuwsgierigheid zoude hebben tot diergelyke omstandigheeden , schoon nuttig en van belang voor die geene die deeze soort van Studie beminnen , de voorzorg die ik heb genoomen van Kant teekeninge te maaken , zullen aan yder het gemak geeven van die stoffe te zoeken die het meest van haar smaak zullen zyn.

De klyne Kaart van den loop der Amazone die dit verhaal verzeld , zal genoeg zyn om den Leezer ondertusschen een vaste verbeelding te geeven , terwyl ik een veel grooter en omstandiger in onze Memorien zal kunnen geeven , daar ik reekenschap zal geeven van de middelen die ik heb gebruykt om die te ontwerpen , maar deeze laatste zal niet te voorschyn koomen , als nadat ik ze na myn uysterste vermoogen , in de hoogste graad van perfectie zal gebragt hebben , daar toe alle myne reekeninge van strecken en tusschen wydens , met myn Sterrekundige waarneeminge overeen moete brenge en verbeetere , 't welk ik tot nog toe niet als onvolmaakt zoude kunnen doen ,

V O O R R E E D E N .

doen, om dat my daar toe nog ontbreken waarneemingen der Lengte onder eenige bekende Meridianen gedaan, om te vervullen aan die te Parys niet hebben gedaan kunnen werden, in over eenkomst met de myne op verscheyde plaatsen van myne Ryze.

Ik hebbe by den loop der Amazone gevoegd de plaats beschryving van de Provintie Quito, genoomen uyt de drie hoeks Kaart van onse Meridiaan, ik heb de beschryving der kusten van die zelfde provintie, de weg van Quito na Lima, en die van Quito na Papayan, genomen uyt myne byzondere reyze en uyt die van den Heer Bouguer, het overige van de Kaart is getrokken uyt verscheyde Memorien, dagregisters en aantekeningen, die myn zyn meede gedeeld in die landen, door verscheyde Zendelingen of verstandige Reyzigers, den Heer Danville Geographus van den Koning, (wiens bekwaamheid bekend is), is myn een groote hul'p geweest, om deeze verstroyde stoffe over een en in order te brengen, en myn Kaart daar meede te verryken, ik heb de Spaansche en Portugeesche speldinge in de naamen gevolgd, van diet weetaalen, en zelfs de Indische naamen van die landen die de heerschappy

V O O R R E E D E N .

py van dietweekroonen zyn onderworpen, ik heb daar door voor willen koo-
men, die ongevallen van haar onken-
baar te maaken in de oorspronkelyke
Schryvers.

D E N

D E N
BOEKVERKOOPE

A A N D E N

L E E Z E R,

't an niemand onbewust zyn, die maar de minste Lust heeft tot kennis en Weetenschappe, van hoe veel nuttighejd de gezelschappe van Geleerde Manne zyn, in de Menschelyke 't zaamenleeving, getuyge daar van zyn de schriften die jaarlyks in 't licht koomen, in Engeland, Duytsland, Vrankryk &c. waar van reets een aanmerkelyk getal in onze Neederduytsche spraak zyn overgezet, ik ben te raade geworden om ook dit bekort verhaal &c. in onze spraak te laaten overzetten, eensdeels om zyn nuttigheid, anderdeels om dat men wel verzeekerd kan weezen, 't geene hier beschreeven is onweederstekelyke waarheeden zyn, niemand zal daar aan kunnen twyffelen, die maar begrypen dat Leeden van de Koninklyke Academie der Weetenschappen van Parys, door den Koning van Vrankryk met zulke Extra ordinaire kosten naar America gezonden, om waarneming te doen,

V O O R B E R I G T.

doen, in staat zoude weezen, omden Koning, 't gemeen, ja de Academie te abuseeren.

Ik heb daarom ook geen kosten ontzien, om de Kaart van de Rivier d' Amazoone zeer Naaukeurig te laten volgen, als meede de plaat van 't oproer te Cuenca daar den Heer Seniergues wierd vermoord, wyders heb ik het onnoodig geagt, om de Regtvaardigende Stukken uyt 't proces Crimineel &c. in 't Spaans daar by te late voegen, gelyk die in den Fransche druk worde gevonden, maar verzeekere dat de duytsche vertaaling zo naaukeurig is gevolgd als immers moogelyk was.

Dit Stukje is een voorlooper, en zal na alle waarschyndelykheid worden gevolgd, door zaaken die den Autheur in zyn voorreden beloofd, en by aldien myn kosten en arbyd werd beloond, gelyk ik niet twyffelen ik voorneemens zyn Ed. te volgen en dus onse neederlandere te doen zien, dat alle deeze ondervindinge met zulke onnoemelyke kosten en moeytens gedaan, bewyzen het geen onse grooten Landsgenoot den Heer Christiaan Hugens, en den zeer vermaarden wysgeer Isaac Newton, hebben vast gesteld.

Ik wensche dat dit werk mag diennen, tot een grondslag van onse uytgebryde Zeevaart,

V O O R B E R I G T.

*vaart, waar toe men alles behoorde in 't
werk te stellen, als zynde de eerste en een-
igste opkomst, de steun, en 't onderhoud
van deeze Landen, als meede dat het mag
strekken tot een spoor en prikkel, voor die
geene die van den almoogende met verstand
en middelen zyn begaast, om op 't voor-
beeld van haaren grooten Landsgenoot,
haar talenten tot gemeen nut en 's Lands
wel zyn aan te leggen, in welke hoop en
verwagting ik blyve. Waarde Leezer.*

U E. D. W. Dienaar

DIRK SLIGTENHORST.

Bekort

BEKORT VERHAAL

VAN EENE REIS

DOOR HET BINNEN LANDSCH
GEDEELTE VAN

ZUID AMERIKA.

VAN DE KUST DER ZUIDZEE, TOT AAN
DE KUST VAN BRASIL en VAN GUIANA.Gedaan de RIVIER der AMA-
ZOONEN afvaarende.

By het opentlyk wederkeeren in de Academie der Wetenschappen te Parys gelezen,
op den 28 April 1745. door den Heere
DE LA CONDAMINE
Lid van dezelve Academie.

IN het einde van de Maand Maart van 't Jaar 1743, na zes Maanden doorgebracht te hebben in een Wildernis te *Tarqui*, na by *Cuenca*, in Peru, dag en nacht worstelende met een Hemel die de Sterrekunde zeer ongunstig was, ontving ik berigt van den Heer *Bouguer*, dat hy naby *Quito*, aan het noorder eind van onzen middaglyn, verscheide waarnemingen gedaan had van een Ster, ge-
leegen tusschen onze beider Toppunten, eenige in dezelve nachten in welken ik insgelyks die Ster van myn kant waargenoomen had, aan het zuidereinde van denzelven Middaglyn. Door die gelyktydige waarnemingen, op welkers aangeleegendheit ik altoos

Mee-
ring der
Aard-
kloot,

A

Zeer

2. *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

*Hypo-
thesi.*

zeer sterk aangedrongen had, verkreegen wy het ongemeen voordeel, om, zonder eenige andere veronderstelling, de waare grootte van een Boog van drie Graden in den Middaglyn te vinden, welkers lengte ons Meetkundig bekend was, en, om dat besluit te trekken zonder dat wy eenigzins behoeften te vreezen voor de veranderingen, zoo Gezichtkundige als wezentlyke, of zelf voor de onbekende in de beweging van de Ster; dewyl zy op het zelve oogenblik waargenoomen was door twee Waarneemers aan de einden van die boog. De Heer *Bouguer* eenige maanden eerder in *Europa* wedergekeert zynde als ik, heeft van den uitkomst die wy verkregen verslag gedaan, in onze laatste openbaare Byeenkomst. Die uitkomst komt over een met die van de waarnemingen welke onder de Poolkring gedaan zyn (*), insgelyks komen zy overeen met die welken laatstelyk in Vrankryk verricht zyn, (†) en alle loopen zy te zamen om de Aardkloot een platagtige gedaante ontrent de Polen te geven. Wy vertrokken in de Maant April 1735, een jaar voor dat de Heere Leeden van de Academie na het Noorden de Reis aangenoomen hebben, en komen echter zeven jaaren te laat weder te huis, om aan *Europa* iets nieuws wegens de *Figuur der Aardkloot*, mede te bren-

De
Aarde
plat aan
de Polen.

(*) Door de Heeren *Mauvèrtuis*, *Clairaut*, *Camus* en *le Monnier*, Leden van deeze Academie, door den Heer *Abt Outhier*, corresponsent van de Academie; en door den Heer *Celsius*, Hoogleeraar in de Starrekunde te *Upsal*.

(†) Door den Heeren *Cassini*, *de Tbury*, en de *Abt de la Caille*.

brengen. Zedert dien tyd is dat onderwerp door zoo veele bekwaame luiden verhandeld, dat ik myne byzondere waarnemingen daar omtrent voor de Memorien van de Academie wil schikken, en af staan van het goed recht dat ik my anders billik verkreegen hebbe om 'er heden deeze Vergadering mede te onderhouden.

Ik zal my insgelyks niet ophouden met het ^{Andere} Verhaal van het andere Academische Werk ^{arbeid} buiten de meeting van den Aardkloot, tot ^{der Le-} welken arbeid wy, zoo in 't byzonder, als ^{den van} te ^{de Aca-} samen ons overgeven hebben, zoo lang ^{demie.} onzen wegh van *Europa* na *Amerika*, in de plaatsen daar wy ons ophielden, als by onzen aankomst in de Provintie van *Quito*, gedurende de tusschenpozingen die maar al te veel kwamen; en door hindernissen van allerlei soort veroorzaakt wierden, en dikmaals de voortgang onzer Verrigtingen opschortte. Ik zou daar toe een uittrekzel moeten maken van een groot getal Memorien die 't zedert zeven of agt Jaaren aan de Academie gezonden zyn; waar van eenige zelf niet in Vrankryk zyn gekomen, en de meeste van de aangekomene het ligt noch niet en zien, zelf niet by wyze van Uyttrekzels in onze Verzamelingen. Ik zal hier dan niet spreken van onze Sterrekundige of Meetkundige bepalingen omtrent de Lengte en Breete van een groot getal Plaatzen; van de waarneeming der twee Zonnestanden van December 1736 en van Juny 1737, en van de schuinheit der *Eclipsica* die daar uit ontstaat; van onze waarnemingen op de Thermometers en Barometers,

4. *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

op de afwyking en overhelling der Compasnaald , op de snelheid der voortgang van 't geluit, op de Newtonaansche *Attractie*, op de lengte van de Slingers in de Provintie van *Quito*, op verscheide verheffingen boven het Waterpas van de Zee, over de uitzetting en dichtheid der Metaalen, noch over de twee Reizen welke ik gedaan heb, de een in 1736, aan de kant van de Zuidzee na *Quito*, in het opvaaren van de Rivier de *Emeraude*, en de andere in 1737, van *Quito* na *Lima*.

Reizen
in 't by-
zonder
gedaan.

Eindelyk zal ik hier de Historie voorbygaan van de twee Piramiden, die ik heb doen oprichten, om voor altoos vast te stellen de twee Fondamenteele eind oogmerken van alle onze metingen, om daar door de ongevallen voor te komen die men maar te veel in Vrankryk ondervonden heeft, by verzuim van zulk een voorzorg, wanneer men de bazuin van den Heer *Picard* heeft willen onderzoeken. *Het opschrift 't welk voor ons vertrek door de Academie der fraaie Letteren ontworpen was, en sedert gesteld is op die Pyramides, met de veranderingen welke de omstandigheden van tyd en plaats vereischt hebben, wierd wedersprooken door de twee Luitenants van het Schip des Konings van Spanien, onze toegevoegden, als beledigende voor zyne Katholyque Majesteit, en voor de Spaansche Natie. Ik heb gedurende twee Jaren het Proces verdedigd 't goen tegens my Persoonlyk over die zaak ondernoomen is, en heb het zelve eindelyk op de tegenspraak van party gewonnen voor het Parlement van Quito zelf. Het geene in dat geval,*

Pyrami-
desen
opschrift

't binnenlandse gedeelte van Zuid Amerika. 1.

geval, en in verscheide andere merkwaardige uitkomsten op onze Reizen gebeurd is, en 't geen door de verheit zeer verdraaid hier te land is overgekomen in de verhaalen die 'er van gegeven worden, zou veel eerder de stof van een Reisbeschryving als van een Academische Memorie zyn. Ik zal my in deeze alleenlyk bepaalen aan het geene dat myne terugkomst na Europa aangaat.

Om meerder gelegenheden tot waarnemen te hebben waren de Heer *Godin*, de Heer *Bouguer*, en ik, federd langen tyd over een gekomen om langs verscheide wegen te rug te keeren. Ik besloot om 'er een te kiezen die by na geheel onbekend was, en die ik zeker wist dat niemant my benyden zoude, het was die van de *Rivier der Amazoenen*, welke het geheele vaste land van Zuider Amerika doorloopt, van 't Westen na het Oosten, en die met goed recht voor de grootste Rivier des Werelts gehouden word. Ik nam voer om die Reis van nut te doen zyn, met een Kaart op te maken van die Rivier, en met allerlei soort van waarnemingen daer my de gelegenheden toe zouden voorkomen in een land dat zoo weinig bekend is, by een te verzamelen. Die, welke de zeden en de ongemeene gewoontens van verscheide Natiën die langs derzelver oevers wonen aangaan, zouden wel best zyn om de weetaalust van een groot getal Leezers op te wakkeren, maar ik heb gedacht, dat in tegenwoordigheid van een Vergadering, die de taal der Meet en Natuurkundigen verstaat, het my niet vry stond om my uit te breiden over

ontwerp
om we-
der teke-
ren langs
de Rivier
der Ama-
zonen.

stoffen,

● *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door.*

stoffen deeze Academie oneigen: nochtan kan ik niet nalaten om eenige voorafgaande berichten wegens die Rivier te geven, en van de geenē die dezelve het eerste hebben bevaaren, om vervolgens in het geene ik te zeggen hebbe te beter verstaan te worden.

Reis van
d' Orellana.

Men geloof in 't algemeen dat de Eerste onder de Europeanen die de Rivier der *Amazoonen* gevonden heeft, geweest is *Francois d' Orellana*. Hy ging in 1539. Scheep dicht by *Quito*, op de Rivier *Coca*, die wat meer na beneden de Naam van *Napo* aanneemt; van daar kwam hy in eene andere die veel grooter was, en voortvarende zonder eenig ander geleide als den stroom, kwam hy aan *Cap de Nord*, op de kust van *Guiana*, na een weg van 1800 Mylen, na zyn giffing, afgevaaren te hebben, dezelve *Orellana* kwam tien jaren daar na te vergaan met drie Schepen die hem in Spanjen onder zyn gebied gegeven waren, zonder de waare mond van zyne Rivier te hebben kunnen vinden. Om de gewapende Vrouwen welke hy zeide in het afvaaren ontmoet te hebben, en voor welke een *Cacicq*'s Indiaan hem waarschoude die te wantrouwen, noemde hy die de Rivier der *Amazoonen*. Sommige hebben dezelve genaamt de *Orrellana*; maar voor den tyd van *Orellana* noemde men haar reets de *Marañon* * na den Naam van een ander Spaansch Kapitein. De Geographische Schryvers welke twee onder-

verschei-
de name
van de
Rivier
der Ama-
zonen.

* Dit is een Spaans woord en word ontrent uitgesproken als in 't Fransch *Maragnon* of in 't Nederduitsch *Marsenjon* en deeze klank hebben al de *n* die met een Dwarsstreepje getekent zyn.

derscheide Rivieren stellen waar van zy de eene de *Amazoe*, en de andere de *Marañon* noemen, om dat zy misleid zyn, even gelijk de *Laat*, door het vertrouwen op *Garcilasso* en de *Herrera*, weten zekerlyk niet, dat niet alleen de alleroudste Spaansche Schryvers (†) die Rivier van welke wy spreken oorspronkelyk de *Marañon* noemen, sedert het Jaar 1513. maar dat *Orellana* zelf in zyn Verhaal zegt, dat hy de *Amazonen* ontmoette in 't afzakken van de *Marañon*, daar niets tegens te zeggen valt; en wezentlyk heeft zy dien naam by de Spanjaarts altoos behouden tot heden toe, zonder ophouden, gedurende meer als twee eeuwen, in derzelver geheel loop, en van haren oorsprong af, in 't bovenst van *Peru*. Nochtans is dezelve by de Portugeezen, die sedert 1616. hen gevestigd hebben te *Para*, een Bisschoppelyke Stad, welke aan de oostlykste uitwatering van die Rivier geleege is, niet anders bekend als met den Naam van de *Rivier der Amazoenen*, en hoger met die van *Solimoës*, en zy hebben den naam van *Marañon* of van *Maranbaon* in hunne spraak, aan een Stad, en aan een geheele *Provintie* of gouvernement, naby *Para*, toegeeeigent. Ik zal onverschillig deeze Rivier benoemen met den Naam *Marañon* zoo wel als met die der *Amazoenen*.

In 1560. zond de Onderkoning van *Peru* ^{Reis van} *Pedro d'Ursoa* af, om het berugte goud Meir ^{d'Ursoa} van *Parime*, en de Stad *del Dorado* welke
A 4 men

(†) Zie Pierre Martyr, Fernand, de Enciso, Fernandez de Oviedo, Pedro Cieça, Augustin Zarate.

8 Bekort Verhaal van een Reis gedaan door

men meinde dicht aan de Rivier der *Amazoonen* te grenzen, op te zoeken, hy kwam in die Rivier langs eene andere die van de Zuidzyde afkomt, en van welke ik in 't vervolg spreken zal. Het einde van *Ursoa* was noch veel droeviger als dat van *Orellana*, zynen voorganger. *Ursoa* kwam om, door de hand van *Aguirre* een wederspanning Soldaat, die zich zelve tot Koning opwierp. Die zakte vervolgens de Rivier af, en naar een' langen weg, die noch niet volkomen bekend is, langs welken hy alom van Moord en Roof verzeld ging, eindigde hy zynen loop in het Eiland van de *Triniteit*, alwaar men hem Vieren-deelde.

Andere onderne-
mingen. Diergelyke Reizen gaven niet veel ophel-
dering omtrent den loop van deeze Rivier,
eenige byzondere Gouverneurs deden sederd,
doch met alzoó weinig vrucht, verscheide
ondernemingen om dezelve te ontdekken; de
Portugeezen waren echter gelukkiger als de
Spanjaarden. In 1638, een eeuw na *Orellana*,

Reis van
Texiera. wierd *Pedro Texeira* door den Gouverneur
van *Para* afgezonden, aan het hoofd van een
talryk gevolg van *Portugeezen* en *Indiaanen*,
hy ging de *Marañon* op tot aan de Uitwate-
ring van de *Napo*, en vervolgens de *Napo*
zelve, die hen tot vry naa by *Quito* bragt,
werwaarts hy over land heen reisde met ee-
nige *Portugeezen* van zyn gevolg. Hy wierd
van de *Spanjaarts* wel ontfangen, dewyl de
beide Natien toen onder eene Kroon behoor-

den. Hy keerde een Jaar daar na te rug na
de Paters *Para* langs dien zelve wegh, verzeld van de
d' *Acuña* en d' *Artieda*, *Jesuiten*,
die

't binnenlandse gedeelte van Zuid Amerika. 9

die gelast waren om aan het Spaansche Hof verslag te moeten doen van de Byzonderheden dezer Reis. Zy schatte den weg van het gehugt van *Napo* af, alwaar zy Scheep gegaan waren, tot aan *Para*, op 1356. Spaansche Mylen, welke 1500 Zee Mylen en meer dan 1900 gemeene Fransche Mylen uit maken. De beschryving van die Reis is in 1640. te Madrid in druk uitgegeven, en de Fransche Vertaling welke in 1682 daar van gemaakt is, door den Heer de *Gomberville*, is genoeg bekend.

De zeer gebrekkige Kaart van den loop dezer Rivier door *Sanfon*, opgemaakt volgens dat enkele Historische verhaal, is naderhand van al de Geographen nagemaakt geworden by gebrek van nieuwe Memorien, en wy hebben geen beter gehad tot 1717.

Als toen zag men voor de eerstemaal in Vrankryk, in het twaalfde deel der *Lettres édifiantes &c.* een namaakzel van een Kaart die in 1707. gesneden was te *Quito*, en sedert het Jaar 1690. opgesteld was door den Pater *Samuel Fritz*, een Hoogduitsch Jesuit, en zendeling aan de Oevers van de *Marañon*, welke hy in zyn geheele lengte afgevaaren was. Door die Kaart kwam men te weten dat de *Napo*, welke tot hier toe voor de waare oorsprong van de *Amazoone* gehouden was geworden, ten tyde van de Reis van Pater *d'Acuña*, maar een invallende Rivier was, welke met haren invloed de *Amazoone* vermeerderde; en dat deeze onder den naam van de *Marañon* ontsprong uit een Meir by *Guanuco*, ontrent dertig Mylen van *Lima*.

30 *Bekort-Verhaal van een Reis gedaan door*

Voor 't overige heeft de Pater *Fritz* zonder Slinger of Verrekijker onmogelyk iets ontrent de lengte der Plaatzen kunnen bepalen. Hy had niet anders als een kleine halve Cirkel van hout, van drie duim straal, om de breedens meede te nemen; eindelyk hy was ziek toen hy de Rivier afzakte tot aan *Para*. Men leeze slegts zyne Reisbeschryving in Manuscript, van welke ik een afschrift heb (*) om te zien dat hy als toen, en by zyne te rugkomst op de plaats zyner Zending, door verscheide hinderpalen belet is geworden om de noodige waarneemingen te doen die tot de juiste netheit van zyn Kaart vereischt wierden, voor al ten aanzien van het binnenlantsche gedeelte langs de Rivier. Die Kaart is van geen beschryving verzeld geweest, als enkel en alleen van eenige aantekeningen op het zelve Blad, en dat noch zonder eenige Historische omstandigheden; zoo dat men hedendaags van 't geene de Landen door welke de *Amazoone* heen vloeit aangaat, noch niet anders in Europa weet, als men er van geweten heeft over meer dan een Eeuw, door het verhaal van de Pater *d' Acuña*. (†)

loop van De *Marañon* voortvloeyende uit het Meir
 de Ma- van waar zy haaren oorspronk heeft, op elf
 rañon graaden Zuider breete, loopt ten Noorden
 of van de Rivier tot
 der Ama-
 soonen.

(*) Het zelve is afgeschreeve geworden na het oorspronkelyk, 't welk bewaart word in de Stukken van het Collegie van *Quito*, en is my mede gedeeld door *Don Jozeph Pardo y Figueroa*, Markgraaf van *Vallumbroso*, tans *Corrigidor* van *Cusco*, een Man die zeer bekend is in de Republyk der fraaie Letteren.

(†) Het werkje genaamt: *el Marañon ó Amazona* 1784. is niet anders als een ongeschikt samenraapzel.

't binnenlandse gedeelte van Zuid Amerika. II

tot aan *Jaen de Bracamoros*, in de uitgebreithet van zes graden; van daar neemt zy haren loop Westwaarts, en ontrent als evenwydig met de *Linie Equinoctiaal*, tot aan *Cap de Nord*, alwaar zy in den Ozeaan valt, onder de bovengezegde *Linie*, na een weg afgelegd te hebben, van *Jaen*, alwaar zy bevaarbaar word, van 30 graden in lengte, of 750 gemeene Mylen, welke om de bogten op 1000. of 1100 Mylen geschat word. Zy ontfangt ten Noorden en ten Zuiden een groot getal Rivieren, van welke sommigen meer als vyf of zes honderd Mylen afloopen, en waar onder eenige zyn van geen minder belang als de *Donau* of de *Nyl*. De Boorden van de *Marañon* waren over een eeuw noch bevolkt, met een groot getal van Natien, welke diep landwaard in getrokken zyn, zoo dra zy de *Europeaanen* gezien hebben. Men vind 'er tans niet anders als een klein getal vlekken, bewoont van Lands inboorlingen, die of zelf, of wel hunne Vaderen, door de Spaansche Zendelingen van het booveneinde der Rivier, of door de Portugeesche Zendelingen, die zig aan het beneeden einde gevestigd hebben, uit de bosschen zyn getrokken.

Men heeft drie wegen langs welken men ^{Wegen} uit de Provintie van *Quitq* in die van *Maynas* ^{van Quito na die} komt, welke zynen Naam mededeeld aan de ^{Marañon} plaats der Spaansche Zendingen langs de Oevers van de *Marañon*. Die drie wegen loopen door de berugte keten Bergen, die met Sneeuw gedekt, en bekend zyn onder den naam van de *Cordelieres des Andes*. De eerste omtrent onder de *Linie Equinoctiaal* ten oosten van *Quito* loopt door *Archidona*, tot de *Napo*.
dec-

12 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

deezēn weg nam *Texeira* op zyn te rugkomst uit *Quito*, als mede de Pater d'*Acuña*. De Tweede is door *Canelos*, een engte aan den Voet van den Brandende Berg van *Tonguragua*, op een en een halve graad Zuider breete, langs deezēn weg komt men in de Provincie van *Canelos*, passeerende over verscheide snelle stroomēn heen, uit welker samenkomst de Rivier *Pastaza* geformeert word, welke in de *Marañon* valt, ontrent honderd en vyftig Mylen boven de *Napo*. De Zendelingen van *Quito* gebruiken gemeenlyk die twee wegen, en zyn genoegsaam de eenige Europeaanen die omgang hebben in dat landschap, welkers gemeenschap met het nabuurige van *Quito* byna geheel afgebrooken is, door de *Cordelieres*, die maar eenige Maanden in 't Jaar bereist kunnen worden. De derde weg is door *Jaen de Bracamoros*, op vyf en een halve graad Zuider breete, alwaar de *Marañon* begint vaarbaar te worden. Deze laatste is de eenigste van de drie langs welken men met lastbeesten en Paarden komen kan tot op de plaats daar men Scheep gaat, langs de twee anderen moet men eenige dagen te voet gaan, en alles moet op de Schouders der Indiaanen gedragen worden: echter word deze het minste van de drie gebruikt, zoo ter oorzaak van den grooten omweg, en de geduurige regens welke den weg bynaa onbruikbaar maken in het beste Jaargety, als om de moeilykheden en het gevaar van een berugte engte, genaamt de *Pongo*, welke men ontmoet als men uit het gebergte de *Cordelieres* komt. Het was voornamentlyk om

door eige ondervinding kennis te hebben van dien Doortogt, van welken men te *Quito* altoos met een Verbaasheit sprak die teffens hunne vrees voor dien togt te kennen gaf, en om in myne Kaart de gantsche bevaarbaare uitgestrektheid van die Rivier te brengen, dat ik deezen laaften weg verkoor.

Ik vertrok van *Tarqui*, het zuider einde van onzen middaglyn, vyf mylen zuidwaarts van *Cuenca* op den 11 May 1743. Op myne Reis van *Lima* in 1737, had ik den gewoonen weg genoomen, van *Cuenca* na *Loxa*; ditmaal nam ik eenen anderen die afleidde, en door *Zaruma* ging, om die plaats op myne Kaart te brengen. Ik liep eenig gevaar met de groote Rivier *Los Jubones* te doorwaden, zynde dezelve ter dier tyd zeer opgezwollen, en snel in 't afloopen; maar met dat gevaar ontging ik een ander dat veel grooter was (*), en my op den grooten weg van *Loxa* opwachtte.

Van eenen Berg dien ik overtrok op den weg van *Zaruma*, ziet men *Tumber*, een Haven aan de Zuidzee, alwaar de Spanjaarts hunne eerste landing dedden, aan geene zyde de *Limis*, ten tyden van het veroveren van

(*) Ik ben naderhant onderrigt geworden dat ik opgewagt wierd, op den grooten weg van *Cuenca* na *Loxa*, door Volkie dat uitgezonden was van de Moordenaars of hunne Medestanders van onzen gewezenen Chirargyn *Seniergues*. Zy wisten dat ik met my na *Europa* overbragt een autentycque Copy van het Proces Crimineel, dat ik tegens hen vervolgt hebbe, als exécuteurs des Overledens Testament, en zy vreesden met rede, dat de Sententie van de rechtbank van *Quito*, welke tegens alle recht en regel gegeven was, in Spanjen mogte vernietigt worden.

14. *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

van *Peru*. Van hier is het eigentlyk dat ik my van de Zuidzee begon af te wenden, om van 't westen, oostwaarts aan te trekken over het vaste Land van *Zuid Amerika*. *Zaruma* is gelegen op 3 Graden 40 Minuten Zuider breedte, en geeft zynen naam aan een kleine Provintie ten westen van die van *Loxa*. De *Laat*, hoe naauwkeurig hy ook is, maakt 'er geen de minste melding van in zyn Beschryving van *Amerika*. Die Plaats is eertyds eenigzins berugt geweest door haare **Verlaten** **Goud-** **Mynen.** **n**en, maar hedendaags is zy by na geheel ontvolkt. Het Goud is 'er van een laag aloy, en niet meer als van veertien Karaat; het is vermengt met Zilver, en echter zeer zagt en smeedbaar.

Hoogte **van den** **Barome-** **ter.** Ik vond te *Zaruma* de hoogte van de *Barometer* 24 duim. en 2 lynen; men weet dat die hoogte in de verbrande luchtstreek zoo veel niet veranderd als in onze Climaaten. Wy hebben te *Quito* waargenoomen dat deszelfs grootste reizing en daling geduurende geheele Jaaren, niet boven de een en een halve lyn geweest is. De Heer *Godin* heeft het eerst waargenoomen dat deeze veranderingen, welke ontrent op een Lyn in vierentwintig uren kunnen gesteld worden, genoegzaam regelmatig zyn; dezelve eens bekend zynde, heeft men gelegenheit om door een enkele ondervinding van de middelbaare hoogte der kwik te kunnen oordeelen. Al de waarnemingen die wy gedaan hebben op de Kusten van de *Zuidzee*, en die welken ik herhaald had geduurende myne Reis na *Lima*, hadden my doen zien hoe hoog die middelbaare hoogte

hoogte boven het waterpas van de Zee was; dus kon ik naaukeurig genoeg besluiten dat het Land van *Zaruma* ontrent 700 *Toises* (*) Verhef-
daar boven verheven was, 't geen de helft ^{ing van}
niet uitmaakt van de hoogte van *Quito*. Ik heb ^{Zaruma.}
my tot die rekeringen bediend van de Tafel
welke gemaakt is door den Heer *Bouguer*, *Hypothe-*
op eene veronderstelling welke tot noch toe, ^{fir.}
beter dan alle andere overeenkomt met onze
waarnemingen met den Barometer, die op
verscheide hoogtens (welke Meetkunstig ge-
steld waren,) gedaan zyn. Ik kwam van ^{Aanmer-}
Tarqui, een Land dat vry koud is, en ^{kingen}
ik gevoelde een groote hette te *Zaruma*, ^{over de}
schoon ik ten minste wel zo hoog was als de ^{hitte en}
Berg *Pelée* in *Martemique*, alwaar wy een ^{de kou-}
vinnige koude gevoeld hadden, toen wy uit
een laag en warm Land op die hoogte kwa-
men. Ik veronderstel dat men reets weet,
dat gedurende ons lang verblyf in de Pro-
vintie van *Quito*, onder de *Linie Equinocti-*
aal, wy geduurig ondervonden hebben, dat
de meerder of minder hoogte van de legging
genoegzaam te kennen geeft de Graad van
warmte, en dat men geen 2000 *Toises*
hoog behoeft te klimmen, om uit een Val-
ley die door de Zonnestraalen verzengt word,
te komen by een hoop sneeuw, welke zoo
oud is als den top des Bergs zelve die 'er
mede bedekt is.

Ik ontmoette op myne Reis verscheide ^{Bruggen}
Rivieren, welke ik overging langs ^{van tab-}
van *Touwwerk*, gemaakt van *Basten* van ^{ken of}
Boomen, of van die soort van *Teenen* welke ^{basten}
^{van beo-}
^{men,}
^{men}

(*) *Toise* is a Maat: Rokken van zes Fransche Voeten.

men op de Franſche Eilanden in *Amerika Lianes* noemt. Deeze *Lianes* met een ſoort van Vlechtwerk te ſamen gevoegt, maken van de eene zyde der Rivier tot de andere, een ſoort van Gaandery in de lugt, hangende aan twee dikke kabeltouwen van dezelfde ſtof, waar van de eindens aan ieder zyde van de Rivier aan de takken van de Boomen vaſtgemaakt zyn. Dien gantſchen toefſtel gelykt byzonder wel na een Viſſchers

Hamac. Net, of noch beter na een Indiſche *Hangmat*, die over de Rivier geſpannen is. De Ma-zen van dat Vlechtwerk zyn zeer wyd, zoo dat de voeten daar lichtelyk door zouden kunnen gaan, om dit te beletten leggen zy daar eenig Riet over, om tot een vloer te dienen. Men begrypt lichtelyk dat het gewigt van aldien toefſtel, en noch meer de zwaarte van den geenen die 'er over gaat, een groote doorbuiging in het gantſche werktuig moet veroorzaaken, men heeft nog aan te merken dat de geene die 'er overgaat, als hy halver weg is, voor al zoo het eenigzins ſterk waait, aan veel heen en weder ſlingeren is bloot geſteld, waar uit men lichtelyk kan beſluiten dat zulk een ſoort van Bruggen, welke ſomtyts meer als dertig Toiſes lang zyn, eenigzins aſſchrik geven op het eerſte aanzien; nochtans gaan de Indiaanen, die niet minder als ſtoutmoedig van aart zyn, dezelve al loopende over, beladen met al de bagage en het tuig der Muilezels, welke al zwemmende overkomen, en zy lachen als zy den Reiziger daar over zien in bedenken ſtaan, die daar op zig wel haalt komt te ſchaa-

sehaamen minder stout te zyn als zy. Dat is nogh het byzonderste nogh het gevaarlykste soort van Bruggen niet welke in dit Lant in gebruik zyn: maar dezelve te beschryven zou my te ver van myn onderwerp verwyderen.

Ik herhaalde by myn doortrekken van *Loxa Loxa* de waarnemingen van breete, en van de hoogte der Barometer, welke ik reets gedaan had in het jaar 1737, geduurende myne Reis na *Lima* (*), en ik verkreeg dezelve uitkomsten. *Loxa* legt ontrent 350 *Toises* lager als *Quito*, en de warmte is aldaar merkelyk grooter; de Bergen daar om streeks zyn maar Heuvelen, in vergelyking van die in de Nabuurschap van *Quito*. Niettemin hebben zy mede deel in het verschaffen van water aan de Provintie: en dezelve Heuvel die genaamt word *Caxanuma*, en op welke de beste *Quina Quina* groeit, twee mylen ten zuiden van de Stad *Loxa*, geeft den oorsprong aan Rivieren die een' tegengestelden loop hebben. Deeze ten westen, alwaar zy uitlopen in de Zuidzee, en de anderen ten oosten, alwaar zy de *Marañon* vermeerderen.

Den 3 Juny bragt ik den geheelen dag door op een van die Bergen, met de hulp van twee *Quina* Indianen van dien oord, die ik tot Leids- *Quina* *Planten* *overg-* *bragt.* luden mede genomen had, ik kon dien gant- schen dag niet meer als agt of negen jonge *Quina* Planten vinden, die in staat waren om vervoert te kunnen worden. Ik lietze met aarde van dezelve plaats in een kas van genoegzaame groote doen. Die kas wierd zorgvuldig met alle oplettenheit gedragen, door

B een

(*) Zie de Memorie van de Academien van 1738. p. 226. 228. over de *Quina Quina* Boom.

18 Bekort Verhaal van een Reis gedaan door

een man die voor myn oogen heen ging tot daar ik my moest inscheepen , in de hoop van ten minsten eenige Planten goed te houden omze te *Cayenne* te laten , zoo ze al niet in staat waren om voor 's Konings Tuin na Vrankryk overgebracht te worden.

Weg Van *Loxa* na *Jaen* gaat men over de ui-
 van *Laxo* terste Heuvels van de *Cordeliere*. Dien ge-
 na *Jaen*. heelen weg moet men by na altoos door Bos-
 schen, in welke het alle dagen regent, elf Maan-
 den lang, en somtyts gedurende het geheele
 jaar, het is onmogelyk om 'er iets te droo-
 gen. De manden met Ofschuiden overtrok-
 ken, de gewoonlyke Koffers die men daar te
 Land gebruikt, verrotten, en veroorzaken
 een onverdraaglyken stank; ik trok door twee
 Steeden die niets als den Naam van Steeden
 hebben, de eene genaamt *Loyola* de andere
 en *Vul-* *Valladolid*, over omtrent een eeuw waren
ladolid. zy Ryk, en door de Spanjaarden bewoond,
 maar tans zyn het niet meer als twee kleine
 Vlekken voor Indiaanen of *Metis*, die geheel
 uit haaren eersten stand verlegt zyn. *Jaen*
 zelf, dat noch den naam van Stad draagt,
 en de verblyfplaats van den Gouverneur zyn
 moest, is tans niet meer als een slegt Dorp.
 Het zelve is gebeurt aan de meeste Steeden
 van *Peru* die van de Zee af en verder van den
 weg van *Karthagene* na *Lima* afgelegen zyn.
 Ik ontmoette op die geheele reis veel Rivie-
 ren, die ik over moest, deeze met ze door
 te waden, en andere over zulke bruggen
 als ik beschreeven heb; anderen over Vlot-
 ten welke men op de plaats zelf maakt, van
 een hout daar de natuur hier al de Wilder-
 nissen

niffen mede voorzien heeft. Deeze Rivieren in elkander vereenende maaken een groote en snelaflopende Rivier uit, genaamt *Chincipé* die veel wyder is als de *Seine* te Parys. Ik zakte die af op een Vlot, ontrent de lengte van vyf Mylen tot aan *Tomependa*, een Indifch Dorp dichte by *Jaen*, gelogen in een zeer aangenaam landschap, by het famen komen van drie groote Rivieren. De *Marañon* is 'er de middelste van. Zy ontfangt aan de zuidzyde de Rivier *Chachapoyas* en aan de westzyde die van *Ghinchipé* langs welke ik afgekomen was.

Deeze famenloop der drie Rivieren is op 5 graden 30 minuten zuider breete, en van daar komt de *Marañon* in haaren loop hoe langs hoe nader aan de *Linie*, tot aan haare uitwatering; onaan gezien al de bogten die 'er in haaren loop zyn beneden de gemelde Plaats word de Rivier naauwer en maakt haar zelve een weg tusschen twee Bergen door, alwaar de snelheit van haaren loop, de Rotzen die haar opstoppen, en verscheide Watervallen, dezelve onbevaarbaar maken; de zoogenoemde *Haven van Jaen* of de plaats alwaar men Scheep moet gaan is vier dagryzens van *Jaen*, op de kleine Rivier *Chuchunga*, door welke men afzakt in de *Marañon* beneden de Watervallen. Echter had een Expresse die ik van *Tomependa* afgezonden had met orders van den Gouverneur van *Jaen*, aan zynen Luitenant te *Sant-Jago* om my een *Cano* aan de Haven te bezorgen, al die zwaarigheden weten te boven te komen, op een klein Vlot van twee of drie stukken

houd , dat volstaat kon voor een' naakten Indiaan , die een goedzwemmer was , 't geen zy alle zyn. Van *Jean* tot de *Haven* trok ik over de *Marañon* , en bevond my dikmaals op haare Oevers. In dien tuffenruimte ontfangt die Rivier aan de noordzyde verscheide snelle stroomen , welke in de groote re-

Zand met Goud vermengt. gentyden een zand medesleepen daar schelfers en graantjes goud onder vermengt zyn. De Indiaanen gaan 'er als dan zoo veel van by een zamen als zy nodig hebben om hunne schatting of hoofdgeld te betalen , en dat noch alleen wanneer zy aangedrongen worden om dat te moeten doen. In al den overigen tyd zouden zy het goud met voeten trappen , liever dan dat zy de moeite zouden nemen die 'er nodig is om het op te rapen , en uit te zoeken. In dit geheele Gewest zyn de beide zyden van de Rivier bezet met Wilde Cacao , die niet minder is als de aangekweekte , doch de Indiaanen maaken 'er niet meer werk van als van het Goud.

Afpend Water daar men 21 maal doorwaad. De vierde dag na myn vertrek van *Jaan* , doorwaadde ik een en twintigmaal de snelaflopende *Chuchunga* , en de laatstemaal trok ik ze over in een Vaartuig ; de Muilezels op de plaats der doortogt gekomen zynde , gingen zoo geladen als zy waren te water , zoo dat myn Boeken , Instrumenten , en Papieren alle nat wierden ; dat was het vierde toeval van dien aart dat ik gehad had sedert dat ik in 't Gebergte reisde ; ik leed telkens Schipbreuken tot dat ik Scheep ging.

Haven van Jaen. Ik vond te *Chuchunga* een Vlek van tien Indische Huisgezinnen , die geregeert wierden

den door hunne *Cacique*, die ontrent zoo veel Spaansche woorden verstond, als ik 'er verstond van zyn taal. Ik had my te *Jean* moeten ontdoen van twee Knegts van dien Landaard, die my anders voor tolken hadden kunnen dienen. De nootzakelykheit leerde my om het zonder hen te stellen. De Indianen van *Chuchunga* hadden geen andere Vaartuigen als kleine *Cano's*, bekwaam tot hun gebruik, en die welke ik van St. *Jago* had doen halen door een Expresse kon niet eerder aankomen als over veertien dagen. Ik verkreeg van de *Cacique* zoo veel dat hy door zyn Volk een Vlot liet maken, of een *Balse*, gelyk men het in dat Land noemt, na het hout daar zy van gemaakt worden, en ik verzogt dat het zoo groot mogt zyn als nodig was om 'er met myn Bagagie en Instrumenten op te kunnen verblyven. De tyd die 'er nodig was om de *Balse* klaar te maken kon ik gebruiken om myne Papieren en Boeken blad voor blad te droogen, een voorzorg die alzo verdrietig als nootzakelyk was. De Zon vertoonde haar alleen op den middag: dat was genoeg om hoogte te nemen, en ik vond dat ik was op 5 graden 21 minuten zuider breete; ook ontdekte ik met de Barometer, welke 16 Lynen lager was als aan het Zeestrand, dat 'er 235 *Toises* boven deszelfs Waterpas Rivieren zyn, die men zonder tusschenkomend beletzel bevaaren kan, en ik zal my wel wachten om te zeggen dat 'er geen op een grooter hoogte zouden kunnen zyn. Ik breng enkel en alleen het gevolg by, 't geen ik uit myne waarneming

ming getrokken heb. Nochtans is het waarschynelyk genoeg dat de plaats alwaar een Rivier vaarbaar word, welke, om van die plaats af de rekening te beginnen, meer als duizend Mylen wegs aflegt, verhevener moet zyn als die alwaar de ordinaire Rivieren vaarbaar worden.

Den 4 July des nademiddags ging ik scheep in een kleine *Cano* van twee roeiers, voorgegaan van de *Balse*, die door al de Indiaanen van het Vlek geleid wierd; zy waren tot aan den middel in 't Water om dezelve op de gevaarlyke plaatzen met de hand te stuuren, en tusschen de Rotzen, en in de kleine Watervallen tegen te houden, tegens de kragt van het afloopende Water. Des anderen dags 's morgens na veel draaien en wenden kwam ik in de *Marañon* omtrent 4 Mylen noordelyker als de plaats daar ik scheep gegaan was. Daar is het dat zy vaarbaar begint te worden. Hier was het nootzakelyk dat myn Vlot vergroot en sterker gemaakt wierd, dewyl men het alleen geschikt had na de kleine Rivier langs welke ik afgekomen was. Des nagts wiesch het Water in deeze Rivier 10 Voeten, en men moest met alle spoet een tent van bladeren opslaan die tot myn schuilplaats verstreken konde, de Indiaanen weten zulke Tenten met een onbegrypelyke gaauwheit en handigheid op te maken. Ik wierd hier ter plaatze drie dagen opgehouden, door den raad, of liever door het bevel van myn leidslieden, die ik wel genootzaakt was te gelooven. Zy hadden in middels gelegenheit om de *Balse* gereet te maken, en ik om myne waarnemingen

Inscheeping van den Schryver op de Rivier.

Plaats daar de *Marañon* vaarbaar word.

mingen te doen. Ik mat geometrisch de wydte van de Rivier, en vond ze van 135 Toises, schoon zy reets 15 of 20 Toises verminderd was, verscheide Rivieren die onder *Jaen* in haar invloeyen, zyn veel wyder: het geen my deed oordeelen dat zy zeer diep moest zyn: en wezentlyk kon ik met een touw van 28 Vadem den grond niet eerder krygen als op het derde van haare wydte. Ik kon in 't midden van haare ruimte niet peilen, dewyl de snelheit van haren loop zoo groot was dat een *Cano* die voor stroom afdreef, in een seconde een en een quart Toise voortspoede. De Barometer was hier meer als vier lynen hoger als aan de Haven, 't geen my deed zien dat het waterpas ontrent 50 Toises gezakt was federd *Chuchunga*, waar toe ik maar agt uren gebruikt had om dien weg af te zakken. Ik nam ter zelve plaatze waar dat ik op 5 graden en 1 Minuit Zuider Breete was.

Den 8 vervolgde ik mynen Weg en ging door de engte van *Cumbinama*, die zeer gevaarelyk is, om de steenen daar zy mede bezet is; dezelve is weinig meer als 20 Toises wvd. Des anderen daags ontmoette ik die van *Escurrebragas*, die van een ander soort is; De Rivier tegens een styte Rotzige kant lynregt aanstootende, word in haaren loop gestuit, en moet dus schielyk omwenden, en een rechte hoek maken met zyne eerste strooming. De drang van het Water, heeft met die snelheit welke het verkrygt door de vernaauwing van de Oevers, in de Rots een diepen inham gemaakt, alwaar het Water van de boorden

24 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

der Rivier ingehouden word ; afgedreeven zynde met de snelheit van den loop die 'er in 't midden is, wierd myn Vlot, daar ik toen op was, door de streek van den vloed in dien inham gedrongen, en draaide 'er geduurende een uur en eenige Minuten in om. Het Water al rond lopende bragt my weder na 't midden van de Rivier, alwaar door het ontmoeten van den grooten afloop golven geformeert wierden die onfeilbaar een *Cano* zouden overstroomt hebben ; alleen de grootheit en vastheit van de *Balse* stelden dezelve dien aangaande in zekerheit, maar ik wierd telkens weder te rug gedreeven door de kragt van het aflopende Water tot binnen in dien inham, daar ik ook niet anders uit komen kon als door de behendigheid van vier Indiaanen, welke ik met een *Cano* by my gehouden had, tegens allen voorval. Die gewoon zynde langs de Oevers van land tot land te varen, klommen op de Rotzen, van waar zy my, doch niet zonder moeite *Lianes* toewierpen, dat aldaar de gebrukelyke touwen zyn, met welke zy de *Balse* boegzeerden tot dat zy dezelve weder in den loop van het water gekreegen hadden. Dien zelven dag pasfeerde ik noch door de derde Engte, genaamt *Guaracayo*, alwaar het water van de Rivier, tusschen twee groote klippen ingeprangt zynde, geen dertig Toises wyd is; deeze is niet gevaarlyk als in de groote opzwellingen. Dien zelven avond ontmoette ik ook de groote *Cano* van *St. Jago*, welke de Rivier op kwam om my aan de Haven af te halen, maar die had noch zes dagen nodig, alleen

Engte
van *Guaracayo*.

alleen om ter plaatze te komen daar ik des morgens afgekomen was, in den tyd van 10 uren.

Ik kwam den 10 tot *St. Jago de las Mon-* Rivier
tañas, een gehugt tans gelegen aan den mont en ver-
van de Rivier van dien naam, en samengesteld woeste
uit de ruinen van een Stad die de Rivier den Stad van
haren had medegedeeld. Derzelver Boorden Sant Ja-
zyn bewoond door een Indisch Volk, genaamt go.
Xibaros, zy waren eertyds Christenen, maar *Xibaros*
zyn sederd een groote eeuw tegens *Spanien* Indiſche
opgeſtaan, om den arbeid in de goudmynen Rebellen
van hun land te ontgaan: zederd dien tyd ont-
houden zy hen in ontoegankelyke Bosſchen,
en blyven in hunne onafhankelykheit, belet-
tende de Vaart op deeze Rivier welke men
gemakkelyk zoude kunnen afkomen, in min
dan agt dagen van *Loxa* en *Cuenca*, van
waar ik sederd twee maanden te land gereiſt
had. De vrees die men voor die Indiaanen
heeft, is oorzaak dat de inwoonders van *St.*
Jago tweemaal van wooning hebben moeten
veranderen, en dat zy sederd 40 Jaren heb-
ben moeten afzakken tot aan den mont van
de *Marañon*.

Beneden *St. Jago* vind men *Borja* (*) *Borja*
een Stad ontrent van gelyke ſoort als de voor- Hooft-
gaande, hoewel zy de Hoofdstad is van het stad der
gouvernement van *Maynas*, in 't welke al de Zende-
lingen.
Spaansche Zendelingen langs de Rivier de
Marañon begreepen zyn. *Borja* is alleen van
St. Jago afgezonderd door de beroemde *Pongo*
de

B 5

(*) *Borja* de Nederduitsche Lezer diend te weten dat
de *j* in de Spaansche Taal ontrent de klank van onze *ch* heeft,
en dat dit woord gevolgelyk uitgesproken word *Borcha*.

26 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

De be-
r.igte
engte
Pongo de
Manfe-
riché.
de *Manferiché*. *Pongo* eertyts *Punca* betekent in de taal van *Peru*, *Deur*; men geeft in die taal dien naam aan alle Engedoortogten, maar aan deezē de Naam van *Deur*, by uitnemenheit. Het is een weg die de *Marañon* haar zelve door het midden van 't gebergte *Cordeliere* maakt, als zy zig oostwaarts wend, na meer als twee honderd Mylen noordwaarts geloopt te hebben, met haer zelve een gragt uit te graven tusschen twee muuren van steile Rotssteen, die evenwydig en byna lootrecht nedergaan. Het is wat meer als een Eeuw geleden dat eenige Spaansche Soldaten van St. *Jago* deezen Doortogt ontdekten, en het waagden om langs den zelve af te komen. Zy wierden kort daar na gevolgt van twee Jezuitsche Zendelingen uit de Provintie van *Quito*, welke in 1639. de Zending van *Maynas* stichten, die zich zeer ver langs de afloopende Rivier uitstrekt, Toen ik te St. *Jago* aankwam hoopte ik dien zelve dag nog te *Borja* te komen, en ik had niet veel meer als een uur daer toe nodig; maar, onaangezien de herhaalde Expressens, en de orders, en de recommandatien met welken wy zoo wel voorzien waren, en die zeer zelden in agt genomen zyn, was het hout tot het grootē Vlot op het welke ik de *Pongo* pasfeeren moest noch niet gehapt. Ik vernoegde my niet dat op 't welke ik afgekomen was te doen versterken, met 'er een nieuwe laag rondom te leggen om het eerste geweld van de stooten te kunnen uytstaan, die onvermydelyk zyn in de draaien en kromtens der Rivier, de Indianen gebruyken geen roer om die Vloten te

te stauren. En hunne Cano's zyn zoo ligt dat zy dezelve regeeren met dezelve Pagaen die hen tot riemen dienen.

Des anderen daags na myn aankomst te *St. Jago* was het my niet mogelyk om myne roeiers over te halen tot het voorttreizen; zy oordeelden dat de rivier nog niet laag genoeg was, om dien doortogt te wagen: al wat ik van hen verkrygen kon, was dat wy overstaken; om het gunstig oogenblik te gaen afwachten in een kleinen inham, by de ingang van de *Pongo* gelegen; alwaar de kracht van 't afloopende Water zoo groot is, dat hoewel er geen eigentlyk gezegde Watervallen zyn, niet te min het Water 'er schynt af te storten, en deszelfs slag tegens de rotzen maakt 'er een afgryzelyk geraas.

De vier Indiaanen van de Haven van *Jaen* ^{Wegh} die my tot hier toe gevolgt waren zoo veel ^{te Land} nieuwsgierigheid niet hebbende als ik om de *Pongo* van naby te zien, hadden reeds vooraf den weg te land genoomen, of liever waren langs een trap die in de rotzen gehakt is na *Borja* afgegaan. Zy lieten my dien nacht, even als den voorgaanden, alleen op het Vlot, met een Neger slaaf; het was gelukkig voor my dat ik daar op gebleeven was; en my gebeurde een geval dat mogelyk geen voorbeeld heeft. De Rivier loopt hier ontrent 25 Voet af ^{Byzon-} in 36 uren, met een snelheid dat men het oog ^{der ge-} schynelyk zien kan. Ik raakte te middernacht val-
vast aan een Stomp van een grootē tak van een boom die onder Water verborgen was, en die tusschen de balken van myn Vlot meer en meer doordrong na mate dat het Water
zakte

28 *Bekort verhaal van een Reis gedaan door*

zakte, en ik was haast, indien ik niet wakker en present geweest ware, met myn Vlot in de boom zodanig vastgeraakt, dat ik dus tusschen hemel en aarde zoude hebben blyven hangen, het minste dat my in die gelegenheit gebeuren kon was myne aantekeningen en de papieren met de waarnemingen te verliezen, daar ik zoo zorgvuldig gedurende agt jaren aangewerkt had; ik vond eindelyk gelukkig het middel om het Vlot vry en driftig te krygen.

Ik deed myn voordeel met myn gedwonge verblyf te *St. Jago* om 'er geometrisch de wydte der twee Rivieren te meeten, en ik maakte ook de nodige hoeken om een topografische Kaart van de *Pongo* te kunnen opmaken.

Tepo-
grafische
Kaart
van *Pon-*
go.

Den 12 July op den middag, deed ik het Vlot los maken en in 't ruime brengen, ik wierd wel haast door den stroom weggevoert in een diepe en smalle doorgang, die in de rots, op sommige plaatzen wat schuin, en op anderen lootlynig uitgehold was; in minder als een uur was ik te *Borja*, drie mylen onder *St. Jago*, gelyk men gemeenlyk steld, nochtans is het zeker dat de *Balse* niet afloopen kon met dezelve snelheit als het Water, om dat die niet meer als een half voet diep ging, en door dien het geen daar op geladen, was meer als zeven of agt maalen grooter tegenstand aan de lugt had; ook verminderd die snelheit merkelyk na maate dat het Bed van de Rivier ruimer word na de kant van *Borja*. In de allernaauwste engte dagt my dat wy twee Toises in een seconde vorderden, door de

de vergelyking van andere wel afgemete snelheden.

Dit Kanaal van *Pongo*, 't geen de natuur ^{Des}zelve uitgegraven heeft, begint ontrent een ^{zelfs}kleine halve Myl onder *Sant Jago*, en loopt ^{wyden}al naauwer en naauwer toe; zoo dat van 250 Toises, de breedte die zy ten minsten heeft beneeden den famenloop der twee Rivieren, niet meer als 25 Toises overblyven daar zy op het allernaauwste is. Ik weet dat men tot hier toe de *Pongo* niet meer ruimte gegeven heeft als 25 Spaansche *Vares* die niet veel meer als 10 van onze Toises maken, en dat men gemeenlyk zegt dat 'er niet meer als een quartiet uurs nodig is om van *St. Jago* te *Borja* te komen, ik voor my, heb in de naauwste plaats van den doortogt opgemerkt dat ik aan wederzyden meerder als driemaal de lengte van myn Vlot van de Oevers was, en heb om myn Horlogie geteld 57 Minuten, sederd den ingang van de engte tot aan *Borja*, en alles by elkander genoomen zynde vind ik de Maaten zoo als ik ze boven opgegeven heb, en hoe veel moeite ik nam om my na het aangenoome gevoelen te schikken, kan ik naauwlyks twee Mylen van de 20 in een graad, van *Sant Jago* tot *Borja* stellen, in de plaats van drie, die 'er gemeenlyk voorgesteld worden.

Ik stoorde twee of driemaal zeer hard in de ^{Stoting}kromtens tegens de Rotzen; men zou daar ^{van het}door verschrikken, zoo men niet vooraf ^{Vlot te}des ^{gens de}wegens berigt was; een *Canó* zou 'er op dui- ^{Rotzen.}zend plaatsen onvermydelyk aan stukken breeken, en in 't afzakken toonde men my de plaats

ge. *Bekers Verhaal van een Reis gedaan door*
 plaats alwaar een Gouverneur van *Maynas*
 gebleeven was; maar dewyl de Balken van
 een Vlot niet gespykert noch verbonden zyn,
 zoo hebben de *Lianes*, daar zy mede gehegt
 worden, een zekere bolle veeragtigheid, die
 de kracht van de stoot verbreekt; en men
 neemt geen andere voorzorg tegens het stooten
 van de Vloten. Het grootste gevaar
 voor dezelve is weggevoerd te worden in
 een van die Maalstroomen, gelyk my hooger
 op reeds gebeurt was. Het was niet meer
 als een Jaar geleden dat een Zendeling twee
 dagen en twee nachten in zoo een Maalstroom
 doorbragt, en van honger zoude hebben moeten
 sterven, zoo hy niet door een schielijke
 opzwellling weder in den loop der Rivier ge-
 bragt ware. Men zakt door de *Panga* met
 geen *Cano* af, als wanneer het water laag
 genoeg is, en dat men de *Cano* bestieren kan
 zonder te veel door 't geweld van den stroom
 afgeleid te worden. Als het op 't allerlaagst
 is, kunnen de *Cano's* met veel moeite opko-
 men, maar nimmer de Vloten.

Be-
 schry-
 ving van
 de Pro-
 vintie
Maynas

Toen ik te *Borja* gekomen was, vond ik
 my in een nieuwe wereld, afgescheiden van
 alle ommegang met menschen, op een Zee van
 zoet water, in 't midden van een Doolhof
 van Meisen, Rivieren en Kanaalen, die op
 allerhande wyze door een onmetelyk Bosch
 doordringen, en het zelve alleen toeganke-
 lyk maaken. Ik vond nieuwe soorten van Plan-
 ten, nieuw soort van Gedierten, en een ander
 slag van Menschen. Myne oogen die ge-
 duurende zeven Jaaren gewoon waren Ber-
 gen te zien die zich in de Wolken verlooren,
 kon-

konden niet ophouden om rondom te wyden zonder eenig ander beletzel als de Heuvels van *Pongo*, die ik wel haast uit het gezigt verloor. Op die menigte van onderscheidene voorwerpen, die de bebouwde Velden van *Quito* schakeerde, volgde het aller-eenvoudigste gezicht; Water en Groente, en anders niet. Men trapt 'er de Aarde met voeten zonder ze te zien, dezelve is zoo dicht met Planten en Struallen bewasschen, dat men al veel moeite zou moeten doen om 'er de spatie van een voet van te ontdekken. Beneden *Borja* en 4 of 500 Mylen daar boven, als men de Rivier afkomt, is een steen, een enkele Kaysteen, alzo zeldzaam als een Diamant zyn zoude. De Wilden van die Landstreeken weten niet wat een steen is, zy hebben 'er geen het minste denkbeeld van. Het is een byzonder aangenaam Schouwspel te zien als eenige uit haar die somtyds te *Borja* komen, voor 't eerst een steen zien, ^{Steen} zy verwonderen zich, haasten zig om die op ^{zeer} zeldte raapen, en zich daar meede te beladen ^{zeldzaam}. als met een dierbaare Koopmanschap, en hoe zy kort daar aan, als zy gewaar worden dat zy zoo menigvaldig zyn, hem weg gooijen en verachten.

Eer ik verder gaa denk ik iets te moeten ^{Ameri-} zeggen van den aart en imborst d' oorspron- ^{rikaan-} kelyke Inwoonders van *Zuid Amerika*, die ^{India-} men gemeenlyk, hoewel zeer oneigen, *Indi-
aanen* noemt. Wy willen hier niet spreken van *Creolen*, zoo Spaansche, als Portugeesche, noch van de onderscheide foorten van menschen, die men door de vermenging van

32 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*
 van Blanken en Zwartten in de Wereld ziet,
 van de *Zwarte Africanen*, en de *Rosse Ame-*
rikaners, federd dat de *Europeanen* 'er inge-
 komen zyn, en 'er de *Negers* van *Guinee* in-
 gevoerd hebben.

Hunne Al de onde Landaart is van een getaande
 kouleur. rosagtige kouleur, die helderder of doffer is
 by den een als by den ander: dat verschil
 van kouleur ontftaat voornamelyk uit de
 verschillende getempertheit van die Lucht-
 ftreeken daar zy onder woonen; welke zoo
 veel verschillen dat zy van de verbrande
 Luchtfreek eindelyk tot de koude komt, die
 door de nabyheit van de sneeuw veroorzaakt
 word.

Vershil Deeze verschillende Lugtftreeken die van
 in Ze- Boschagtig Land, van Vlakten, van Ber-
 den. gen en Rivieren; het verschil der Voedzels,
 de weinige ommegang die de nabuurige Na-
 tien met elkander hebben, en duizend andere
 oorzaken moeten nootzakelyk een groote
 verschillenheit in de bezigheden en in de ge-
 woontens van dat Volk veroorzaaken. Daar
 en boven begrypt men lichtelyk dat een Na-
 tie die herwaarts een Eeuw of twee tot de
 Christelyke Godtsdienst overgegaan is, on-
 der de Heerschappy van Spanje of Portugaal,
 onvermydelyk het een of 't ander van de
 zeeden zyner Overwinnaars moet aangenoo-
 men hebben, en dat gevolgelyk een Indiaan
 die een van de Steden of Dorpen van *Peru*
 bewoont, veel verschillen moet van een Wil-
 de die in 't diepst van 't Land, in 't een of
 't andere Bosch zyn verblyf heeft, en zelfs
 van een der Inwoonders der nieuwe Zendingen

gen langs de Oevers van de *Marañon*. Om dan een net denkbeeld te geven van de *Amerikanen*, zou men byna zoo veel Beschryvingen moeten geven als 'er Natien in dat uitgestrekte land gevonden worden. Onderzochten, gelyk al de Europische Natien, hoe zeer zy onderling in Taal, Zeden, en Gewoontens onderscheiden zyn, altoos iets gemeen hebben, in het oog van iemand uit *Aziën*, die hen met oplettendheid beziet: zoo hebben ook al de Amerikanen van onderscheidene Landschappen, die ik geduurende myne Reis heb kunnen zien, my toegescheenen eenige trekken van gelykenis met elkander te hebben, en, op wat meer of minder verandering van couleur na, daar een Reiziger die de zaken maar als in 't voorbygaan ziet, zoo nette opmerking niet op kan nemen, heb ik gevonden, dunkt my, dat zy in den grond alle van dezelve geaardheit zyn.

De ongevoeligheit is 'er den grondslag van. Ik laat een ander beslissen of men haar vereeren moet met den Naam van onverschilligheit, of dat men ze de veragtelijke naam van domheit moet geven. Deze komt ongetwyffeld voort uit het klein getal hunner denkbeelden, die zig niet verder uitbreiden als tot haar behoefstens. Gulsig tot verslindens toe, als zy wat hebben; matig als zy het noodzakelyk moeten zyn, zelfs tot zoo verre dat zy alles missen, zonder te betoonen dat zy iets begeeren, ten uiterste vreesagtig en beschroomt, zoo zy niet door dronkenschap aangemoedigd worden; vyan den van den arbeid; onverschillig voor alle

beweegreede van glory, eer, of erkenenis; eenig ingenoomen met het tegenwoordige voorwerp, en altoos aan het zelve gehegt en bepaald, zonder eenige achterdocht op het toekomende; onbekwaam tot voorzorg en overweging; als 'er niets en hinderd geeven zy zig over tot een kinderagtige vrolykheit, zingende, en springende, en lachende op 't onbesuift, zonder te weten waarom, dus brengen zy hun leven door zonder denken, en worden oud zonder meer te zyn als kinderen, welker aart en gebreeken zy altoos behouden; zoo deeze verwytingen alleen de Indianen van sommige Provintien in *Peru* betroffen, aan welken niets als de naam van Slaven ontbreekt, zou men kunnen denken dat die Reedenlooze gesteltenissen ontstaan uit de slaafsche afhankelijkheit in welken zy leven; het voorbeeld van de hedendaagsche Grieken toont genoegsaam hoe zeer de slaavery de menschen doet vervallen. Maar de Indianen van de Zendingen, en de Wilden die hunne vryheit hebben, ten minsten alzo klein verstandig zynde als al de anderen, om niet te zeggen alzo dom, kan men niet zonder verneederling zien, hoe weinig de Mensch verschilt van de Beesten, als hy alleen aan de enkele leiding van de Natuur overgelaten, en van de opvoeding en ommeegang met andere Menschen verstooken is.

De Taalen van *Amerika* : Al de Taalen van *Zuider Amerika*, daar ik eenige kennis van heb, zyn zeer arm; sommige zyn zeer kragtig, vatbaar en cierlyk, en wel byzonderlyk het oud *Peruaansche* maar

maar zy hebben alle gebrek aan spreekwyzen om afgetrokke en algemeene denkbeelden uit te drukken; een klaarblykelyk bewys van de weinige vorderingen, die het Verstand van die Volkeren gemaakt heeft. *Tyden, duuring, uitgebreidheit, wezen, zelfstandigheit, stoffen, lichaam*, die alle, en veele andere woorden hebben in hunne Taal geen uitdrukkingen die gelyk waardig zyn, niet alleen de naamen der bovennatuurlyke Weezens, maar ook de Zeedelyke kan men anders niet als door lange omschryving in hunne Taal overbrengen. Zy hebben geen woorden die net het zelve betekenen als onze woorden *deugd, gerechtigheit, vryheit, erkentenis, ondankbaarheid*; dit alles schynt niet wel overeen te komen met het geene *Garcilasso* verhaald van de Staatkunde, Schrandtheit, Konsten, Regering, en Geest der oude *Peruanen*. Zoo de liefde voor het Vaderland hen niet verblind heeft, moet men bekennen, dat dat Volk zeer ontaart is van zyne Voorouderen. Wat de andere Natien van *Zuider Amerika* aanbelangt, men weet niet dat zy ooit de Barbaarsheit afgelegt hebben.

Ik heb een Woordenboekje gemaakt van de woorden die in verscheide Indische Taalen meest in gebruik zyn. De vergelyking van die woorden, met die welke dezelve betekenis hebben in andere Taalen van de binnenlandsche Gedeelten, kan niet alleenlyk dienen om de onderscheidene verplaatsingen van die Volkeren, van het eene uiterste tot het anderen van dat uitgebreide Land te

bewyzen, maar die zelve vergelyking, als
 zy met verscheide andere Taalen van *Afri-*
ca, *Europa*, en de *Oostersche Indien* geschied-
 de, zou mogelyk het eenige middel zyn om
 te ontdekken van wat Volk de *Amerikaanen*
 oorspronkelyk afkomstig zyn. Een welbe-
 weeze overeenkomst in de Taal zou zeker-
 lyk dat geskil beslechten. De woorden
 He- *Abba*, *Baba*, of *Papa*, en dat van *Mama*,
 breek- *Abba*, *Baba*, of *Papa*, en dat van *Mama*,
 sche welken uit de oude Oostersche Taalen, met
 woor- eenige kleine verandering in de *Europeaan-*
 den, die *sche* overgegaan schynen, zyn gemeen aan
 aan ver- een groot getal *Amerikaansche* Natien, wel-
 sche *Ameri-* kers Taalen andersins grootelyks verschillen.
 kaan- *Zoo* men die woorden aanmerkt als de eer-
 sche Ta- ste klanken die de Kinderen uitbrengen
 len ge- kunnen, en gevolgelyk als die, welke in alle
 men zyn. Landen, door de Ouderen die ze hoorden,
 voor alle andere hebben moeten aangenomen
 worden; om dezelve te doen dienen tot
 kentekenen voor de denkbeelden van Vader
 en Moeder, zoo zal men noch moeten we-
 ten, waarom in al de *Amerikaansche* Taalen,
 in welken die woorden gevonden worden, de
 betekenissen bewaart zyn, zonder dat het
 een voor 't ander genomen word, by voor-
 beeld, door welk toeval, in de *Omagua* Taal,
 in 't hart van 't Land, of in een andere dier-
 gelyke, alwaar de woorden van *Papa* en *Ma-*
ma in gebruik zyn, het somtyts niet gebeurt
 is dat *Papa* Moeder, en *Mama* Vader be-
 tekende, maar dat men 'er in tegendeel vol-
 standig dezelve betekenissen voor vind als in
 de *Oostersche* en *Europeische* Taalen. Het is
 zeer

zeer waarschyndelyk dat 'er onder de natuurlyke Inboorlingen van Amerika andere uitdrukkingen zouden gevonden worden, van welke de overeenkomst wel bewezen zynde, met die van andere Taalen der oude Wereld, eenig licht zoude kunnen geven in een Vraagstuk, dat men tot hier toe aan enkele giffingen overgelaten heeft.

Ik wierd te *Borja* verwacht door den E. Pater *Magnin*, uit het Kanton *Frybourg*, een Jezuits Zendeling, van welken ik al de oplettenheit en voorkomende hulp ondervond, die ik zoude hebben mogen verwachten van een Landsgenoot en goede Vrind. Ik had by hem, en vervolgens by de overige Zendingen van zyne Orde, de aanschryvingen van hunne Vrinden te *Quito* niet nodig, en noch minder de Paspoorten, en de Orders van het *Spaansche* Hof die ik by my had. Behalven verscheide fraaijgheden voor de natuurlyke Historie, deed die Pater my een Kaart geschenk van een Kaart, die hy gemaakt had van de Spaansche Zendingen te *Maynas*, en van eene Beschryving van de zeden en gewoontens der nabuurige Volkeren. Gedurende myn verblyf te *Cayenne*, heb ik den Heer *Artur*, Medicyn des Konings, en Raad in de Hooge Vergadering van deeze Colonie, geholpen in het vertalen van dat Werk uit de Spaansche in de Fransche Taal; het zelve is waardig om gelezen te worden.

Ik nam te *Borja* de breëtte, en bevond dezelve te zyn 4 Graden 28 Minuten Zuidelyk.

C 3

Ik

38 Bekort Verhaal van een Reis gedaan door

Ik vertrok van daar den 14 July met den
 zelfen Pater, die my wel wilde verzellen tot
 aan de *Laguna*. Wy lieten op den 15 aan
 de Noordzyde, de uitwatering van de *Mo-*
rona, welke ontspringt uit den brandenden Berg
Sangay, welkers afsch zich strooit over de Pro-
 vintien *Macas* en *Quito*, en somtyts stuift tot
 over de *Guayaquil*. Verder en aan dezelve
 zyde ontmoette wy de drie uitwateringen
 van de Rivier *Pastaza*, van welke ik boven
 gesproken heb. Zy was toen zoo buiten haare
 Oevers-gelooopen dat men nergens voet
 aan Land konde zetten, 't geen my belette
 om de voornaamste van die monden te me-
 ten, welke ik ontrent op 400 Roeden schat-
 te, en ontrent zoo wyd als de *Marañon*. Ik
 nam wat verder als die Rivier op dien zelfen
 avond, en des anderen dags smorgens de Zon
 waar, en ik vond even als te *Quito* 8½ Graad
 Noordoostelyke *Declinatie*. Uit twee zulke
 groothedens der Boogen, dicht op elkander
 waargenoomen, des avonds en des morgens,
 kan men de miswyzing der Compasnaald op-
 maaken zonder die van de Zon te weten; men
 behoeft maar in agt te nemen de verande-
 ring van de Zons *Declinatie*, in de tusschen
 tyd der beide waarnemingen, zoo dezelve
 groot genoeg is om met het Compas gezien
 te worden.

Uitwa-
 tering
 van de
Morona

Vande
Pastaza

Aan-
 merkin-
 gen over
 de ver-
 ande-
 ringen
 van de
 Compas
 naald.

Den 19 kwamen wy te *Laguna*, alwaar
 ik zederd zes weken gewagt wierd door Don
Pedro Maldonado, Gouverneur van de Pro-
 vintie van *Esmeraldas*, aan wien ik dit open-
 baare getuigenis verschuldigt ben, dat hy;
 als

Laguna
 de voor-
 naamste
 der
 Spaans-
 sche
 Zending-
 gen.

als mede zyne beide Broeders, en al de zynen in alle gelegenheden byzonder uitgemunt hebben, onder de geen en van welken onze Academische Bezending goede diensten ontfangen heeft, geduurende ons lang verblyf te *Quito*. Ik had hem van dezelve gedagten gevonden als ik was, te weten, om langs de *Marañon* zyne te rug reis na *Europa* te vervorderen. Hy had de tweede van de drie wegen daar ik van gesproken heb genomen, en was de *Pastaza* afgezakt, en na veel vermoeienis en gevaar uitgestaan te hebben, veel eerder als ik te *Laguna*, de plaats die voor onze byeenkomst gesteld was, aangekomen, hoewel wy genoegzaam op den zelve tyd vertrokken waren, de eene van *Quito*, en de andere van *Cuenca*; hy had langs den weg met een Compas en een draagbaare Zonnewyzer de nodige waarneemingen gedaan, om den loop van de *Pastaza* te beschryven, waar toe ik hem verzocht had, hem teffens de middelen daar toe aan de hand gevende.

Laguna is een groot Dorp, dat van meer als duizend gewapende Indiaanen bewoont word, welke uit verscheide Natien by een gekomen zyn. Dit is de voornaamste Zending van alle die onder *Maynas* behooren. Dit Dorp is op een drooge en verheeye grond gebouwt, dat men zeer zeldzaam in deeze Landstreeken vind, aan de Oever van De een groot Meir, vyf Mylen boven de uit-Rivier wating van de *Gualloga*, welke haren oor *Gualloga* sprong heeft, even als de *Marañon* in het ^{2^a}.

40 *Bekort verhaal van een Reis gedaan door*

Ooster Gebergte van *Lima*. Het was langs de *Guallaga* dat *Pedro de Ursoa*, van wien wy gesproken hebben, in de Rivier de *Ama-zoone* afzakten. De gedagtenis van zyn ver-richting, en die van de gevallen, welke oorzaak van zyn nootlottige Avontuur waren, vind men noch by de Inwoonders van *Lamas*, een klein Vlek, gelegen naby de Haven van waar hy Scheep ging. De wydte van de *Guallaga*, daar zy in de *Marañon* komt, was toen omtrent 250 Roeden, of viermaal zoo wyd als de *Seine* by *Pont Royal*. Dit is maar een kleine Rivier in vergelyking van anderen, daar ik in 't vervolg van spreken zal.

Waar-
nemin-
gen. Ik deed te *Laguna* verscheide Waarnemingen omtrent de breete, door de Zon en door de Sterren, en bevond dezelve 5 Graden 14 Minuten. Ik hield my 24 uren langer op als ik voornemens was, om te zien of ik de lengte waar konde neemen; maar ik verloor *Jupiter* in de dampen van den Horizont, eer ik zyn eerste Omlooper uit de schaduw zag komen.

Indische
Cano's. Wy vertrokken den 23 van *Laguna*, de Heer *Maldonado* en ik, in twee *Cano's* van 42 a 44 voeten lang, en maar 3 wyd. Zy waren ieder uit een enkele Boomstam uitgehold. De Roeiers zitten 'er in van de Voorsteeven tot in het midden, de Reiziger en zyn Equipage zyn agter in, en tegens den Regen beveilligt, door een lange rondagtige Tent, die uit een samenweeffel van Palmboom bladeren konstig door de Indiaanen samengefeld

held word. Dat Overdek is in de midden afgebrooken, om ligt in de *Cano* te doen komen, en 'er gemakkelyk in en uit te kunnen gaan; een losse Tent van dezelve stof-fagie, die men over de andere vaste Tent heen schuiven kan, diend, als men wil, om die opening te dekken, die teffens voor deur en venster verstrekt.

Wy beslooten nagt en dag voort te reizen, om te zien of wy de Brigantyns, of groote *Cano's*, die de Portugeesche Zendelingen Jaarlyks na *Para* zenden, om hunne leeftogt af te halen, noch vinden konden. Onze Indiaanen roeiden by dag, en twee van dezelve hielden alleen des nagts de wacht, de eene voor, en de andere achter, om de *Cano* in den loop der Stroom te houden.

Toen ik ondernam om de Kaart van den Voorloop der *Amazoone* op te maken, heb ik zorg om my zelve een gestadige hulpmiddel tegens de leedigheid verschaft, die ik anders in een ge-weKaart van de Rivier op te maken. rust en stil voortvaren zoude gevonden hebben, 't welk het gebrek der veranderingen van voorwerpen, hoewel dezelve alle nieuw voor my waren, verdrietig zoude hebben kunnen maken. Ik moest geduurig op het Compas letten, en met het Uurwerk in de hand, de veranderingen van den loop der Rivier, en de tyd die wy doorbragten van de eene kromte tot de andere waarneemen, om de onderscheide wydtens van haar Bed te onderzoeken, en die van de uitwateringen der Rivieren die 'er in uitlopen, als mede de hoek die zy maken als zy 'er in vallen,

JULY
1743.

de ontmoeting van Eilanden en derzelver lengtens, en vooral moest ik de snelheit van het afloopende Water, en die van de *Canoe* dante Land, en dan in de *Canoe* zelf in agt nemen, door verscheide werkingen, waar van de Beschryving alhier overtollig zoude zyn. Ik had geen oogenblik overig; dikmaals heb ik de wydte van de Rivier gepeild en Geometrisch gemeten, als mede die van de Rivieren, die 'er in uitkomen; ik heb de middag hoogte van de Zon byna alle dagen waargenoomen, en ik heb zyne Amplitude dikmaals, by zyn op- en ondergaan waargenomen; op al de plaatzen daar ik stil geweest ben, heb ik ook de *Barometer* gesteld gehad. Ik zal na dezen geen melding meer doen van die Waarnemingen, als op de aanmerkelykste Plaatzen, bewaarende de verdere uitbreidinge voor onze byzondere Vergaderingen.

Den 25 lieten wy de Rivier de *Tigre* ten Noorden, die mogelyk grooter is dan die welke in Asia den zelven naam draagt, doch die alhier zo gelukkig niet geplaatst is, alzo dezelve zig verliest onder een menigte van andere Rivieren, die vry grooter zyn. De zelve dagh hielden wy tamelyk vroeg en aan de zelve zyde stil, in een nieuwe Zending van Wilden, *Tameas* genaamt, die noch nieulings uit de Bosschen getrokken zyn.

Hunne
Taal.

Hunne Taal is onuitsprekelyk moeielyk, en hunne manier van uitspraak is noch ongemeender als hunne Taal zelve. Als zy spreken trekken zy hunnen Adem in, en doen kwalyk eene klinkletter hooren. Zy hebben
woor-

woorden die wy niet zouden kunnen schry- JULY
ven, zelfs niet gebrekkig, zonder ten min- 1743.
sten 9 of 10 lettergreepen te gebruiken; en
als die woorden door hen uitgesproken wor-
den, is het of ze niet meer als 3 of 4 letter-
greepen hebben *Poetsarrarorincouroac* betee-
kent in hunne Taal het getal *drie*, 't is gelukkig
voor de geenen die met hen te doen hebben
dat hunne Rekenkunde niet verder gaat. Hoe
onwaarschynlyk dit ook voorkomt, is dit nog-
tans het eenige Indische Volk niet dat in
deezee gevallen zoo is. Het *Brasiljaansche*
dat door een beschaafder Volk gesproken
word, is alzoö sober, en om boven het getal
drie te gaan, moet die het behulp van de Por-
tugeesche Taal ontleenen.

De *Tameos* zyn zeer handig in het maken ^{Hunne}
van lange *Sarbacanes* of Spatters, dat de ge- ^{Sarba-}
bruikelykste Wapenen zyn der Indiaanen op ^{canes of}
de Jagt. Zy zetten 'er kleine Pylties in van ^{Jagtwa-}
Palmhout, welke zy, in plaats van veeren, ^{penen}
met een dodje katoen bezetten, waar door ^{Spatters}
de ruimte van de spat net gevuld word; zy
blaazen ze 30 a 40 treeden ver, en misschen
zelden hun Doel. Een zoo eenvoudig werk-
tuig diend by al die Natien in de plaats van
ons Schietgeweer. Zy doopen de punten ^{Hunne}
van hunne Pylen en van hunne Boogen in ^{Pylen}
een snel werkend vergif, dat als het vers ^{vergif-}
is, in minder als een minut alle dieren dood, ^{tigt.}
die 'er door gebloedrift worden. Hoewel wy
Snaphaanen by ons hadden hebben wy echter
langs de Rivier weinig Wild gegeten dat op
een andere wyze geschooten was; daar steekt
geen gevaar altoos in, en het is menigmaal
ge-

JULY
1748.

gebeurt dat wy de plaats van de schoot onder onze tanden vonden; dit Venyn werkt alleen als het onder het bloed vermengt raakt, en alsdan is het al zoo doodelyk voor de menschen als voor de dieren. Het tegengif is het Zout, en noch zekerder de Suiker. Ik zal in 't vervolg op zyn plaats spreken van de Ondervindingen die ik 'er van gemaakt heb te *Cayenne* en te *Leyde*.

De *Ucayale* zoude eigentlyk oorsprong van de *Marañon* wel kunnen zyn.

Des anderen daags den 26 ontmoette wy aan de Zuidzyde de Mond van de *Ucayale*, een van de grootste Rivieren die in de *Marañon* vloeijen. Men heeft rede om te twyffelen welke de voornaame Stam is, daar de andere maar als een Tak van uitspruit. In hunne onderlinge samenloop is de *Ucayale* veel wyder als de Rivier, in welke zy haren naam verliest. De Springaders van de *Ucayale* zyn mede de verste afgelegen, en wel de overvloedigste; zy verzamelt al het water van verscheide Provintien in Opper *Peru*; en zy heeft reets de *Apurimac* die haar tot een voornaame Rivier maakt, in haaren loop ontfangen, op de zelve breete, alwaar de *Marañon* noch niet meer als een Stroom is; eindelyk dwingt de *Ucayale* de *Marañon* als zy in dezelve vald, en doet haar van streek veranderen. Aan de andere kant heeft de *Marañon* een langer omtrek gemaakt, en is reets door verscheide Rivieren opgezet, als van de *St. Jago*, de *Pastaza*, de *Guallaga* enz, wanneer zy haar met de *Ucayale* te samen voegt. Daarenboven is het zeker dat de *Marañon* alom zeer ongemeen diep is. Het is waar dat de *Ucayale* nooit is gepeilt ge-

geworden, en dat men onkundig is van het JULY
getal en de grootheit der Rivieren die 'er in ¹⁷⁴³
uitloopen. Dit alles doet my zien dat het geschil
niet zonder appèl zoude te beslegten zyn,
zoo lang men de *Ucayale* niet beter kend.
Hy wierd bekend wanneer de Zending langs
derzelver boorden onlangs verlaten wierden,
na den opstand der *Cunivos* en der *Piros*, die
hunne Zendelingen om hals bragten in 1695.

Beneden de *Ucayale* neemt de wydte van
de *Marañon* zichtbaarlyk toe, en het getal van
derzelver Eilanden vermeenigvuldigt. Den Zen-
27 des morgens kwamen wy in de Zending ^{ding van}
van *Sant Joachim*, welke uit verscheide In- ^{St. Joa-}
dïsche Natien bestaat, en voornamentlyk uit ^{chim.}
de *Omaguas*, eertyds een magtig Volk, en ^{De Na-}
dat over een Eeuw de Eilanden en de Oevers ^{tie van}
van de *Amazoonen* bevolkte, tot ontrent een ^{de Oma-}
lengte van 200 Mylen beneden de *Napo*. Zy
worden echter niet voor de natuurlyke Lands-
luiden gehouden: en daar is eenige waar-
schynelykheit; dat zy langs de Oevers van
de *Marañon* gekomen zyn in het afzakken
van de eene of de anderen der Rivieren, die
hunnen oorsprong hebben in het Koningryk
van Nieuw Grenade, om de Heerschappy der
Spaanschen te ontvlugten, toen die 'er zich
Meesters van maakten.

Daar is een Natie die den zelve Naam van
Omaguas voert, en die by den oorsprong van
een dier Rivieren woond, het gebruik van
kleederen, 't welk men onder al de Natien,
die de Oevers der *Amazooone* bewoonen, al-
leen by de *Omaguas* vind, eenige overblyf-
zelen van den Doop en verbasterde Overle-
ve-

46 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

JULY
1743.

veringen, bevestigen de gissing ontrent hunne plaats verandering. De Pater *Samuel Fritz* had hen alle in 't einde der laatste Eeuw tot het Christen Geloof bekeert, en men telde in dien tyd in hun Land 30 Dorpen, die met hunne naamen op de Kaart van dien Pater bekend zyn. Wy hebben 'er niet meer als de ruinen, of liever de plaatzen van gezien. Al de Inwoonders waren verstrooit in de Bosschen, en in de Portugeesche en Spaansche Zendingen, afgeschrikt door het stroopen van eenige Roovers van *Para* die hen tot hunnent in slaverny kwamen wech voeren.

Natie
der *O-*
maguas.

De Naam van *Omaguas* in de *Peruaansche* Taal, ook die van *Cambevas*, die de Portugezen van *Para*, haar in de *Brasiliaansche* Taal geven, betekent *Platkop*, of *Plathoofst*; en wezentlyk heeft dit Volk de zeldzaame gewoonte om de hooften der kinderen die ter wereld komen, tusschen twee planken plat te drukken, om hen dat vreemde figuur te doen aanneemen, en gelyk zy zeggen, te beter na de volle Maan te doen gelyken. De *Omaguasche* Taal is al zoo gemakkelyk en lieffelyk van uitspraak, en zelf om te leeren, als die van de *Tameos* hard en ongemakkelyk is: zy heeft geen de minste overeenkomst met die van *Peru*, noch met die van *Brasil*, die men spreekt de eene boven, en de andere beneden het Land der *Omaguers* langs de Rivier der *Amazoone*.

Flori-
pondio
Curupa.
Plantge
waf-
schen.

De *Omaguers* maaken een groot gebruik van twee soorten van Planten, de eene noemen de Spanjaarden *Floripondio*, welkers Bloem de gedaante heeft van een omgekeer-

de

de Klok, en van welke ons de Beschryving JULY
is medegedeeld door den Pater Feuillée; de 1743.
andere word in het *Omaguasch* genaamt *Cu-
rupa*; van dezelve heb ik het Zaat overge-
bragt: beide zyn zy buikzuiverende. Met
deezee Planten brengt zich dit Volk een dron-
kenschap aan die 24 uren aanhoud, ge-
duurende dewelke zy zeer vreemde Harsen-
schimmen hebben; zy maken de *Curupa* ook
tot een Poeier, en gebruiken het op dezelve
wyze als wy de Snuif Tabak, maar met meer-
der toebereiding. Zy bedienen zig van een
Riet Pyp met twee takken, in de gedaan-
te van een Y, die zy in de beide neusgaten
steeken, en vervolgens sterk uitblaazende,
maken zy een grynling die de Europeanen,
welke alles doch overeenkomstig met hunne
manieren begeeren, zeer vreemt en belache-
lyk voorkomt.

Men kan denken hoe groot den overvloed Vrucht-
en soortsverandering der Planten moet zyn baarheit
in een Land daar de vogtigheit en de hitte van het
te samen spannen, om toe te brengen tot der-
zelver vruchtbaarheid. Die van de Provincie
van *Quito* zouden het vlytig onderzoek van
den Heer *Jos. de Jussieu* onzen Reisgenoot
niet ontsnapt hebben; maar ik durf zeggen
dat de menigvuldigheid, en de veelerlei soort
van Boomen en Planen, welke wy langs de
Oevers van de Rivier de *Amazone* ontmoet-
te, in haar uitgestrekte loop van de *Gorde-
lières des Andes* tot aan de Zee, en langs de
Oevers van verscheide Rivieren die haar
in dezelve verliezen, verscheide Jaaren achter
een werk zouden kunnen geeven aan den
be-

JULY
1743.

besten Kruidkenner, en verscheide Tekenaars bezig zoude kunnen houden. Ik wil hier van niets anders spreken als van het werk 't geen nodig zoude zyn tot de naauwkeurige Beschryving dier planten, en van het schikken derzelve in soorten, aard en geslagten. Wat zou het dan zyn zoo men 'er het onderzoek van de kragten, die door de Lands Inwoonders aan verscheide derzelve toegeschreeven worden, 'er by voegen zoude? een onderzoek het welk zonder twyfel het hoofzaakelyke is van diergelyke Studie. Men behoeft niet te twyffelen of de onkunde en het vooroordeel hebben die kragten veel vermeenigvuldigd en uitgebreider gemaakt dan zy zyn; maar zoude de *Quinquina*, de *Ipecacuana*, de *Simaruba*, de *Salseparille*, de *Tuyat*, de *Cacao*, de *Banillas*, enz. de eenige nuttige Planten zyn die Amerika in zynen schoot bevat, en moet derzelve bekende erkende deugd en kragt geen aanmoediging zyn tot nader onderzoek? Al wat ik heb kunnen doen is geweest dat ik de zaaden alom daar ik kwam opgaarde, zo menigmaal als ik 'er gelegenheit toe had.

Onge-
meen-
heit van
sommige
Lianes.

Onder de Planten is de soort die my wel het zonderlingste om zyne byzonderheit voor het gezigt der vreemdelingen toegescheenen heeft, de *Lianes*, of een soort van Reizen of Tienen, daar ik reets hier voor van gesproken heb, die in plaats van Touwen gebruikt worden, en in Amerika meest alom in al de warme Landen daar hout wascht, gevonden worden. Zy klimmen gemeenlyk slangsgewyze om de Boomen en Heesters die zy vinden heen, en na dat zy tot derzel-

zelve takken gekoomen zyn, en dikmaals JULY
 zeer hoog, zoo schieten zy spruiten uit, die ¹⁷⁴³
 lynregt nedervallende, in den grond indrin-
 gen, daar weder wortelen, en op nieuws op-
 waarts klimmen, dus beurtelings klimmende
 en daalende. Andere spruiten door de Wind
 of eenig toeval zydelings uitgedreven wor-
 dende, hegten dikmaals aan de naast bystaan-
 de Boomen, en maaken een verwarring van
 hangend en gespannen Touwwerk in allerlei
 strekkingen, 't geen aan het oog even het
 zelve vertoont als de takelagie van een Schip.
 Daar zyn bynagene van die *Lianes* die niet
 een zekere byzondere eigenschap toegeschre-
 ven worden, van welke sommige door on-
 dervinding bekend zyn; als by voorbeeld die
 van de *Xpecacuana*. Ik heb op sommige plaat-
 zen een soort gezien die de reuk heeft van
 Look, en dat zoo sterk en duidelyk dat dat
 alleen dezelve kenbaar maakt. Daar zyn'er
 welke zo dik zyn als een arm, en dikker;
 sommige verstikken den Boom daar zy hen
 om henen strengelen, en doen hem sterven
 door de kragt daar zy hem meede beklemmen;
 waarom zy van de Spanjaarts genaamt zyn
Muatapalo, of *Boommorder*. Het gebeurt
 somtyds dat de Boom overeind staande uit-
 droogt, verrot, en verteert, en dat 'er niets
 anders als de omlopende takken van de *Lia-
 nes* over blyven, die een soort van een door-
 lugtige Colom vertoonen, die de konst zeer
 bezwaarlyk zoude kunnen navolgen.

De Gomme, de Harsten, de Balsams, en Gomme
 in 't kort al de Sappen die door inkerving uit men,
 verscheide soort van Boomen loopen, als Harsten,
 D. meede Balsam

JULY
1743,

meede de Olieteiten die men 'er van trekt, zyn ontelbaar in menigte. De Oly die men trekt uit de vrugt van een soort van Palm-boomen, en die men *Unguravé* noemt, is, zegt men, alzoö zoet, en komt veele alzoö goed van smaak voor, als de Olyven Oly. Daar zyn Olien, gelyk die van de *Andiroba*, die een schoon ligt geven, zonder eenigen den minsten kwaden lugt. Op verscheide plaatzen gebruiken de Indiaanen, in de plaats van Oly, de *Copal*, in bladeren van de Bonanier gewonden, om hen te verlichten, op andere plaatzen zeeke zaaden, die aan een puntig reisse geregen zitten, en zoö in de grond nedergestookten wordende, teffens voor Kandelaar dienen. De Harst die men in de Landen van de Provintie van *Quito*, welke naby de Zee gelegen zyn, den naam van *Gabuchu* (*) geeft, is meede zeer gemeen langs de Oevers van de *Marañon*, en diend tot de zelve gebruiken. Als die noch vers is, geeft men ze met vormen zulken gedaante als men wil, de Regen kan 'er niet door dringen; maar het geene haar noch verwonderlyker maakt, is haar veeragtige kragt. Men maakt 'er Flesschen van die niet breekbaar zyn, Laarzen, Holleblokken die men plat indrukt, en die, zoö dra ze niet meer geperst zyn, hunne voorige gedaante weder aanneemen. De Portugeezen van *Para* hebben van de *Omaguers* geleert om van dezelve stoffe Pompen of Spiuten te maken, die geen zuiger nodig hebben: zy geven ze de gedaante

Cabouchou een Harst die een uitzetende kragt heeft.

(*) Wordt uitsgesproken *Cabouchou*.

daante van een uitgeholde Peer, die aan de Punt doorboord is, aan welken zy een Pypje ^{July 1743.} stellen; men vult ze met water, en als men ze drukt doen zy dezelve uitwerking als een gewoone spuit.

Dat Huisraat is zeer gemeen by de *Oma-guets*. Als zy om eenig Feest te vieren by elkanderen komen, zal den Huisheer nimmermeer verzuimen, om 'er uit een soort ^{Zonderlinge gewoonte by de *Oma-guets*.} van wellevensheit aan ieder van zyne Gasten een aan te bieden; en zy gebruiken die Spuiten altoos in de plechtige Maakyden, eer zy aan Tafel gaan.

Wy veranderden te St. *Joachim* van *Cano's* en Scheepsvolk, en vertrokken van daar den 29 July, onze marsch route zoo afdeellende dat wy dagten tyds genoeg aan den Mond van de *Napo* te komen, om 'er in den nacht van den 3 Augustus de uitgang van een der Omlopers van *Jupiter* waar te neemen. Ik had sederd myn vertrek geen eenen zekeren Punt in Lengte, om myne gegiste afstanden van 't Oosten na 't Westen te verbeteren: daarenboven de Reize van *Orellana*, *Tenreira*, en van den Vader d' *Acuña*, die de *Napo* berugt gemaakt hebben, en de eisch ^{Waarneeming van de lengte en breedte by de uitwatering van de *Napo*.} van de Portugeezen op de Heerschappy van de Oevers der Rivier de *Amazoane* tot aan de *Napo*, maakte dit een Punt dat wel waardig was vast gesteld te worden. Ik deed myne waarneming zeer gelukkig, onaan gezien verscheide beletzelen, en ik had dus de eerste vrugt van de moeite die ik gehad had met een Verrekijker van 18 voeten over Berg en Dal te vervoeren, langs een wegh van

52 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

AUG 1743 meer als 150 Mylen. Myn Reisgenoot, die door een zelven yver als ik aangespoord wierd, was my in die en in verscheide andere gelegenheden tot eenen groot behulp door zyne schranderheit en werkzaamheit. Ik nam aanstonds de hoogte van de Zon op den middag waar, op een Eiland tegens over den Mond van de *Napo*. Ik vond 3 Graden 24 Minuten Zuider breete. Ik schatte de geheele wydte van de *Marañon* op 900 *Toises* beneden het Eiland, hebbende niet meer als een der armen Geometrisch kunnen meten. De *Napo* scheen my toe 600 *Toises* wyd te zyn boven de Eilanden, die derzelver Monden verdeelen. Eindelyk nam ik dien zelven avond de uitgang van den eersten Omloper van Jupiter waar, en nam aanstonds de hoogte van twee Sterren, om de nette tyd daar uit op te maken. De tusschen tyden der Waarnemingen wierden met een goed Uurwerk naauwkeurig afgemeten, op die wyze konde ik de moeite ontgaan om een Slingerwerk te stellen, dat my hier niet wel doenlyk zou geweest zyn, en veel tyd vereischt zoude hebben. Ik vond door de Rekening het verschil in de Middaglynen van Parys en de uitwatering van de *Napo* groot te zyn vier uren en drie quartier. De bepaling zal noch veel netter zyn als men het wezentlyke en nette uur van de dadelyke waarneeming hebben zal, in een plaats alwaar de gelegenheit in lengte bekend zal zyn, en alwaar die uitgang te zien geweest is. Aanstonds na myne waarneemingen der lengte verrigt was, gingen wy weder op weg:
en

en des anderen daags morgens den eersten AUG.
Augustus stapten wy aan land, tien oft twaalf '743
Mylen beneden de uitwatering van de *Napo*
te *Pevas*, thans de laatste der Spaansche
Zendingen op de Oevers van de *Marañon*.
De Pater *Fritz* had dezelve op meer als 200
Mylen verder gesteld; maar de Portugeezen
hebben in 1710 't bezit van die Landen ge-
noomen. De Wilde Natien langs de Oevers
van den *Napo* zyn nooit door de Spanjaarts
volkomen t'onder gebragt geworden. Eenige
van dezelve hebben op verscheide tyden hun-
ne Gouverneurs en Zendelingen, die hen
t'onder trachten te brengen, vermoort. Het
is vyftien of twintig Jaaren geleden, dat de
P. Jesuiten van *Quito* de oude stigtingen weder
hebben gaan herstellen, en langs de Oevers
van deeze Rivier nieuwe Zendingen hebben
opgerigt, die thans zeer bloeiende zyn.

De Naam *Pevas*, die aan het Vlek daar ^{Dorp}
wy aan kwamen gegeven word, is teffens ^{en Natie}
die van een Indische Natie, welke een ge- ^{van Pe-}
deelte van derzelver Bewooners uitmaakt; ^{vas.}
maar men heeft aldaar Indiaanen uit ver-
scheide Natien byeen gebragt, welke ieder
een byzondere Taal spreken, 't geen in ge-
heel *Amerika* gemeen is. Het gebeurt som-
tyds dat een Taal niet meer als van twee of
drie Familles, het droevig overschot van ver-
nielden en verslonden Natien, gesproken word.
Want hoewel 'er thans geen eigentlyk gezeg-
de Menscheeters langs de Oevers van de ^{Mensch-}
Marañon wonen, zyn 'er echter Landwaarts ^{eeters.}
in, en byzonderlyk Noordwaarts, en als
men de *Tupura* opvaart, noch Indianen die
hun-

AUG. 1743. hunne gevangenen opoeten. Het meerendeel van de Inwoonders van *Pevas* is noch niet tot het Christen Geloof overgekomen, het zyn Wilden, die noch kortst uit hun Verblyf getrokken zyn. En tot hier toe is men bezig geweest om 'er Menschen van te maken, dat geen geringe moeite in heeft.

Ik moet my in deeze gelegenheit niet verder uitlaten ontrent de Zeden en Gewoontens van die Natien, en van een groot getal anderen die ik ontmoet heb, als dezelve betrekking kunnen hebben met de Natuurkunde of de Natuurlyke-Historie; ik zal derhalven geen Beschryving maken van hunne Dansen, Instrumenten, Festynen, Wapenen, Jagt en Vischtuigen, van de zeldzaame cierraaden van Beenderen en Viscchgraaten gemaakt, die zy door hunne Neusgaten en lippen stoecken; van hunnen wangen die met gaten doorboord zyn, welke toe kokers dienen van allerlei geconleurdde Vogels vederen; maar de Ontleedkundigen zullen mogelyk eenige aanmerkingen kunnen maken over de monstrueuse uitzetting van het onderste gedeelte der oorlel van sommige onder die volkeren, zonder dat dezelfs dikte daar door zichtbaarlyk verminderd is. Wy hebben met verwondering gezien dat sommige oorlellen vier of vyf duim lang waren, doorboort met een gat dat zeventien of agtien Lyn in hun Diameters wyd was, en men verzekerde ons dat wy niets zonderlings dies aangaande gezien hebben. Zy steeken eerst een klein Cylinders houtje in zulk een gat, daer na een dikker en dikker, na mate dat het gat grooter word, tot dat

Zonderlinge gewoonten.

Manstreuze Ooren.

dat hen de oorfel op de fchouderen hangt. Auguf-
 Hun grootften opfchik is een groote Ruiker tus 1743
 Bloemen, of een bos Kruideryen, die hen
 dienen voor oorhangfels.

• Van *Pevas* de laafte der Spaanfche Zen- St. Paul
 dingen, tot *St. Paul* de eerfte der Portugee- de eerfte
 zen, welke bediend word door Carmeliter Zending
 Geestelyken, fteid men zes of zeven dagen der Por-
 gaats, die wy in drie dagen en drie nachten tuge-
 afleiden. In dien tuffchen weg vind men geen zen.
 eenen bevolking langs de Oevers der Rivier,
 Daar beginnen de groote Eilanden, die eer-
 tyds van de *Omaguers* bewoond wierden. Het
 bed van de Rivier word daar zoo veel rui-
 mer, dat dikmaals een eenige arm meer dan
 8 a 900 Toifes wyd is. Dewyl die groote Wyde
 uitgeftektheid veel Windvang maakt, ont- van de
 ftaat daar uit zulken hollen Water, dat de Rivie-
Canos 'er menigmaal in verzwolgen worden. ren.
 Wy ftonden twee stormen uit in onze Reis
 van *Pevas* na *St. Paul*; maar de groote on-
 dervinding der Indianen maakt dat men zeer
 zelden in het wyde van de Rivier overvallen
 werd, en men loopt alleen dat gevaar als Onwe-
 men de tyd niet en heeft om een fchuilplaats der.
 te zoeken aan de mond van een kleine Ri-
 vier of Beek, die men 'er veele vind. Zoo
 dra de Wind gaat leggen, breekt de loop des
 Stroöms de Golven, en fteid haar wel haast
 in haar eerfte ftelte.

Een der grootfte gevaaren van die Scheeps- Gevaa-
 vaart, is het ontmoeten van een ontwortel- ren van
 de Boom, die in het zant of de modder in- die
 geweld is, en onder het Water verborgen. Scheeps-
 blyft, waar door de *Cano* in gevaar gebragt rogt.
 D 4 word

AUG. 1743 word om te draaien, of een opening te krygen, gelyk ons gebeurde, wanneer wy eens na land staken om een soort van hout te kappen, dat men ons zeide goed te zyn tegens de Waterzugt. Om dat ongeluk voor te komen, houd men zich van de Oevers af; wat de Boomen aangaat, die door den Stroom mede gesleept worden, dewyl die dryven, en men ze van verre ziet, kan men zich gemakkelijk 'er voor hoeden.

Ik spreek niet van een ander toeval dat men ontmoeten kan als men te na langs de Oevers heen vaart, het gebeurt veel zeldzamer, maar is altoos verderfelyk voor dien het treft, dat is de schielyke val van een Boom, 't zy door ouderdom, of dat den grond op welken hy staat, allengs ondermynt is geworden door het Water. Verscheide *Cano's* zyn daar door verbryzeld geworden, en met al de Roeiers verzwolgen. Zonder een toeval van dien aart zou het ongehoort zyn, zoo een Indiaan kwam te verdrinken.

Stryd-
baarheit
der In-
dianen.

Men vind thans geen eenen Strydbaaren Natie langs de Oevers van de *Marañon*, die vyanden zyn van de Europeanen; alle zyn zy onderworpen, of zyn ver van de hand getrokken. Echtenes zyn 'er noch Plaatzen daar het gevaarlyk zoude zyn aan Land te slapen. Het is eenige Jaaren geleeden dat de Zoon van een Spanjaart, wiens Vader wy te *Quito* gekent hebben, ondernomen hebbende om de Rivier af te varen, verrast wierd in een Bosch, en door binnenlandsche Wilden vermoord, welke een ongelukkig toeval hen had doen ontmoeten by de Oevers van

van de Rivier, daar zy. maar steelsgewyze ^{AUG.} komen. Het geval is ons verhaalt geworden ¹⁷⁴³ door zynen Reisgenoot, die het zelve gevaar ontsnapt was, en thans met der woon is in de Portugeesche Zendingen.

De Zendeling van St. Paul berigt zynde ^{Verge-} dat wy komen zouden, wagtte ons op met ^{lyking} een groote Cano, een Snaauw, of Brigantyn, uitgerust met veertien Roeiers en de ^{van de} Schipper. Daarenboven gaf hy ons een Por- ^{Spaan-} tugeesche Gids, en een andere Cano, en wy ^{sche en} ontvingen van hem, en van de andere Gees- ^{Portu-} gen. ^{geesche} telyke van zyne Ordre, by welken wy ver- ^{Zendingen.} blyf gehouden hebben, een onthaal dat ons deed vergeeten dat wy in 't midden van *Amerika* waren, en meer dan 500 Mylen afgescheiden van de Plaatzten daar de Europeaanen met der woon gevestigd zyn. Te St. Paul begonnen wy, in plaats van Huizen en Kerken van riet, weder Kapellen en Pastoryen te zien die van aarde, en gebakken steen opgemetzeld waren, met nette gewitte muuren. Noch verraste het ons op een aangenaame wyze in 't midden van dit woest Landt al de Indiaansche Vrouwen, voorzien te vinden met Hembden van Linnen uit *Bretagne*, en in hunne huishoudingen Spiegels, Koffers met slooten en sleutels, Messen, Schaaren, Spelden, Naalden, Kammen, en andere kleine Europeaansche huisraad; welke de Indiaanen Jaarlyks mede brengen van *Para*, als zy de *Cacao* derwaarts voeren, die zy zonder aankweeken alhier langs de Rivier inzamelen. De handel met *Para* geeft aan deeze Indiaanen en aan hunne Zen-

NOG.
1743

delingen een foort van overvloed; die op het eerste aanzien de Portugeesche Zendingen; van de Castellaansche; aan het boveneinde van de *Marañon*, doed onderscheiden, by welke de onmogelykheit doorstraald, om hen zelve eenige gemakken en levensnootzake-lykheden te verzorgen, hebbende geen de minste ommeegang met de Portugeezen hunne gebooren die lager aan de Rivier wonen; zy trekken alles van *Quiro*, daar zy naauwlyks eens Jaars heenen zenden, en daar zy noch verder van afgescheiden zyn door de *Cordeliere*, als zy zyn zouden door een Zee van 1000 Mylen.

Portu-
geesche
Cano's.

De *Cano's*, welke de Portugeezen te St. *Paul* gebruiken, en van welken wy ons bedienden, zyn veel grooter en gemakkeliker als de Indiaansche *Cano's*, met welken wy in de Spaansche Zendingen gevaaren hadden. De Stam van de Boom die in de Indische *Cano's* het geheele lichaam uitmaakt, is by de Portugeezen niet meer als de Bodem; zy klooven ze eerst, en hollen ze met het yzer uit: vervolgens maken ze hem door behulp van het vuur wyder; maar dewyl het hol daar door verminderd word, zoo zetten zy 'er boordstukken op, die zy met kromhoten aan het lichaam van de *Cano* zelve vereenigen. Het Roer is in die *Cano's* zoo geplaatst dat deszelfs beweging geen beletzel geeft in de Hut of kleine kamer, die aan 't achter einde gemaakt is. Sommige van die Brigantynen zyn zestig voeten lang, zeven voeten wyd, en drie en een half voeten hol; daar zyn 'er noch grooter, en van veertig Roeiers. De meesten voeren twee Masten

Maften en Zeilage, 't geen tot een groot gemak diend in 't opkomen van de Rivier met een Ooste wind, die 'er waait van de Maand October tot de Maand May. Het is vier of vyf Jaaren geleden, dat een van die Brigantynen, van een middelmatige grootte, door een Fransch Koopvaardy Schipper gedekt en toegetakeld wierd, die 'er vervolgens meede in volle Zee ftak, met drie Franfche Matroozen, tot groote verbaaftheit van de Inwoonders van Para, en de Reis van Para na Coari, 'er meede afleide in zes dagen, daar ik, gelyk men in 't vervolg zien zal, met een diergelyke Vaartuig twee Maanden over toebragt; om dat ik gehouden was langs de Wal uit te varen, volgens de gewoone Scheepvaart in dat Land; 't geen my ook best diende tot het maken van myn Kaart.

Wy kwaamen van St. Paul te Coari in vyf Zending dagen en vyf nachten varens, en hadden ons van Portugeefche Carmeliten. boven dien twee dagen opgehouden in de Zendingen van *Tviratuba*, *Traquatuba*, *Paraguari*, en *Tefé*, die langs dien wegh gelegen zyn. Coari is de laafte van de zes Colonien der Portugeefche Carmeliten; de vyf eerfte beftaan uit overblyfzels der oude Zending van den Pater *Fritz*, en zyn uit een groot getal Natien te famen gefield, die meest alle verplaaft zyn geworden. Alle zes zyn zy gelegen aan de Zuidzyde van de Rivier, alwaar het Land hooger, en veilig tegens de Overftroomingen is. Tuffchen St. Paul en Coari ontmoeten wy verfcheide groote en fchoone Rivieren, welke in die der

Ama-

AUC. *Atazonen* komen afvloeien. Aan de Zuid-
 1743 zyde zyn de voornaamste *Yutay*, die grooter
 Rivieren is als de *Yurack* die 'er aart volgt,' en wel-
Yutay, ker uitwatering ik gemeeten hebbe 362 *Toi-*
Yuru- *ses*, die van Tefé, welke de Pater d' *Acuña*
ca, Te- noemt *Tapi*, en die van *Coari*, die voor ee-
 té, *Coari* nige Jaaren noch maar voor een Meir ge-
 aan de Zuid- houden wierd; alle loopen zy van het Zui-
 zyde. den naar het Noorden, en vallen van het Ge-
 bergten ten Oosten *Lima*, en ten Noorden
 van *Cusco*. Men kan ze alle gedurende ee-
 nige Maanden opwaarts bevaaren, van hun-
 ne uitwateringen af; en sommige Indiaanen
 hebben verhaald, dat zy op de Oevers van
 de *Coari* boven in het Land, een opene
 Landstreek gezien hadden, als meede Mug-
 gen, een menigte Hoornvee, (van welken
 zy de Huiden meede bragten) dat alle nieu-
 we voorwerpen voor hen waren, en bewy-
 zen dat de oorsprongen van die Rivieren
 door Landen heen loopen, die van de hunne
 heel veel verschillen, en zekerlyk naby de
 Spaansche Volkplantingen in Opper *Peru*
 gelegen zyn, alwaar men weet dat het Hoorn-
 vee zeer sterk aangekweekt is. De *Amazoone*
 Putama- ontvangt mede aan de Noordzyde in die tus-
 yo, *Yupura* of schen wydte twee groote en berugte Rivie-
 Caqueta ren; de eerste is de *Ypi*, welke even als de
 aan de Noord- *Napo* uit de Nabuurschap van *Pasco*, ten
 zyde. Noorden *Quito*, in de Franciscaner Zending-
 gen van *Succumbios* voortkomt, alwaar zy
 genoemd word *Putumayo*; de tweede is de
Yupura, die haren oorsprong wat meer ten
 Noorden heeft als de *Putumayo*, en die in
 haar bovengedeelte genaamt word *Caqueta*,
 een

een naam die aan hare uitwatering in de *Amaz.*
mazoone geheel onbekend is: ik zeg uitwater-¹⁷⁴³
ringen, want daar zyn 'er inderdaad zeven
of agt, die geformeert worden door zoo veel
takken, die zich uit de hoofd Rivier ach-
tervolgens afscheiden, en dat zoo ver van
elkanderen, dat 'er meer als honderd Mylen
afstand is tusschen de eerste en laatste uitwa-
tering. De Indiaanen geven hen verscheide
namen, 't geen oorzaak is dat men ze voor zoo
veel verscheide Rivieren genoomen heeft.
Zy hieten een van de voornaamste takken *Yupura*;
en in navolging van het gebruik der
Portugeezen, die dezen naam na boven toe
verder uitgebreit hebben, zoo hiet ik *Yupura*,
niet alleen de tak, die oudtyts door de
Indiaanen zoo genoemd is, maar insgelyks de
Rivier in haren loop zelve, van welke die tak
en de volgende hen afscheiden. Het geheele
Land dat 'er door bewaterd word is zoo laag,
dat het ten tyden van het opzwellen der
Amazoone geheel overstroomt wordt, en dat
men met *Cano's* van de eene tak na de ande-
ren, en na Meiren die binnenslands gelegen
zyn, oversteekt. De Oevers van de *Yupura*
worden op eenige plaatsen bewoont door de
Wilde, daar ik van gezegt hebbe, dat zy el-
kander t'onder brengen, en sommige hunne
gevangenen eeten. Die Rivier, en de ande-
re takken die lager in de *Amazoone* val-
len, worden weinig door andere Europeaan-
nen bezogt, als door de Portugeezen van
Para, die 'er ter sluik Slaven gaan kopen.
Wy zullen nader handelen van de *Yupura*, als
wy van de *Rio Negro* spreken.

't Is

AUG. 't Is indeeze Quartieren dat een Indiaanſch
 1748- Goud- Dorp gelegen was, in 't welke *Tencira*, toan
 dorp. hy in 1637 de Rivier opvoer, eenig fraajig-
 Scheid- heden van Goud in ruiling kreeg, 't geen te
 palen *Quita* beproeft wierd, en geſchat op 23 ka-
 geſteld raat. Hy gaf die plaats de naam van *Goud-*
 door *Tencira* dorp. By zyn te rugkomt zette hy 'er een
 Scheidpaal, en nam 'er bezit van voor de
 Kroon van Portugaal op den 26 Auguſtus
 1639. Volgens een Acte die in de Archi-
 ven van *Papa* bewaart word, alwaar ik de-
 zelfve gezien heb. Die Acte, welke gete-
 kent is door al de Officieren van zyn gevolg,
 zegt dat het gelegen was op een hoog Land,
 tegens over de Monden van de Goud Rivier.

Yquiari De Pater d' *Acuña* verzekert dat men langs
 Goud verſcheide wegen, die hy aanwyſt, uit de
 Rivier. *Yapura* in de *Yquiary* opvaart, die hy de Goud
 Rivier noemt. Hy voegt 'er by dat de Be-
 woonders aan de *Yquiari* met dat Metaal han-
 del dryven met de *Manaos* hunne gebuuren,
 en die met de Indiaanen langs de Oevers van
 de *Amazoene*, van welke hy zelfs een paar
 Goude Oorhangzels koft. De Pater *Fritz*
 zegt in zyn Dagverhaal, dat in 1687, dat is
 50 Jaaren na den Pater d' *Acuña*, hy agt of
 tien *Canoe's* had zien aankomen van *Manaos* (*),
 welke uit hunne woonplaatzen op de Rivier
 de *Yurubash*, door middel van de overſtroo-
 mingen gekomen waren, om handel te dry-
 ven by de *Yurimaguas* zyne Geloofsleerlingen
 aan de Noordzyde van de *Amazoene*. Hy
 zegt

(*) De P. *Fritz* ſchryft *Manaos*. In de Franſche Vertaling
 word dat woord even als veel anderen verbaſterd en veran-
 derd in *Mavagus*; de Portugeezen ſchryven hedendaags
Alénaos en *Manaus*, en ſpreken het uit *Manauve*.

zegt noch dat zy onder andere gewoonlyk AVG.
 kleine Staven van gellaagen Goud mede brag- 1743
 ten, welke de gezegde *Mangos* in ruiling
 aannaamen van de Indianen van de *Tiquari*.
 Al die Plaatzen, en Rivieren worden op de
 Kaart van die Pater gevonden. Zoo veel een-
 stemmige getuigen, en die alle even acht-
 baar, maken dat men aan de waarheit dier
 zaken geen twyffel kan slaan; nochtans is
 de Rivier, het Meir, de Goudmyn, de Men
 Scheidspaal, en zelf het Goudorp, door zoo weer
 veel getuigen benoemt en bevestigd, in 't ge- daar ter
 heel verdweenen als een betoverd Paleis, en plaats
 op de plaats zelve heeft men 'er niet het min- zelve
 ste geheugen van. niet dat
'er ooit
zulk een
Dorp
enz ge-
weest is.

Sedert den tyd van den Pater *Fritz*, hielden
 de Portugeezen staande, dat de Scheidspaal van
Teixeira gesteld was boven de Provintie der *O-*
maguas, vergeetende het bewys op 't welke
 zy hunnen eisch gronden; en de Pater *Fritz*,
 Zending van de Spaansche Kroon, ter zelver
 tyd tot een ander uiterste overslaande, wilde
 dat die Scheidspaal meer als 200 Mylen lager,
 ontrent de Rivier *Cuchivara* geplaatst was.

In dit geval is het gegaan gelyk in veele
 andere verschillen, ieder heeft zyne eischen
 zoo veel vergroot als hy konde. Wat de Gele-
 Scheidspaal die in het Goudorp gesteld was genheit
 aangaat, als men in aanmerking neemt het van den
 Landschap, in het welke de vierde Portu- Scheids-
 gesche Zending na beneden gelegen is, op paal.
 de Zuid Oever van de *Amazoone*, genaamt
 de *Paraguari*, eenige Mylen boven de uit-
 watering van de *Tesé*, (alwaar ik 3 Graden
 20 Minuten Zuider breedte waargenoomen
 heb) 300 zal men bevinden dat het al de ken-
 mer-

AUG. merken heeft, die de gelegenheit kunnen
1743. aantoonen van dat vermaarde Dorp; van
welk in de Aëte van *Texeira*, gedagtekent
te *Guayaris*, en in het Verhaal van den Pa-
ter d' *Acuña*, gemeld word. De *Tupura*,
welkers uitwatering tegens over de *Para-*
guari is, zal gevolgelyk de *Rio d' Osro* (de
Goud Rivier) zyn, welkers uitwateringen
in de gemelde Aëte tegens over het gezegde
Dorp waren. Zoo dat 'er noch overig is te
weeten waar de *Turuboch* en de *Tiquari* ge-
bleeven zyn, aan welke de Pater d' *Acuña* de
naam van *Goud Rivier* geeft, en in de welke
hy zegt dat men opvaart langs de *Tupura*;
dit heb ik met wat meerder moeite moeten
ontdekken; ik mein echter dat verschil op-
geheldert, en mogelyk de oorsprong der Fa-
bel van het Meir *Parime* en van de *Dorado*
ontdekt te hebben; maar de schikking en
klaarheit vorderen dat de Verhandeling daar
van uitgesteld worden tot wy van de Zwarte
Rivier spreeken.

Ameri-
kaan-
sche A-
mazoo-
nen.

Geduurende onze Scheepsvaart hadden wy
alom de Indiaanen van allerlei Natien on-
dervraagt, en hadden ons met veel naauw-
keurigheid doen onderrichtten, of zy eenige
kennis hadden van die Krygsheldinnen, die
Orellana zegt ontmoet en bevogten te heb-
ben, en of het waar was dat zy afgezondert
van de Mannen leefde, en maar eens Jaars
met dezelve te doen hadden, gelyk de Pa-
ter d' *Acuña* verhaald in zyne Reisbeschry-
ving, alwaar dit Artykel om zyne byzonder-
heit verdiend geleezen te worden. Alle zei-
den zy ons dat zy het dus van hunne Vaders
gehoort hadden, er duizend omstandigheden
by-

byvoegende, die te lang zyn om te herha- AUG.
len, en alle strekken om te bevestigen dat 1743.
'er in deeze Landstreek een Republyk van
Vrouwen geweest is, die alleen leefden, zon-
der Mannen in hunne samenleving te heb-
ben, en dat zy Noordwaarts aan getrokken
zyn, binnen in het Land, langs de Zwarte
Rivier, of langs eene andere van die wel-
ke aan die zyde in de *Marañon* uitloopen.

Een Indiaan van St. *Joachin d'Omaguas* Geru-
had ons gezegt, dat wy mogelyk te *Coari* ^{genistor}
noch een oud Man zoude vinden, wiens Va- ^{bevesti-}
der de *Amazoonen* gezien had. Wy hoorden ^{ging dat}
te *Coari* dat die Indiaan gestorven was, maar ^{'er we-}
wy spraaken zyn Zoon, die ontrent 70 Jaa- ^{zentlyk}
ren oud scheen te zyn, en het gebied voer- ^{zulke}
de over de andere Indiaanen van het zelve ^{Vrou-}
Dorp. Deeze verzekerde ons, dat zyn ^{wen}
Grootvader in der daad die Vrouwen had ^{zyn.}
zien passeeren, by den ingang van de Rivier
Cuchiuara, dat zy kwamen van de *Cayamé*,
welke in de *Amazoone* uitloopt aan de Zuid-
zyde, tusschen *Tefé* en *Coari*; dat hy met
vier van dezelve gesproken had, waar van
de eene een Kind zoogde: hy noemde ons
de namen van alle vier; en voegde 'er by
dat toen zy van *Cuchiuara* vertrokken, zy over
de groote Rivier gingen, en den wegh van
de Zwarte Rivier optoogen. Ik gaa ver-
scheide onwaarschynelyke verhalen voorby,
welke niets tot het wezen van de zaak doen.
Beneden *Coari* zeiden de Indiaanen ons alom
het zelve, met eenige verandering in de om-
standigheden; maar alle waren zy eens in de
wezentlyke Hoofdzaak.

E

En

AUG.
1743.

En in 't byzonder zeggen die van *Topayos*, dat zy zeekere groene Steenen, die bekend zyn onder den naam van *Amazoon Steenen*, van hunne Vaders geërft hebben, en dat die ze hadden van de *Cougnantain Jecouima*, dat in haar Taal betekent, Vrouwen zonder Mannen, by welken, voegen zy 'er by, men dezelve in menigte vind, van welke Natie en Steenen ter gelegener plaatze nader zal gesproken worden.

Een Indiaan, een Inwoonder van *Mortigura*, een Zending digt by *Para* gelegen, bood my aan om my een Rivier te doen zien, langs welke men, tot op een zeer korten afstand na, komen konde by het Land, dat, volgens zyn zeggen, thans door de Amazoonen bewoont word. Die Rivier word genaamt *Irijo*, ik ben vervolgens na de mond van die Rivier gegaan, tusschen *Macapa* en de *Cap de Nord*, en volgens het verhaal van dezelve Indiaan, moest men, om tot het Land der *Amazoonen* te komen, eenige dagen in de Bosschen Westwaarts opgaan, en een Bergagtig Land doortrekken, van de plaats af daar die Rivier niet meer vaarbaar is om de Watervallen.

Een oud Soldaat van het Guarnisoen van *Cayenne*, thans woonagtig by de Watervallen van de Rivier d'*Oyapoc*, heeft my verzekert, dat in een Detachement onder het welke hy geweest was, en dat in 1726 landwaarts ingezonden wierd om ontdekking te doen, hy doorgedrongen was tot de *Amicubuanes*, een Volk met lange Ooren, 't welke aan geene zyde van de oorsprongen der Rivier

wier

vier *Oyapoc* woonagtig is, en naby die van AUG.
eene andere Rivier, die in de *Amazoone* valt, ^{1743.}
en dat hy daar aan de halzen van hunne
Vrouwen en Dogters, diergelyke groene Stee-
nen als daar ik van gesproken heb, gezien
had; en dat wanneer hy de Indiaanen vroeg
waar van daan zy die haalden, dezelve hem
antwoordden dat zy kwamen *vande Vrouwen*
die geen Mannen hebben, welkers Landchap
ontrent zeven of agt dagreizens verder naar
't Westen gelegen was. Die Natie der *A-*
micouanes woont ver van Zee af op een hoog
Land, alwaar de Rivieren noch niet bevaar-
baar zyn; zoo dat het zeer waarschynelyk
is, dat zy dit niet by overlevering hebben van
de Indiaanen die aan de *Amazoone* woonen,
daar zy niet meede handelen. Zy kennen
geen andere Natien als die dicht aan hunne
Grenzen woonen, uit welken de Franschen
van het Detachement van *Cayenne* hunne
Gidsen en Tolken mede genomen hadden.

Men moet aanmerken dat al de getuige-
nissen die ik bygebragt hebbe, andere die ik
met stilzwygen voorby gaa, als meede die
van welke melding gedaan word in de Be-
rigten van 1726, en t'sederd door twee
Spaansche Gouverneurs (*) uit de Provincie
van *Venezuela*, in 't algemeen overeen ko-
men ontreft het zyn der *Amazoonen*; maar
men diend niet min op te merken, dat ter-
wyl die onderscheide verhalen de plaats wer-
waarts de Amerikaansche *Amazoonen* heen

E 2

ge-

(*) Don Diego Portales, die men weet dat over eenige
jaaren noch te Madrid geleest heeft: en Don Francisco
Torralva zynen Opvolger.

AUG. 1743. getrokken zyn, deeze Ooft, geene Noord, en de andere Westwaarts heenen wyzen, alle die byzondere strecken te samen loopen, om het gemeene middelpunt te plaatzen in 't Gebergte, in 't hart van *Guiane*, en in een Landschap daar de Portugeezen van *Para*, noch de Franschen van *Cayenne* noch niet geweest zyn. Onaangezien dat alles bekende ik bezwaarlyk te kunnen gelooven, dat de *Amazoonen*, daar wy van spreken, 'er woonagtig zouden kunnen zyn, zonder dat dat zy 'er men 'er van nader tot nader iets zekerder van weten zoude, door de nabuurige Indiaanen van de Europeaansche Volkplantingen aan de kant van *Guiane*; maar die reizende Natie konde nochmaals wel van plaats veranderd zyn; en het geen my waarschynelyker voorkomt als al het andere, is, dat zy met den tyd hunne oude gewoontens verlaten hebben, 't zy dan dat zy onder 't Jok van een andere Natie gebragt zyn, 't zy dat zy hunne eenzaamheit wars zynde, de Dochteren eindelyk veranderd zyn, en de weezin haarer Moeders tegens de Mannen vergeten hebben; zoo dat men niet zoude kunnen stellen, dat zy 'er nooit geweest zyn, alwaare het schoon dat 'er geen dadelyke overblyfzelen meer van die Vrouwe Republyk gevonden wierden.

Daar is
weinig
waar-
schyn-
lykheit
dat zy 'er
heden-
daags
noch
zyn.

Voor 't overige is 't genoeg ontrent de waarheit van de zaak, dat 'er een Vrouwvolk in Amerika geweest is, dat zonder samenleving met Mannen op zich zelve leefde. Het overige van hunne Zeden, en byzonderlyk het gebruik om zich een van de Borsten

sten af te zetten, 't geen de Pater *d'Acuña* AUG. van haar getuigt, op het verhaal der Indiaa-¹⁷⁴³nen, zyn bygevoegde omstandigheden die op hun zelve zyn, en die moogelyk veranderd, of 'er bygevoegd zyn geworden door Europeaanen, die vooringenoomen waren met het geene van de oude *Amazoonen* van *Aziën* gezegt word; en de begeerte na het wonderlyke, zal het aan de Indiaanen t'sedert hebben doen aanneemen en verhaalen. Het is in der daad niet gezegt dat de *Cacique*, die *Orellana* waarfchoude, om zich te wagten voor de *Amazoonen*, die hy in zyne Taal *Comapuyaros* noemde, gewag gemaakt heeft van de afgezette Borst; en onze Indiaan van *Coari* in de Historie van zyn Grootvader die vier *Amazoonen* gezien had, van welke eene een Kind zoogde, spreekt meede niet van zoo zonderlinge en merkwaardige omstandigheid.

Ik kom weder tot het Hoofdzakelyke. Zoo men om het te loochenen by wilde brengen het gebrek van waarschynelykheit, en een soort van zedelyke onmogelykheit die 'er is, dat 'er zulke een Vrouwe Republyk zoude kunnen zyn, en in staat blyven, zoo zoude ik niet willen aandringen op het voorbeeld der oude *Aziatische Amazoonen*, noch op dat van de hedendaagsche *Afrikaansche Amazoonen*, (*) dewyl het geene men daar van vind in de oude en hedendaagsche Historie, ten minsten met zeer veel Fabels opgeschikt is, en

E 3

veel

(*) Zie de *Beschryving van Ooster Aethiopien*, door *Don Juan dos Santos*, Portugeesche Dominikaner, en van Pater *Labat*.

AUG. veel tegenzeggelykheit insluit. Ik zal my
 1743. genoeg met te doen aanmerken, dat indien
 Onge- 'er ergens Amazoonen in de Wereld hebben
 lukki- kunnen zyn, zulks in *Amerika* is, alwaar het
 gen staat omdoolend leven der Vrouwen, die veeltyts
 der Indi- hunne Mannen in den Oorlog volgen, en die
 aansehe niet te gelukkiger zyn in hunne huishouding,
 Vrou- hen het denkbeeld heeft moeten geven, en
 wen. menigvuldige gelegenheden doen voorkomen,
 om het jok hunner dwingelanden te ontwy-
 ken, en een woonplaats te zoeken daar zy
 ten minsten onafhankelyk, en zonder dat zy
 in den staat van slaverny, en als lastdieren
 waren, leven konden. Zulk een besluit te
 neemen en uit te voeren, zou niets onge-
 meender noch moeilyker in zich hebben als
 het geene daaglyks gebeurt in de Europe-
 aanse Colonien van *Amerika*, daar het
 maar al te gemeen is dat mishandelde en on-
 genoegde Slaven by troppen na de Boffchen
 vlugten, en somtyts wel alleen, zoo zy nie-
 mant vinden die met hen wil, en dat zy 'er
 dus eenige Jaaren en dikmaals hun geheele
 leven in eenzaamheit door brengen.

Daar Ik weet dat al de Indiaanen van *Zuid A-*
 is alle *merika*, of ver de meeste, leugenachtig, ligt-
 waar- geloovig, en op 't verwonderlyke gezet zyn,
 schyne- lykheit, maar geen van al die Volken heeft ooit hoo-
 lykheit, ren spreken van de *Amazoonen* van *Diodores*
 dat 'er van *Silicien* en van *Justinianus*. Nochtans
 Amazo- waren de *Amazoonen* reets in 't hart van *A-*
 nen in *merika* bekend, eer de Spanjaarden 'er ooit
 geweest zyn. gekomen waren, en sedert is 'er van gesproo-
 ken geworden door Volkeren die nooit geen
 Europeaanen gezien hadden. Dat word be-
 we-

wezen door het berigt, 't geen de *Cacique* AUG. aan *Orellana* en zyn byhebbende Volk gaf, ¹⁷⁴³ zoo wel als de Overleveringen, die aangehaald worden door den Pater d' *Acuña* en door den Pater *Baraze* (*). Zou men nu gelooven dat Wilden, uit ver van den anderen afgelegene Landfchappen; overeen gekomen zyn, om zonder grond, een en dezelve zaak uit te denken; en dat die zelve Fabel even op dezelve wyze aangenoomen is geworden in de Provintie van *Maynas*, te *Para*, te *Cayenne*, te *Venezuela*; by zoo veele Natien die elkanders Taalen niet verstaan, en geen de minste gemeenschap te samen hebben.

Voor 't overige heb ik hier de optelling niet gedaan van al de Reizigers en Schryvers (†) uit allerlei Natien van *Europa*, die sedert meer als twee Eeuwen het wezentlyk zyn der *Amerikaanfche Amazoonen* bevestigen, en van welke sommigen voorgevende zelve gezien te hebben. Ik heb my vergeenoegt om de nieuwe bewyzen, die de Heer *Maldonado*, en my, langs onze Reis aan de hand gekomen zyn, by te brengen. Men kan de Verhandeling van dat verschil vinden in de Verdediging van het eerste Deel van *le Théâtre Critique*, van den beroemden Pater *Feijoo*, een Spaansch Benedictyner, opgesteld door zyn verstandigen Leerling de Pater *Sarmiento*, van dezelve Order.

Den 20 Augustus vertrokken wy van *Coari* ^{Vertrek van Coari.} met een nieuwe Cano, en andere Indi-
E 4 aa-

(*) *Lettres Edifiantes & Curieuses*, Tome X.

(†) *Americ Vespuci* *Hulderic Shmidel*, *Orellana*, *Berio*, *Walter Raleigh*, de Paters d' *Acuña*, de *Artieda*, *Bazazi*, enz.

AUG. aanen. Dewyl de Heer de *Maldonado*, en
 1743. onze Bedienden de *Peruaansche* Taal mag-
 tig waren, en ik 'er ook eenige kennis van
 had, zoo konden wy ons doen verstaan by
 de Lands Inboorlingen van de Spaansche Zen-
 dingen, alwaar men die Taal tot een alge-
 meene heeft tragten te maken. Te *St. Paul*
 en te *Tesé* hadden wy Portugeesche Tolken,
 die de *Brasiliaansche* Taal spraken, welke
 op gelyke wyze ingevoert is in de Portugee-
 sche Zendingen: maar geene Tolken te *Coari*
 hebbende kunnen vinden, dewyl wy daar,
 onaan gezien al den spoed die wy maakten,
 niet konden aankomen voor het vertrekken
 van de Cano der Zendeling na *Para*, zoo
 vonden wy ons onder de Indiaanen, daar wy
 niet anders als met tekens ons konden uit-
 drukken, of door 't behulp van een kleine
 Woordboekje, dat ik opgesteld had van de
 vraagen in hunne Taal, maar waarin onge-
 lukkig de antwoorden vergeten waren. Ik
 kreeg echter van hen eenige ophelderingen,
 voor al ten aanzien van de namen der Ri-
 vieren. Ik merkte insgelyks dat zy eenige
 vaste Sterren kenden, en dat zy aan ver-
 scheide *Constellatien* (Hemelteekenen) de
 naamen van Dieren gaven. Zy noemden de
Hyades, of het Stieren hoofd, *Tapiira Ra-*
gouba, een woord dat hedendaags in hunne
 Taal betekent *Ossen kinnebakken*; ik zeg he-
 dendaags, dewyle sedert dat men Ossen
 uit *Europa* in *Amerika* overgebracht heeft, de
 Brasiliaanen, als mede de Land Inboorlingen
 van *Peru*, ieder in hunne Moedertaal aan
 die Beesten de namen gegeven hebben daar

De
 Taalen
 van Peru
 en Brasil
 alge-
 meen in
 de Zen-
 dingen
 die daar
 onder
 behoo-
 ren.

zy hunne Elanden, de grootste viervoetige AUG.
dieren die hen bekend waren voor dat de Eu-^{1743.}
ropeaanen over kwamen, mede benoemden.
Daags na ons vertrek van *Coari*, geduurig
de Rivier afzakkende, lieten wy aan de
Noordzyde een uitwatering van de *Tupura*,
ontrent op honderd Mylen afstand van de
eerste, en daags daar aan, aan de Zuidzyde,
de uitwateringen van de Rivier, die men
thans de *Purus* hiet, en eertyts de *Cuchiva-*
ra genoemd wierd, na een Dorp dat dicht ^{Rivier}
by haare uitwatering gelegen is: in dat Dorp ^{de Purus}
had de Grootvader van den ouden Indiaan
van *Coari* het bezoek ontfangen der *Amazoo-*
nen. Die Rivier is niet minder als de grootste
die in de *Marañon* komen instorten; en zoo
men de Indiaanen geloof mag geven, is zy
aan dezelve gelyk. Zeven of agt Mylen be-
neden die vereeniging, vond ik die Rivier
zonder Eilanden, en 1000 of 1200 *Toises* ^{Peiling.}
wyd, ik deed daarop sterk tegens stroom in-
roeien, om zete peilen, houdende het Vaar-
tuig zoo veel mogelyk was op dezelve plaats,
en ik kon geen grond krygen op 103 Va-
dem.

Den 23 kwamen wy in de *Rio Nigro*, of ^{Zwarte}
de *Zwarte Rivier*, een andere Zee van zoet ^{Rivier.}
water, die van het Noorde in de Amazoone
vald. Volgens de Kaart van den Pater *Fritz*,
die nooit op de *Zwarte Rivier* geweest heeft,
en volgens de laatste Kaart van *Amerika* van
de *l'Isle*, welke gemaakt is na die van den
Pater *Fritz*, zou die Rivier van het Noor-
de na het Zuiden moeten loopen, nochtans
is het zeker, na het zeggen van de ge-
nen,

- AUG. 1743. nen, welke die Rivier opgevaaren zyn, dat zy van het Westen komt, en Oostwaarts aan loopt, een weinig afwykende na het Zuiden. Ik ben Ooggetuigen dat haare streek dus loopt tot eenige Mylen boven derzelver uitwatering in de *Amazoone*, in welke de *Rio Negro* zoo evenwydig invald, dat zy zonder de helderheit van haar water, om 't welke zy genaamt is de *Zwarte Rivier*, zoude aanzien worden voor een tak van de *Amazoone*, die door een Eiland 'er van afgescheiden was. Wy voeren de *Zwarte Rivier* twee Mylen op, tot aan het Fort dat de Portugeezen 'er gebouwd hebben aan de Noordzyde, op de plaats daar zy het naauwst is, en die ik 1203 *Toises* wyd gemeten heb, vindende door myne Waarneeming 3 Graden
- Portugeesch Fort. Deszelfs breedte. en 9 Minuten breedte. Dat is de eerste plaats die men ontmoet in 't afvaaren ten Noorden van de Rivier der *Amazoonen*, alwaar de Portugeezen hen gevestigd hebben. De Zwarte Rivier word door de Portugeezen, t'zeerderd meer als een Eeuw bevaaren, en zy dryven 'er een groote handel in Slaven. Daar is thans een Detachement van het Guarnisoen van *Para*, 't welk langs derzelver Oevers geleege is, om de Indiaansche Natien, die aldaar woonagtig zyn, in ontzag te houden, en om den Slaven handel te begunstigen; in de bepalingen die voorgefchreeven zyn door het Hof van Portugaal; en alle Jaaren dringt dat vliegend Legertie, dat men de *Troupe de Rachat* noemt, dieper Landwaarts in. De Kapitein, die Commandant was in het Fort van de Zwarte Rivier, was afwezig toen

toen wy 'er aankwamen; ik hield 'er my niet ^{AUG.}
meer als 24 uren op. ¹⁷⁴³⁻¹

De geheele bekende Kust van de *Zwarte Rivier* is bevolkt door Portugeesche Zendingen, van de Carmeliter Order, even als die welke wy ontmoet hadden in 't afvaaren van de *Amazoone*, sedert dat wy van de Spaansche Zendingen afgeraakt waren. Als men veertien dagen of drie weken verder reizende de *Zwarte Rivier* opkomt, word zy al gestadig wyder als zy is by haare uitwatering, om de groote menigte Eilanden en Meiren die 'er door geformeert worden. In al dien wegh is den grond van haare Oevers verheven, en is nooit overstroomt geworden; de Bosschen zyn 'er zoo dicht niet, en het schynt een geheel ander Land als langs de ^{Samen-}
Oevers der *Amazoone*. Toen wy by het Fort de Ori- ^{loop van}
van de *Zwarte Rivier* kwamen, kreegen wy ^{noque}
veel naauwkeuriger berigt van den samenloop ^{met de}
van die Rivier met de *Orinoque*, en gevol- ^{Amazoone}
gelyk van de *Orinoque* met de *Amazoone*. Ik ^{door de}
zal hier de optelling niet maken van de vee- ^{Zwarte}
lerlei bewyzen dier samenloop, welke ik ge- ^{Rivier.}
duurende myne Reis zorgvuldig byeen verzameld had. Het allerkrachtigste als toen, was het onverdenkelyke getuigenis van een Indiaansche Vrouw uit de Spaansche Zendingen (*) van de Oevers der *Orinoque*, met welke ik gesproken had, en die met een Cano van haarent tot aan *Para* gekomen was. Al die bewyzen zyn voortaan nodeloos; en moeten wyken voor latere. Ik ben onderrigt ge-

(*) Van de *Cauriacani* Natie, en uit het Dorp in de Zending van St. Maria de *Bararuma*.

AUG. geworden door een Brief, gefchreven van
 1743. *Para*, door den E. Pater *Jean Fetryra*, Rec-
 tor van het Collegie der Jefuiten, dat de Por-
 tugeezen van het vliegende Legertie aan de
Zwarte Rivier (in 't Jaar 1744) van Rivier
 tot Rivier opwaarts gevaaren zynde; den
 opperfte der Jefuiten van de Spaansche Zen-
 dingen aan de Oevers van de *Orinoque* ont-
 moet waren, met welken dezelve Portugee-
 zen langs den zelven wegh te rug gekomen
 waren, en zonder te ontfcheepen, tot in hun
 Campement aan de *Zwarte Rivier*, die de
 gemeenfchap maakt van de *Orinoque* met de
Amazoone. Zoo dat die zaak thans niet meer
 in twyffel kan getrokken worden; 't zou te
 vergeefs zyn zoo men, om 'er eenige onze-
 kerheit aan toe te brengen, den Schryver
 van de *Orinoque Illustré* zoude willen bybren-
 gen, of hy ichoon langen tyd Zending aan
 de Oevers van de *Orinoque* geweest is, en
 in 1741 die vereeniging van die Rivieren als
 onmogelyk gefield heeft (*). Hem was toen
 zekerlyk onbekend dat zyn eige Brieven aan
 den Portugeefchen Commandant, en aan den
 Aalmoeffenier van de *Troupes de Rachat*, uit
 zyne Zending aan de *Orinoque*, langs dien
 zoo genaamden onmogelyken wegh gereift
 hadden tot aan *Para*, alwaar ik derzelver
 Origineelen gezien heb by den Gouverneur;
 maar dien Auteur is ten dien opzichte zelf
 thans volkomentlyk beter onderrigt, zoo als
 ik gehoord heb van den Heer *Bouguer*, die
 hem 't voorleedene Jaar gezien heeft te *Car-
 thagena* in *Amerika*.

De

(*) Zie *El Orinoco Illustrado*, Madrid 1741. p. 18.

De samenkomst van de *Orinoque* en de *A-AUG. mazoone*, nieuwelinks bevestigd, kan te meer ¹⁷⁴³ voor een Geographische ontdekking gehouden worden, om dat, alhoewel de samenloop van die Rivieren, zonder eenige dubbelzinnigheid op de oude Kaarten getekent staan, al de hedendaagsche Geographen echter dezelve in de nieuwe uitgelaaten hebben, als daar in eens zynde; en dat dezelve voor een harfenschim is gehouden geworden van de geenen die van de wezentlykheit het best behoorden onderrigt te zyn. Het is zekerlyk de eerste maal niet dat de waarfchyne-lykheden, en de giffingen die enkelyk be- haaglyk voorkwaamen, aangenoomen zyn geworden voor het geene door Reisbeschry- vingen bekragtigd was, en dat de bedilzugt te ver gevoerd, heeft doen ontkennen, het geene daar men alleenig maar aan twyf- felen konde.

Maar hoe geschiet die vereeniging van de *Orinoque*, met de *Amazoone*? Een uitvoe- rige Kaart van de Zwarte Rivier, die wy hebben kunnen, zoo dra het Hof van Por- tugaal zulks zal gelieven, zou ons deswegens alleenlyk in 't zeker kunnen stellen. Intus- fchen geve ik hier de gedagten, die ik des- wegen opgemaakt hebben, uit de verscheide Kundschappen die ik by een heb kunnen ha- len, gedurende myne Reis, ontrent al de Verhalen, Memorien en Kaarten, zoo gedrukte als gefchrevene, die ik heb kunnen ontdek- ken, zoo met op de plaats zelve te vragen als na myne te rugkomst, en vooral de fchetzeri van Kaarten die myn Reisgenoot en ik, dik- maals

AUG.
1743

maals gemaakt hebben onder het oog, en volgens het verhaal der Zendelingen, en ervarenste Reizigers, onder de geenen die de *Amazoonen*, en de *Zwarte Rivier* op en afgevaren waren.

De Ca-
queta
oor-
sprong
van de
Orino-
que, de
Zwarte
Rivier
en de
Yupura.

Uit al die Kundschappen te samen genomen, en de eene door de andere opgehelderd, blykt, dat een klein Indiaansch Dorp, in de Provintie van *Maocoa* (ten Oosten van die van *Pasto* op een Graad Noorder breedte) zynen naam van *Caqueta* mede deeld aan een Rivier, op welkers Oevers het gebouwt is. Deeze Rivier verdeeld zich lager in drie takken; van welke 'er een Noord-Ooftwaarts loopt, en dat is de vermaarde *Orinoque*, die haare uitwatering heeft tegens over het Eiland *de la Trinité*; de andere neemt haren loop ten Oosten, wykende een weinig na het Zuiden: en deeze is lager, door de Portugeezen genoemd de *Zwarte Rivier*. Een derde Tak, die noch meer Zuidwaarts strekt is de *Yupura*, van welke reets zoo veel maalen gesproken is. Deeze, gelyk reets is aangemerkt geworden, verdeeld haar in verscheide anderen. Het komt 'er op aan, te weten, of zy haar hoger dan de twee voorgaande takken affcheid van de Hooft-Rivier, of dat zy zelve een Tak is van de tweede Arm, die men *Rio Negro* noemt: daar ontrent heb ik niet meer als gisfingen; maar verscheide redenen doen my gelooven dat het eerste gestelde het waarfchynelykste is. Hoe het zy, het is ten minsten zeker, dat als de *Yupura*, welkers naam onbekend is aan de Oevers van de *Amazone*,
ne,

ne, eens voor een Arm van de *Caqueta* er AUG.
kend word, dat dan al het geene de Pater ¹⁷⁴³
d'Acuña zegt, van de *Caqueta* en van de
Yupura, gemakkelyk verstaan en overeenge-
bragt kan worden. Men weet dat de verschil-
lende namen, die aan een en dezelve plaats
gegeven worden, en byzonder aan de zelve
Rivieren, door de verscheide Volkeren, die
aan derzelver Oevers wonen, altoos de klip
geweeft zyn der Geographen.

• 't Is op dit Eiland, het grootste van den Goud
bekenden Aardbodem, of liever in dit nieu- Meir
we *Mezopotamien* geformeert door de Rivier van Pa-
de *Amazoone*, en door de *Orinoque* te saam rime en
vereenigt door de *Rio Nigro*, dat men lan- de Stad
gen tyd gezogt heeft naar het zoo gezegde Manoa
Goud Meir van *Parime*, en de Ingebeelde del Do-
Stad van *Manoa del Dorado*, een onderzoek rado.
dat aan veelen het leven gekost heeft, en
onder anderen aan *Walter Raleigh*, beroemt
Zeeman, en een van de fraaiste vernuften
uit Engeland, wiens droeve Historie genoeg
bekend is. Het is gemakkelyk te zien uit
het geene de Pater *d'Acuña* zegt, dat men
in zyn tyd dat fraai Verdichtzel noch niet
vergeten had. Ik verzoek nochmaals geduld
voor een Geographische omstandigheid,
welke te veel tot het wezentlyke van myn
onderwerp behoort om het ter zyde te zet-
ten, en die dienen kan om den oorspronk
van een Roman te ontdekken, aan welke de
Goudzucht alleen eenige waarschynelykheit
heeft kunnen byzetten. Een Stad, welkers
Daken en Muuren met Goude platen be-
dekt

AUG. dekt waren , en een Meir , waar van het
 743. Zand uit zulk Metaal bestaan zoude.

Men moet zich hier te binnen brengen ,
 't geen hoger gezegt is ten aanzien van de
 Goud Rivier , en de reets aangehaalde zaken ,
 getrokken uit de Verhalen van de Paters
d'Acuña en *Fritz*.

Natie
 der Ma-
 naos.

De *Manaos* , volgens het Verhaal van den
 laatsten Schryver , waren een ftrydbaar Natie ,
 ontzachlyk by hunne gebuuren. De-
 zelve hebben zich lang verdedigt tegens
 de Portugeezen , met welke zy thans in
 vriendschap is ; daar zyn 'er hedendaags veele
 met der woon in de Zendingen aan de Oe-
 vers van de *Zwarte Rivier*. Sommige on-
 der hen gaan noch te roof by de nabuurige
 Wilden , en de Portugeezen bedienen 'er
 hen van tot den Slaven handel. Het waren
 twee van die Indische *Manaos* die doorge-
 drongen waren tot de *Orinoque* , en die aan
 de Portugeezen de Indiaanfche Christe Vrouw
 verkogt hadden daar ik van gesproken heb.
 De Pater *Fritz* zegt uitdrukkelyk in zyn Dag-
 verhaal , dat die *Manaos* , welke hy zag ko-
 men handelen met de Indiaanen aan de Oe-
 vers van de Amazoone , en die Goud trok-
 ken uit de *Tquiari* , hunne wooning hadden
 aan de Oevers van de Rivier de *Turubech*.
 Door veel navragens ben ik te weten geko-
 men , dat als men de *Tupura* vyf dagreizens
 op vaart , men ter rechterhand een Meir ont-
 moet dat men in een dag over vaart , genaamt
 de *Marahi* of *Para-hi* , dat in de Brasiliaan-
 fche Taal zeggen wil *Rivier water* , en dat
 wanneer men geen diepte meer vind , de
 Cano

Cano sleept in plaatfen die by de tyden der AUG. overflooming onder geraakt zyn, men in 1743 een Rivier komt, die de *Turubech* genoemd word, door welke men in vyf dagen afzakt in de *Zwarte Rivier*; en dat eindelyk eenige dagreizens hooger, deeze weder een andere ontfangt, genaamt de *Yquiari*, die verſcheide Watervallen heeft, en die uit een Bergagtig en Mynagtig Land ontfpringt. Kan men nu anders denken als dat dit de *Turubech* en de *Yquiari* zouden zyn, daar de Paters *De d'Acuña* en *Fritz* van ſpreken? Deezen geeft op de verhaalen van de Indiaanen, van welken men zeer bezwaarlyk klaare en duidelyke berichten bekomen kan, voor al zoo men zich van een Tolk moet bedienen, die twee Rivieren een geheel anderen loop als zy waarlyk hebben. Hy deed de *Turubech* in de *Yquiari* vallen; en die in een groot Meir in 't midden van 't Land, maar hunne Naamen zyn ſchier niet veranderd. Men ziet op de Kaart van den Pater *Fritz* een groote Bevolking van *Manaos* in het zelve Landſchap; hy noemt ze *Yenefite*. Ik heb 'er geen zeker berigt van kunnen bekomen, dat niet ongemeen is, dewyl de Natie der *Manaos* verplaatſt en verſtrooit is geworden; maar het komt zeer waarfchynelyk voor, dat men van de Hoofdplaats der *Manaos*, de Stad *Manoa* geſmeed heeft. Ik hou my niet op om in *Mara-bi* of *Para-bi*, den oorfprong van het woord *Parime* te vinden. Ik hou my aan de wezentlyke zaak. De *Manaos* hebben in dat Landſchap een groote Bevolking gehad; de *Manaos* waaren dichte by een

De
Yquiari
en de
Yuru-
bech
weder
gevoet-
den.

F

groot

AUG.
1743.

groot Meir, en zelf by verscheide Meiren, want dezelve zyn zeer menigvuldig in een laag Land, dat aan overstroming onderworpen is. De *Manaos* trokken Goud uit de *Iquiari*, en maakten 'er kleine staven van; dit zyn wezentlyke zaken, welke door behulp van de opschikkende grootsprekenheit gelegenheit zullen gegeven hebben tot de Fabel van de Stad *Manoa*, en van het *Goud Meir*: zoo men vinden mogte dat 'er noch veel verschil is tusschen die kleine Goude plaatjes van de *Manoas*, en de Goude Daken van de Stad *Manoa*, en dat 'er alzo groot een verschil is tusschen de Goudschilfers, die uit de de Mynen mede getrokken worden door het water van de *Iquiari*, en de goude zandgrond van *Parime*; kan men niet ontkennen dat aan de eene zyde de gierigheid en vooringenoomenheit der Europeaanen, die met alle geweld vinden wilden het geene zy zogen, en aan de andere zyde de leugenachtigen en grootsprekende aard der Indiaanen, wier belang het was om die ongemakkelyke Gasten van den hals te schuiven, gemakke-lyk zulke voorwerpen hebben kunnen bybrengen, die waarschynelyk nog verre te zoeken waaren, en dezelve zodanig veranderen en verbyfteren, dat ze onkenbaar wierden. De Historie van de ontdekking der nieuwe Wereld, geeft meer als een exempel van zulke hervormingen aan de hand.

Reis op
nieuw
gedaan
om de
Parime
te ont-
decken.

Ik heb onder my een Uitreksel van een Dagregister, en een schets van een Kaart van een Reiziger (*), na alle waarschynlyk-heit

(*) Nicolaas Horstman, geboortig van Hildesheim.

heit de laatste van alle die getragt hebben AUG. om die ontdekking te doen. Het zelve is 1743 my medegedeeld te *Para*, door den Schryver zelf, die in 't Jaar 1740 de Rivier d'*Essequibo* opgevaren is, welkers uitwatering in den Oceaan vald tusschen de Rivieren de *Surinamo* en de *Orinoque*. Na verscheide Meiren en Landen door gereist te zyn, somtyts met zyn *Cano* voort te slepen, en somtyts met dezelve te dragen, met een ongelooflyken arbeid en moeite, zonder te vinden het geene hy zocht, kwam hy eindelyk aan een Rivier die Zuidwaarts aan liep, en langs welken hy af kwam in de *Rio Negro*, in welke zy aan de Noordzyde invald. De Portugeezen hebben die den naam gegeven van de *Witte Rivier*, en de Hollanders van *Essequibe* noemen haar de *Parima*; zonder twyfel om dat zy dagten dat men met dezelve in het Meir *Parima* komt, gelyk men te *Cayenne* dezelve naam gegeven heeft aan een andere Rivier, om een evengelyke Rede. Voor 't overige zal men gelooven, zoo men wil, dat het Meir *Parima* geweest is onder die Meiren, die den gezegden Reiziger overgetrokken is, maar hy had die alle zoo weinig overeenkomstig gevonden met de affchildering die 'er gemaakt was van uit het *Goud Meir*, dat my toescheen dat hy niet gezind was om zyn toestemming tot die gisling te geven.

Het heldere en kristalynne water van de *Zwarte Rivier* had naauwlyks zyae doorschynenheit verloren, door zich te vermengen met het witte en dikke water van de

84 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

AUG. 1743. Amazoone, wanneer wy aan de Zuidzyde de eerste uitwatering ontmoete van een andere Rivier, die weinig minder was als de voorgaande, en die niet minder van de Portugeefche bezogt word: Die hebben dezelve genoemd *Rio de la Madera* of *Hout Rivier*, mogelyk om de meenigte Boomen, welke zy in den tyd van haare overftrooming mede affleept. Het zal genoeg zyn, om een denkbeeld van de uitgestrektheit derzelver loop te geven, te zeggen, dat men haar in 1741 opgevaaren heeft tot ontrent *Santa Cruz de la Sierra*. Biffchoppelyke Stad van *Oppper Peru*, gelegen op 17 en een halve Graad Noorder breedte: Die Rivier draagt in haar opper gedeelte den naam van *Marmore*, alwaar de Zendingen zyn der *Moxes*, waar van de Jefuiten van de Provintie van *Lima* een Kaart gegeven hebben in 1713, welke geplaaft is in het XIIde Deel der *Lettres Edifiantes & Curieufes*: maar de aller verften oorsprong van de *Madera* is naby de Mynen van *Potosi*, en niet verre van den oorspronk der *Pilcomays*, die in de groote Rivier *de la Plata* vald.

Wyde van de Amazoone. De *Amazoone* is beneeden de *Rio Negro*, en de *Madera* gemeenlyk ontrent een Myl wydt; als zy Eilanden formeert, heeft zy er fomtyts twee of drie, en in den tyd der overftroomingen heeft zy geene bepaling.

Plaats alwaar zy de naam begint te dragen. Hier is het dat de Portugeezen van *Para* haar den naam beginnen te geven van de Rivier de *Amazoonen*; hooger op kennen zy dezelve niet anders als onder den naam van *Rio de Salimoes*, of *Vergif Rivier*, een naam die

AUG.

1743.

die haar waarfchynelyk gegeven is, ter oorzaak van de vergifte Pylen daar wy van gefproken hebben, welke de gewoonlykfte Wapenen zyn van de geenien die aan haare Oevers woonen.

Den 28 hieten wy de Rivier *Jamundas* ter linker hand; de Pater *d' Acuña* noemt deeze Rivier *Cunuris*, en wil dat het deze is op welke *Orellana* aangetaft wierd doof die ftryd- baare Vrouwen, die hy *Amazoonen* noemd.

Wat lager ftapten wy aan Land, aan dezelve zyde aan de voet van het Portugeefche Fort van *Pauxis*, alwaar het bed van den ftroom begreepen is in een engte die 905 Toifes wyd is. De Eb en Vloed van de Zee komt tot op deeze Engte, ten minften is het merkelyk door de opzwellling van het water in de Rivier, welke men 'er alle twaalf uren gewaar word, en die telkens verfchrikt even

als op de Kusten. De grootfte hoogte van de Vloed, welke ik te *Para* gemeeten heb, weinig meer zynde als tien en een half voet, volgt het dat de Stroom, van *Pauxis* tot aan Zee, dat is te zeggen ontrent twee honderd en zoo veel Mylen, of drie honderd en zefstig Mylen volgens Pater *d' Acuña*, niet veel meer als tien en een half voet helling hebben moeten, 't geen overeen komt met de hoogte van de Kwik, die ik by het Fort de *Pauxis* vond, 14 Toifes boven het Waterpas ontrent een en een quart Linie minder als te *Para*, aan den Oever van de Zee.

Men begrypt lichtelyk dat de Vloed, die men aan de *Cap Nord* gewaar word, aan de uitwatering van de Rivier de *Amazone* niet

AUG. 1743 komen kan tot aan de Engte van *Pauxis* op 200 en zoo veel Mylen van de Zee; als in ^{Op} 200 my- eenige dagen, in de plaats van vyf of zes leen als uuren, welke de Zee gemeenlyk nodig heeft om te wasschen. En wezentlyk van Strant tot aan *Pauxis* heeft men twintig *Parages*, welke, zoo men wil, de dagreizen van den Vloed verbeelden, als men den Stroom opkomt. Op al die plaatzen ondervind men de uitwerking van den Vloed even op het zelve uur als aan Strant; en verondersteld; tot te meerder klaarheit, dat die onderscheidene *Parages* van elkanderen ontrent twaalf Mylen af zyn, zoo zal men dezelve werking van den Vloed gewaar worden in hunne tusschen standen op alle middel tyden, te weten in de veronderstelling van twaalf Mylen, zal het van Myl tot Myl van de Zee afgaande een uur later voorvallen. Dus is het ook met de Eb gelegen, te weten in de overeenkomstige uren. Daarenboven zyn al die veranderlyke bewegingen, ieder op zyn plaats onderworpen aan dagelyksche verschrikking, even gelyk aan het Strand. Die soort van voortspoeijing der Vloed door Golvingen heeft waarschynelyk plaats in volle Zee, en het schynt dat zy later en later moet komen; van het punt alwaar de wederomstuwing van het water begint tot op de kusten.

^{Ver-} De evenredigheit in welke de snelheit van
^{scheide} den Vloed afneemt in 't opgaan van de Ri-
^{toeval-} vier, twee tegengestelde loopen die men
^{len van} gewaar word in den tyd van het Vloeden,
^{den Eb} de eene op de oppervlakte van het water,
^{en Vloed} en

en de andere op eenige diepte; twee andere van welke de eene langs de Oevers van de Rivier opklimt, en die toeneemt; terwyl de andere in 't midden van de Rivier afloopt, en vermindert; eindelyk twee anderen tegengestelde loopen, die elkanderen dikmaals ontmoeten dicht aan de Zee in de Kanaalen van natuurlyke doorsneidingen, alwaar de Vloed teffens van twee tegengestelde kanten inkomt; al die zaken, van welken 'er eenige zyn die ik niet weet dat men waargenomen heeft, hunne onderscheide overeenkomsten, verscheide andere toevallen, van de Eb en Vloed, zyn zekerlyk menigvuldiger en in meer veranderingen als elders in een Rivier, alwaar zy waarfchynelyk tot op een grooter afstand van de Zee opklimmen, als in eenigen anderen bekenden Oord des Werelds, al die omftandigheden zouden zekerlyk gelegenheit geven tot fraaie en mogelyk geheele nieuwe aanmerkingen: maar om te minder aan de gisfingen over te laten, zouden 'er vervolgens naauwkeurige waarnemingen vereifcht worden, die niet te doen zouden zyn als met lang op ieder plaats te verblyven, dat weinig overeen kwam met het billyke ongeduld dat ik had om Frankryk weder te zien na een afzyn van negen Jaaren. Ik heb niet verzuimt om in de Naufchaf van *Para en van Cap. Nord*, een ander Verfchynzel der groote Vloedingen waar te nemen, dat vry wat ongemeender is als al de voorgaande; ik zal 'er ter gelegener plaats van fpreken.

Wy wierden te *Pauxis* ontfangen even

AUG.
1743

Orders
van het
Hof van
Portu-
gal.

Rivier
en Por-
tugeefch
Fort van
Topayos

Natie
van de
Tupi-
nambas.

gelyk wy overal ontfangen zyn sedert wy op het Gebied der Portugeezen voort reisden. De Commandant (*) hield ons gedurende vier dagen op het Fort, en een dag bragten wy door op zyn Lustplaats; hy verzelde ons vervolgens tot aan de Fortres van *Curupa*, zes of zeven dagreizens beneden *Pauxis*, en halverweg van *Para*. De stipte Orders van zyn Portugeefche Maieſteit, tot de zekerheit en het gemak van myne Reis waaren alom myne komſt voorgegaan: dezelve waren voor my niet alleen maar voor alle die my verzelden, en al het geene my in gevolge van die Orders goeds wedervaren is op myne Reis na *Para*, ban ik verſchuldigd aan een Miniſter, die een Liefhebber van de Wetenschappen is, en haar nuttigheit kend; dezelve wiens yver niet verminderd is geweest om te voorzien in al het nodige voor ons talryk gezelschap, gedurende ons lang verblyf te *Quito*.

In min als zestien uren voortvarens, kwamen wy van *Pauxis* aan de Fortres van *Topayos*, aan den Mond van de Rivier van dien zelve Naam gelegen; dit is inſgelyks een Rivier van den eerſten rang. Zy komt voort uit de Mynen van *Brafil*, en loopt door onbekende Landſchappen die bewoont worden van Wilde en Oorlogende Natien welke de Jezuiſche Zendelingen tragten tam te maken.

Van de overblyfzelen van den Burgt van *Tupinambara*, eertyts op een groot Eiland gelegen aan de uitwatering van de Rivier *la Ma-*

(*) El Capitan Maniel Maznel Parinte.

Madera, is de sterkte van *Topayos* opge-^{SEPT.}
bouwt, en derzelver Bewoonders zyn byna ¹⁷⁴³
het eenige overblyfzel van de dappere Natie
der *Tupinambas*, welke over twee Eeuwen
de Heerschappy in *Brasil* had, alwaar zy
hunne Taal overgelaten hebben. Men kan
hunne Historie en hunne lange omzwervin-
gen vinden in het Verhaal van de Pater d'*Acuña*.

't Is by de *Topayos* dat men hedendaags ^{Groene}
gemakkelyker als ergens elders van die ^{Steen}
groene Steenen vind, bekend onde den naam ^{gezept}
van *Amazoone Steenen*, welker oorsprong on-^{Ama-}
bekent is, en die eertyts zeer gezocht zyn ^{Steenen.}
geweest, ter oorzaake van de kragt welke
men dezelve toeschreef, en dat die Steenen het
Nierzugtig Colycq, en de Vallende ziekte
geneezen (*): men heeft 'er een Tractaat
over in druk onder den naam van *Pierre Di-*
vine. De waarheit is dat zy niet verschillen
in kouleur noch hardheit van de Orientaal-
sche *Jaspis*; zy wederstaan de Veil, en men
kan niet begrypen door welk een konstgreep
de oude Amerikanen dezelve konden be-
handelen, om 'er de gedaante van verschei-
de Dieren aan te geven. Dat is zekerlyk
den oorsprong van een Fabel, die niet waar-
dig is dat men de moeite neeme om dezelve
te wederleggen. Men heeft zeer ernstig ^{Worden}
verspreid dat die Steen niets anders was als ^{door de}
de slibber van de Rivier, die men zulk eenen ge-^{Indiaa-}
ne ^{ge-} sneeden ^{zonder}
Yzer of

F 5

(*) Zie *Lettre 23 de Voiture a Mlle. Paulet*, Verhande-
ling over de Rivier de *Amazone*, voor de Fransche Verta-
ling van de Reischryving van Pater d'*Acuña*, en Reizen
van *Zabat* na de Eilanden van Amerika in 't ligt gegeven.

99 *Bekert Verbaal van een Reis gedaan door*

SEPT. 1743. gedaante gaf als men begeerde met dezelve te kneeden als ze vers uitgebaggert was, en dat zy dan vervolgens in de Lugt die hardheit verkreeg. Als men dit wonder al gunstig toestemde, gelyk zommige ligtgeloovige, die niet eerder uit de dooling zyn geraakt, voor zy te vergeefs zoo eenvoudige proef genoomen hebben, zoo zou er noch een Vraagstuk van den zelve aart voor onze Juweliars over blyven. Daar zyn geronde Smaragde die gepolyst zyn, en geboort met twee keegelagtige gaten, die tegens elkanderen komen, en een en dezelve az hebben, gelyk men 'er noch hedendaags vind te *Peru*, aan de Oevers van de Rivier *St. Jago*, in de Provintie d'*Esmeraldas*, veertig Mylen van *Quito*, met verscheide andere bewysstukken van de schranderheit der zelve oude Inwoonders. Wat de groene Steenen aangaat, dezelve worden alle dagen ongemeener, zoo om dat de Indiaanen, die er groot werk van maken, ze niet gaarne overgeven als om dat 'er reets een groot getal in *Europa* overgebracht is geworden.

Gebergte en Mynen. Den 4 begonnen wy onderscheidelyk de Bergen aan de Noordzyde te zien, op een afstand van twaalf of vyftien Mylen Landwaarts in. Het was een nieuw Schouwspel voor ons, die van *Pongo* af, geduurende den tyd van twee Maanden gevaren hadden zonder het minste heuveltje te zien. Het geene wy gewaar wierden, waaren de Voorheuvelen van een lange keten Bergen, die zich van 't Westen naar 't Oosten uitstrekt, en welkers Toppen de verdeel punten maken

ken van de Waterstroomen der *Guiane*. Die SEPT. welke hunne helling naar het Noorden heb- 1741 ben, maken de Rivieren na de kant van *Cayenne* en van *Suriname*, en die welke na het Zuiden strekken, verliezen hen na een korten loop in de *Amazoone*. In deeze Geberg- tens zyn de *Amazoone* van *Orellana* heen ge- trokken, volgens een Overlevering in dat Land. Een andere Overlevering die niet minder doorgestaan is, en van welke men voorgeeft wezentlyke proeven te hebben, is, dat die Bergen overvloed van Mynen hebben van verscheide Metaalen. Dat laatste stuk is echter niet beter opgehelderd als het eerste, dog van een Natuur om een groot getal nieuwsgierigen te verwekken.

Den 5 had ik des avonds een waarneming op de ondergaande Zon, de miswyzing van Miswy- zing van 't Compas. het Compas, van 5 en een halve graad Noord- Westering. Geen gelegenheit hebbende om ergens aan Land te stappen, deed ik myne Waarneming op de stam van een ontwortel- den Boom, die de afloopende Stroom op den Oever van de Rivier gebragt had. Wy had- Zeer groote Boom. den de Nieuwsgierigheit om hem te meten, en vonden tusschen de Wortels en de Tak- ken een lengte van 84 voeten, en deszelfs dik- te omtrek 24 voeten, hoewel hy uitgedroogt en zonder bast was. Uit deezen die wy toe- vallig vonden, uit de groote van de *Piragues*, daar ik van gesproken heb, welke uit den Stam van een Boom uitgehold worden, en volgens een Tafel uit een stuk, lang agt à negen voeten, en breed vier en een half voet, van hard en glad hout, die wy in 't vervolg ge- zien

SEPT. zien hebben by den Gouverneur van *Para*,
1743. kan men oordeelen, hoe hoog en schoon het
Geboomte langs de Oevers van *Amazoone*,
en langs verscheide Rivieren die 'er invloei-
jen zyn moet.

Portu-
geefche
Fort te
Faru.

Den 6, met den avond verlieten wy het
voornaame Kanaal van de *Amazoone*, tegens
over het Fort van *Para*, gelegen aan de
Noorder Oever, en nieuwlings door de Por-
tugeezen weder opgebouwt, op de ruïnen
van een oud Fort, dat de Hollanders aldaar
gehad hebben, om aldaar het oversteeken
van de Rivier *Xingu* by derzelver uitwatering
te beletten, alwaar veel *Canoe's* blyven; wy
kwaamen uit de *Amazone* in de *Xingu* daar
een natuurlyk Kanaal van gemeenschap is.
De Eilanden die de uitwatering van de *Xin-
gu* verdeelen in verscheide Kanaalen, belet-
ten my om deszelfs wydte Geometrisch te
meten; maar op het gezigt schynt zy ten
minsten een Myl wyd te zyn. Het is dezel-
ve Rivier die de Pater *d'acuña* de *Paranai-
ba* noemt, (*) en de Pater *Fritz* in zyn Kaart
de *Aoripana*; *Xingu* is de Indische naam van
een Dorp dat men ontmoet, als men de Ri-
vier eenige uren opvaart, aldaar is een
Zending. Die Rivier vloeit voort even als
de *Topayos*, uit de Mynen van *Brasil*, de-
zelfde heeft een Waterval zeven of agt dag-
reizens boven haare uitwatering; dat echter
haar niet onbevaarbaar maakt, alzoo men ze
gedurende twee Maanden tyds opvaren kan.
Derzelver Oevers hebben overvloed van wel
rie-

De
Rivier
Xingu.

(*) De Rivieren hebben verscheide Naamen in de on-
derscheide Taalen.

riekende Boomen van tweederlei foort, die ^{SEPT.} de eene *Cuchiri* en de andere *Puchiri* ge-^{1743.} noemt worden. Derzelver vruchten zyn on-Specer-
 trent zoo groot als de Olyven: men rasptze-^{ryen.}
 even als de Note Muscaten, en men bediend
 'er zich van tot het zelve gebruik. De schors
 van de eerste heeft de kragt en reuk van de
 Kruidnagelen, welke de Portugeezen *Cravo*
 noemen; waar door men by verbastering de
 Boom, welken die schors voortbrengt *Crabe*
 hout genoemd word door de Franschen van
Cayenne. Zoo wy de Speceryen misten die
 ons uit het *Oosten* gebragt worden; zouden
 deeze zekerlyk in *Europa* beter bekend zyn.
 Dezelve worden in *Italien* en in *Engeland* in
 het samenstellen van verscheide sterke dran-
 ken gebruikt.

Van de samenkomst der *Xingu* met de *A-* Wydte
mazoone, is derzelver wydte zoo aanmerke-^{van de}
 lyk, dat men van de eene Oever het gezigt-^{Ama-}
 van de andere verliezen zou kunnen; wan-^{zoone}
 neer de groote Eilanden die op elkanderen ^{beneden}
 volgen, het gezigt niet beletten om uit te
 wyden. Aldaar werden wy geheel ontsla-
 gen van de *Mouffiques*, de *Maringoins* en de
 Muggen van allerlei foort, die ons tot het
 grootste ongemak geduurende onze geheele
 Reis verstrekt hebben. Zy zyn zoo onver-^{Ver-}
 draaglyk dat de Indiaanen zelf niet en ^{scheide}
 reizen zonder een Pavilloen van Katoene-^{foort}
 doek, om 'er zich geduurende de nagten ^{van vlie-}
 mede te beveiligen. Men heeft tyden en ^{gend}
 plaatsen, en byzonderlyk in het Land der ^{Onge-}
Omaguas, alwaar men gestadig omringt is ^{dierde}
 van een dikke Wolk van dat vliegende On-
 ge-

SEPT. gedierte, welker steeken een ongemeene jeuk-
 1743. te veroorzaakt. Het is zeker en aanmerken-
 waardig dat men 'er geen meer vindt, bene-
 den de uitwatering van de *Xingu*; ten minsten
 ziet men ze maar zeer weinig aan de regter
 Oever van de *Amazoon*, in 't afvaaren, ter-
 Nette plaats alwaar de Mug- gen niet meer syn. *wyl de tagengestelde zyde 'er aldin van be- zet is.*

Na ik de gelegenheit der plaats onderzocht en in aanmerking genoomen heb, heb ik gedacht, dat, dat verschil voort kwam uit de verandering van de strekking der loop van de Rivier te dier plaats. Dezelve gaat daar Noordwaarts aan, en de Ooste Wind, die 'er schier altoos waait, moet dat Ongedierte na de Westzyde overvoeren.

Curapa
 Portu-
 geesche
 Stad en
 Fort.

Wy kwamen den 9 des morgens aan de Portugeesche Fortres van *Curupa*, gebouwt door de *Hollanders*, toen die Meesters van *Brafil* waren. De Luitenant des Konings (*) ontving ons met ongemeene beleeftheit. Ons verblyf van drie dagen aldaar was een geduurig Feest, en hy onthaalde ons met een pragt die na overdadigheid geleck, en die het Landschap niet eigen scheen. *Curupa* is een kleine Portugeesche Stad, alwaar geen andere Indiaanen zyn, als de Slaven van de Inwoonders. Dezelve is in een aange- naamen Oord gelegen, op een hooge grond, aan de Zuider Oever van de Rivier, agt dagreizens boven *Para*.

Voort-
 reizen te
 Water
 by Eb en
 Vloed.

Van *Curupa*, alwaar de Eb en Vloed zeer merkelyk word, spoeden de Vaartuigen niet anders als door de hulp van den op een afloop

(*) El Capitan mor Jozeph de Souza e Menezes.

van het water voort. Eenige Mylen bene-^{SEPT.}
den die Stad scheid zich een kleine Tak van ^{1743.}
de *Amazoone* af, genaamt *Tagipuru*, en de
Rivier zelve loopt 'er Noordwaarts aan, en <sup>Tapitu-
ra aflei-
dende</sup>
de Tak in tegendeel neemt zynen loop na
het Zuiden, en omvangt het groote Eiland <sup>Tak die
mede na
loopt.</sup>
Joanes of *Marayo*, dat in al de Kaarten kwa-
lyk getekent is; van daar keert dezelve te
rug na het Noorden door het Oosten, ma-
kende een half rond, en verliest zich wel
haast, om dus te spreken, in een Zee die
door den samenloop van verscheide groote
Rivieren, die zy de eene na den anderen
ontmoet.

De voornaamste zyn eerstelyk *Rio de Dás* ^{Rivier}
Bocas, of Rivier met twee monden, gefor- ^{de Dás}
meert uit de samenkomst van de Rivieren ^{Boras.}
de *Guanapu* en de *Pacajas*, over de twee
Mylen wyd by zyne uitwatering, en die in
al de oude Kaarten even als van de Laat ge-
noemt word de Rivier *Para*. Ten tweeden ^{Van de}
de Rivier de *Tocantins*, die noch wyder is <sup>Tocan-
tins.</sup>
als de voorgaande, en die men geduurende
eenige Maanden opvaaren kan, afvallende
even gelyk de *Topayos* en de *Xingu*, uit de
Mynen van *Brasíl*, uit welke zy eenige brok-
jes onder haar zand mede voeren, en einde- ^{Van}
lyk de Rivier van *Muju*, die ik twee Mylen ^{Muja.}
Landwaarts in gevonden heb, en 749 Toises
wyd is, en op dewelke wy een Fregat ont-
moete van zyn *Portugeesche Maieiteit* dat met
volle Zeilen de Rivier optevende, om ee-
nige Mylen hoger fyne Schrynwerkers Hout-
waren te gaan zoeken, die alom elders on-
gemeen en zeldzaam zyn. Het is op de Oo-
ster

SEPT. 1743. *Gele-*
geetheit
van de
Stad
Para.

Ister Oever van de *Muju* dat de Stad *Para* gestigt is, onmiddelyk na de uitwatering van de Rivier *Capim*, die een anderen in haar ontfangt genaamt *Guama*. Men kan op geen andere wyze als door het behulp van een Kaart het denkbeeld krygen van de gelegenheit der Stad by de samenloop van zoo veele Rivieren, om daar door te kennen te geeven, dat het niet zonder fondament is. Dat haare Inwoonders verre af zyn van te gelooven, dat zy op de Oevers van de *Amazoone* zyn, welke na alle waarschynelykheit geen eenen druppel water tot het bespoelen van derzelver muuren aanbrengt; ontrent op dezelve wys als men zeggen kan dat het water van de *Loire* niet te *Parys* komt, hoewel de *Loire* zich vereenigt met de *Seine* door het kanaal van *Briare*. Inderdaad daar is reede om te gelooven dat de groote veelheit van aflopend water, daar het vaste Land van *Para* afgescheide word van het Eiland *Joanes*, niet gevoelig zoude verminderen, wanneer de gemeenschap van dat water met de *Amazoone* onderschept zoude worden met de opstopping of verbreking van de kleine Tak van die Rivier, welke, om dus te spreken bezit komt nemen van alle die Rivieren door dezelve hare namen te doen verliezen. Dit alles zal niet meer als een twist over den naam zyn zoo men wil; en ik zal dus meede zeggen, om my te schikken na 't algemeen gevoelen, dat *Para* aan de Oostelyke Oever van de *Amazoone* gelegen is, het is genoeg verklaart te hebben hoe zulks verstaan behoort te worden.

Ik

Ik wierd van *Curupana Para* gebragt, zon-^{SEPT.}
 der dat men my over de route die wy nemen ^{1743.}
 zouden geraadpleegt had, tusschen Eilanden, ^{Weg} van Cu-
 door naauwe Kanaalen, die geduurig keeren- ^{rupa na}
 de van de eene Rivier na de andere over- ^{Para.}
 gaan, en door behulp van welke men de ge-
 vaaren voor komt, die men loopen zoude
 om by de uitwatering over te steeken. Het
 geene hier myne zekerheit uitmaakte, en tot
 groot gemak van een ander Reiziger zou ge-
 strekt hebben, wierd ten uitersten ongemakke-
 lyk voor my, die tot een voornaamste oogmerk
 had, het opmaken van myn Kaart. Ik moest
 myne oplettenheit verdubbelen, om den draad
 van mynen wegh niet te verliezen in dien
 krommen Doolhof van ontallyke Eilanden en
 Kanaalen.

Ik heb niet gesproken van de zonderlin- ^{Gedier-}
 ge Viisschen die in de *Amazoone* gevonden ^{tens van}
 worden, noch van de verscheidene zonder- ^{'t Land.}
 linge Gediertens, die men op haare Oevers
 ziet.

Die stof alleen zou genoeg zyn tot een ge-
 heel werk, en die studie alleen zou een by-
 zondere Reis vereischen, en een Reiziger
 die niet anders te doen had. Ik zal alleen
 iets zeggen van de allerzonderlingste.

Ik tekende te St. *Paul d'Omaguas* na't le- ^{Vif-}
 ven, de allergrootste Visch die in zoet water ^{sehen}
 gevonden word, aan welken de Spanjaarden ^{Lamen-}
 en Portugeezen den naam van *Zeekoe* of ^{syn} ^{ot} ^{Vifch}
Vifchas gegeven hebben, die men niet ver- ^{Os.}
 mengen moet met de *Phoca*, of Zeekalf.
 Die daar wy hier van spreken eet het Gras
 G langs

SEPT. 1743. langs de Oevers van de Rivieren : zyn Vleesch en Vet hebben vry veel overeenkomst met dat der Kalveren. Het Wyfie heeft Mammen om haare Jongen te zoogen. Sommige Schryvers hebben deezen Visch noch meer overeenkomst met de Ossen gegeven, en hem Hoornen toegeschreeven, die de Natuur 'er echter niet aan mede gedeeld heeft. Het is om eigentlyk te spreken geen Water en Land dier te gelyk, dewyl het nooit uit het Water komt, en 'er zelf niet uitkomen kan, hebbende niet meer als twee Vinnen, taamelyk dicht aan den Kop, op de wyze als Vleugelties van 16 Duim lengte; die tot Armen en Beenen moeten dienen, het steekt alleen het Hoofd buiten het Water om het Gras langs de Oevers te bereiken. Dat 't welke ik afteekende was een Wyfie, het was zeven en een half Voet, Konings maat, en zyn grootste breedte was twee Voeten : ik heb 'er t'zederd veel grooter gezien. De Oogen van dit Dier hebben geen de minste proportie met het overige van zyn Lichaam; zy zyn rond, en hebben maar drie Lynen Diameter; de opening van zyne Ooren is noch veel kleiner, en schynt maar een spelde gaatie.

Eenige hebben dien Visch aangemerkt als zonderling eigen aan de Rivier de *Amazoonne*; maar men vind hem alzoo wel in de *Orinoco*; men vind ze ook, hoewel zoo veel niet, in de *Oyapoc*, en in verscheide andere Rivieren ontrent *Cayenne* en de Kust van *Gujane*, en waarfchynelyk elders. Het is dezelve die men te *Cayenne* den naam van *La-*

Lamentyn geeft, als meede in de *Franche Sept. Eilanden van Amerika*; maar ik geloof dat 1743. zy wat anders van soort zyn. Men vind ze niet in volle Zee, zelfs is hy zeldzaam aan de uitwateringen der Rivieren, maar men vind ze op meer als duizend Mylen afstand van Zee, in de meeste groote Rivieren die in de *Amazone* invloeien; en in de *Guallaga*, de *Pastaga*, enz. Hy word in de *Amazone* niet opgehouden als door de *Pongo* (Engte) van *Borja*, van welke wy gesproken hebben; maar deeze Slagboom is geen beletzel voor een anderen Visch genaamt *Mixano*, die het tegengestelde van den anderen is ten aanzien van de groote, hebben de sommige van dezelve geen vinger lengte. Zy komen alle Jaaren in menigte te *Borja* wanneer het Water komt te vallen, omtrent het einde van Juny. Zy hebben niets ongemeens als de kragt met welken zy tegens den stroom opzwemmen. Dewyl de naauwe Oevers van de Rivier hen noodzakelyker wyze te zamen brengen by de engte, ziet men hen by schoolen van de eene kant na de andere doortrekken, en beurtelings op de eene of de andere Oever de kragt overwinnen met welke het water in die engte komt afftorten. Men vangt ze met de hand, als het water laag is, in de holtens van de Rotzen der *Pongo*, alwaar zy rusten om hunne kragten te herstellen, en van welken zy haar bedienen als van Ladders om opwaarts te komen.

Ik heb omtrent *Para* een soort van *Lam- Soort*
preie gezien, van welke het lichaam, even ^{van}
als *Lam- als preie.*

SEPT. 1743. als dat van de ordinaris *Lampreie*, met een groot getal openingen doorboord is, en die daar en boven de zelve eigenschap van de *Torpille* heeft; die dezelve aanraakt met de hand, of zelf met een stok, gevoeld een pynlyke strammigheid in den arm, en word'er somtyts, zegt men, door om vergeworpen. Ik ben van deeze laatste omstandigheid geen ooggetuigen geweest. De Heer *Reameur*, heeft het geheim van het verborgen werktuig ontdekt dat deeze verwonderlyke uitwerking van de *Torpille* veroorzaakt (*).

Schildpadden. De *Schildpadden* van de *Amazoone* zyn te *Cayenne* zeer gezogt, als veel smakelyker dan al de anderen. Men heeft ze van verscheide soorten en groote langs deeze Rivier, en in zulk een menigte, dat de bewoonders van derzelver Oevers aan de *Schildpadden* en haare eieren alleen voedsel genoeg zouden kunnen vinden. Men heeft ook *Landschildpadden* die genaamt worden *Jabutis* in de *Braziliaansche* taal, en die men te *Para* meerder agt als de andere soorten. Men kan ze alle, en vooral de laatsten, eenige maanden buiten het water houden zonder eenig merkelyk voedsel.

Gemak in de Viscfangst. De natuur schynt de luiheit der Indiaanen begunstigt te hebben, in al hunne nootdrift voor te schikken: de Meiren en Rivieren welke men langs de Oevers van de *Amazoone* op ieder voetstap ontmoet en menigmaal ver Landwaarts in, geraken alle vol visch van allerlei soort, in den tyd dat de Rivieren opzwellen, en als het water vald, bly-

ven

(*) Zie de Mem. de l'Academie de l'Année. 1714.

't binnenlandse gedeelte van Zuid Amerika. 101

ven zy 'er in beslooten als in Vyvers daar
men ze met het allergrootste gemak vangen
kan. SEPT.
1743.

In de Provintie van *Quito*, in de Landen Krai-
die van de *Amazoone* doorsneden worden, den die
in *Para*, en te *Cayenne*, vind men verscheide de Vis-
soort van Planten, onderscheide van die schen
welke in *Europa* bekend zyn, van welke de dronken
Wortelen, of Bladen, in 't water geworpen maken.
zynde de eigenschap hebben dat zy de Vis-
schen dronken maken, in dien toestand dry-
ven zy boven water, en men vangtze met de
hand. Door dit behulp en de afschutselfs
daar zy de kleine Rivieren mede bezetten,
vangen de Indiaanen zoo veel Visch als zy
begeeren: Zy rookenze op teene hordens
om ze te beter te kunnen bewaren: zelden
gebruiken zy daar het zout by, nochtans
haalen die van *Maynas* gegraven zout uit een
nabuurige berg op de Oevers van de *Gual-*
laga; de Indiaanen die onderdaanen van de
Portogeezen zyn halen het van *Para*, alwaar
het van *Europa* gebragt word.

De *Krokodillen* zyn zeer gemeen in de Kro-
Amazoone gedurende haren geheelen loop, kodillen.
en zelf in de meeste Rivieren die in de *Ama-*
zoone in vloeien. Men vindze somtyts van
20 voeten lang, mogelyk zyn 'er noch groo-
ter, Ik had 'er reets een menigte gezien op
de Rivier de *Guayaquil*. Zy blyven uren ja
geheele dagen onbeweeglyk uitgestrekt leg-
gen op de modder om zich in de Zon te koe-
steren, men zouze voor Boomen of stukken
hond met een dikken en verschrompelde
korst aanzien. Dewyl die welke in de *Ama-*

SEPT. 27-3. zoome hun verblyf houden, minder gejaagt worden als de anderen, zoo zyn ze ook zoo schuw niet van de menschen, geduurende de tyden van de overvloeyingen komen zy somtyts tot in de hutten der Indiaanen, en daar is meer dan een voorbeeld, dat zulk een verslindend Dier een Man uit de *Cano* wech genoomen en verslonden heeft, in 't aanzien van al zyn makkers, zonder dat die hem eenigen bystand konden geven.

De grootste vyand van de Krokodil, en mogelyk de eenige die met hem in 't strydperk durft komen, is de *Tyger*. Hun gevegt moet Vier-voetig gedierte Tygers. een zeldzaam schouwspel zyn, van welks gezigt men een gelukkigen uitslag te wagten heeft. Dit vertellen 'er de Indiaanen van, de *Krokodil* steekt de kop buiten het water, om den *Tyger* te vatten als hy aan de Rivier komt om te drinken, even gelyk dit Dier de Ossen, Paarden, Muil-Ezels en alles wat 'er komt aanvald. De *Tyger* slaat zyn klauwen in de oogen van de *Krokodil*, de eenige plaats daar hy de gelegenheit vind om hem te beschtaadigen, wegens de hardigheid van zyne schobbe, en deeze duikt daar op in 't water, en sleept den *Tyger* meede, die eerder zal verdrinken als zyn' roof los laten. De *Tygers* die ik in Amerika gezien heb, en die 'er in de heete en boschagtige Landen gevonden worden, kwaamen my niet fraaier nog grooter voor als die van Afrika. Daar is een ander soort dat een bruine huid zonder vlekken heeft. De Indiaanen zyn zeer handig in het vegen tegens de *Tygers*.

't binnenlands gedeelte van Zuid Amerika. 203

gers met de halve Pick dat hun gewoone SEPT. 1743
Reis geweer is.

Ik heb alleen in de Provintie van *Quito*, en Leeu-
niet langs de Oevers van de *Amazoonen* het wen.
Dier gezien dat de Indiaanen van *Peru* in
hunne taal noemen *Puma*, en de Spanjaards
van *Amerika*, *Leeuw*. Ik weet niet of het
dien naam verdiend, het Mannetie heeft
geen Maanen, en is veel kleinder als de A-
frikaansche Leeuwen; ik heb 'er geen leven-
dig maar wel opgezette gezien.

Het zoude niet verwonderlyk zyn zoo de Beeren
Beeren, die zelden anders als koude Landen
bewoonen, en die in verscheide gebergten
van *Peru* gevonden worden, niet te vinden
waren in de Boschen langs de *Marañon*, wel-
ker lugstreek zoo verschillende is; onder-
tusschen heb ik hooren spreken van een Dier
genaamt *Ucumari*, en dat is juist de Indische
Naam van den *Beer* in de Peruaansche Taal;
maar ik ben niet zeker of het een en het zel-
ve Dier is.

De *Eland* die in eenige met houtbezette Eland
Landstreekken van de Cordelieres van *Quito*
gevonden word, is niet zeldzaam in de Bos-
schen der *Amazoone*, noch in de *Guiana*. Ik
geef hier den naam van *Eland* aan het Dier
dat de Spanjaarden en de Portugeezen noe-
men *Danta*; men noemd het *Uagra* in de
Peruaansche Taal: *Tapiira* in de *Braziliaan-*
sche, *Maypouri* in de taal van *Galibi* op de
Kusten van de *Guiana*. Dewyl het nabuuri-
ge vaste Land van het Eiland *Cayenne* een
gedeelte is van de uitgebreidheid die de A-
mazoone doorloopt, en grenst aan de Lan-
den

104 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

SEPT. den welke van de Rivier bespoeld worden,
1743. zoo vind men in het eene en in het andere
Land omtrent dezelve soort van Gedier-
tens.

Coati. In het doortrekken by de *Tameos* heb ik
een soort van Weezeltjes afgetekent die zeer
gemakkelyk tam gemaakt worden ; in kon-
de naam die 'er my aldaar van opgegeven is
niet uitspreken noch schryven ; ik vond het
zelve weder naby *Para*, alwaar het genaamt
word *Coati*, in de Taal van Brazil ; de *Laat*
maakt 'er melding van.

Apen De Apen zyn het gewoonlykste, en sma-
Sapajous kelykste Wild der Indiaanen langs de Ama-
Sahuins. zoonne. Gedurende myne gantsche Reis
op die Rivier, heb ik 'er veel gezien, en
heb van zoo veel verscheide soort hooren
spreken, dat de opnoeming daar van alleen
heel lang zoude vallen. Daar zyn der zoo
groot gelyk een Windhoud, en ook zoo klein
als een Rot ; ik spreek niet van die kleintjes
bekend onder den naam van *Sapajoux*, maar
van anderen die noch veel kleiner en moei-
lyk om te temmen zyn, die een lang en
glimmend hair hebben, gemeenlyk *Castanien*
bruin, en zomtyts ook wel gespikkeld, en
rosagtig ; zy hebben den staart tweemaal zoo
lang als het lichaam, een klein vierkant
hoofd, de ooren spits en uitsteekende, even
als de Honden en de Katten, en niet gelyk
de andere Apen, daar zy weinig na gely-
ken, hebbende veel eer de gedaante en hou-
ding van een klein Leeuwte. Men noemt-
ze *Pinchés* te *Maynas*, en te *Cayenne*, *Tama-*
rins. Ik heb 'er verscheide gehad doch kon-

ze

ze niet bewaaren; zy zyn van de soort die SEPT.
men *Sabuins* noemt in de Taal van *Brazil*, 1743:
en by verbaftering *Sagoïn* in 't Fransch; de
Laat spreekt 'er van, en brengt *l'Ecluse en*
Lery by. Dat 't welk de Gouverneur van
Para my vereerde was het eenige in zyne
zoort dat men daar te Land gezien had, het
haar van het lichaam was zilveragtig als het
fraaiste blonde hair; dat van de staart was
van een glanzig karftanie bruin, dat na 't
zwart trok, het had noch iets zonderlings,
zyne ooren, kop, wangen, en smoel, wa-
ren getekent met een rood, dat zoo levendig
van kouleur was, dat men zich bezwaarlyk
kon inbeelden dat het natuurlyk was. Ik heb
het omtrent een jaar bewaart, en het was
noch in leven wanneer ik dit schreef by na
in 't gezigt van Vrankryk, daar ik het gaar-
ne levendig zoude gebragt hebben. Maar
hoe veel zorg ik ook gedraagen heb om het
tegens de koude te beschermen, is het ech-
ter waarschyglyk door de strengheit van het
jaargety gestorven. Dewyl ik geen de min-
ste gelegenheit aan boord had om het op
den oven te laten droogen, op de wyze die
door den Heer *Reaumur* uitgevonden is om
Vogels te bewaren, was al het geene my
mogelyk geweest is te doen, het zelve in
Brandewyn te leggen; 't geen mogelyk noch
genoeg zal zyn om te doen zien dat ik myne
beschryving niet te breed heb uytgemeen-
ten.

Daar zyn noch andere zeldzaame Dieren?
doch die ten meerendeele reets beschreeven
zyn; en in verscheide gedeeltens van Ame-

G 5

rika

SEEF. *nika* gevonden worden, als, de verscheide
 1741- soorten van Wilde Zwynen, en Konynen,
 de *Pac*, de *Miereter*, het *Egel Varken*, de
Luipaart, de *Tatou*, of *Armadil*, en veele
 anderen daar ik 'er eenige van afgetekent
 heb, of van welke de teekeningen die 'er
 door den Heer de *Morainville* van gemaakt
 zyn onder den Heer *Godin* zyn gebleeven.

Kruis- Het is niet verwonderlyk dat in zulke hee-
 pendGe- te en vogtige Landen, als die daar wy van
 dierre spreken allerhande soort van Slangen en Ad-
 Slangen ders gevonden worden. Ik heb in een zeker
 verhaal geleezen, zonder my te geheugen in
 welk, dat al de Slangen van de Amazoone
 zonder vergif zyn: het is zeker dat 'er zommi-
 ge zyn die niet beschadigen, maar de beet-
 en van veele zyn by na altoos dodelyk. Een
 der allergevaarlykste is de Schel Slang, die
 genoeg bekend is. Zoo is ook noch de Slang
 die hygenaamt word *Coral*, bekend door de
 schakering en levendigheid van zyn kouleu-
 ren; maar de zonderlingste van alle, is de
 groote Land en teffens Water slang die vyf-
 entwintig of dertig voeten lang, en meer als
 een voet dikte heeft, na men my verzekert,
 en die de Indiaanen van *Maynas* noemen
Tacu Mama, of *Moeder van 't Water*, en
 welke gelyk men zegt huishouden in die Mei-
 ren die door de overstrominge van de Ri-
 vieren binnen in 't Lant gemaakt werden.
 Men verhaald 'er gevallen van daar ik noch
 aan zoude twyffelen, zoo ik geloofde dezel-
 ve gezien te hebben, en die ik maar op het
 zeggen van een hedendaags Schryver reets
 gemeld wegens de *Orinoque Illustré*, die het
 zeer

zeer ernstig verhaald, bybrengt. De In-^{SEPT.}diaanen zeggen niet alleen dat die Slang een geheele Hartebok in slikt; maar zy verzekeren dat zy door haare ademhaling, de Dieren die haar naderen onwederstaanlyk tot haar trekt, en daar na verslint. Verscheide *Portugeezen* te *Para* zогten my van dingen die alzo onwaarschynelyk zyn te overreden, wegens de wyze op welke een groote Slang een Man doodslaat met zyn staart. Ik gis dat het van dat soort van Slangen is die men in het bosch van *Cayenne* vind. Al het wonderbaarelyke komt uit op eene zaak, die door de ondervinding bevestigt is; dat is, dat men 'er van kan gebeeten werden, en 'er de lidttekenen van dragen zonder gevaar: hoe wel haare tanden zeer bekwaam zyn om schrik te veroorzaaken: ik heb 'er twee huiden van meede gebragt, waar van de eene meerder is als vyftien voeten, en de breete een voet zoo gedroogt als hy is. Daar zyn 'er zekerlyk die veel grooter zyn. Ik ben voor die huiden en voor anderen fraaiheden van natuurlyke zaken verplicht, aan de Paters Jezuiten van *Cayenne*; en aan den Heer de *Lille Adam*, Commissaris van de Zeezaken, aan den Heer *Artur Medicyn* des Konings, en aan verscheide Officieren van het Guarnisoen.

De Worm die by de *Maynas* genoemd word *Suglacuru*, en *Macaque* te *Cayenne*, ^{Worm}die in 't heeft zyn wasdom in het vleesch van men-^{vleesch}sch en Dieren; hy groeit 'er tot de groote ^{groot} van een boon en veroorzaakt onlydelyke py-
nen; hy is zeer zeldzaam. Ik heb 'er te *Ca-
yenne*

SEPT. 1743. *yenne* de eenige die ik gezien heb van afgetekent, en heb de Wurm zelve in geest van Wyn bewaart; men zegt dat hy voortkomt in de wonden die gemaakt word door de steek van een zekere *Mesquit*, of *Maringoin*: maar tot hier toe weet men niet welk Dier zulke schadelyke eieren nalaat.

Vleedermuizen. De Vledermuizen die de Paarden, de Muilezels, en zelf de Menschen het bloed afzuigen, zoo men zich in den slaap daar niet tegens en dekt door 't behulp van een Paveljoen, zyn een plaag die aan de meeste heete Landen van *Amerika* eigen is. Daar zyn 'er die monstreus groot zyn; zy hebben te *Barja*, en op verscheide andere plaatzen, het grove vee dat de Zendelingen aldaar gebragt hadden, en dat reets sterk begon te vernigvuldigen geheelyk te onder gebragt.

Vogelen. De menigvuldige soorten van Vogelen in de Bosschen langs de *Marañon*, schynt noch oneindig grooter als die der viervoetige Dieren. Men heeft opgemerkt dat 'er byna geen eenen Vogel is die een lieffelyke zang heeft; het is voornamelyk door den schitterenden glans, en de verscheidenheit der couleuren hunner vederen dat zy in aanmerking komen.

Colibri. De schoonheit van de Vederen der *Colibri* is onvergelykelyk; veele Schryvers hebben van dit Diertje gesproken, het word in *Amerika* alom gevonden, onder de verzengde luchtstreek. Ik zal 'er alleen van aanmerken, dat hoewel men zegt dat dit Diertje alleen in de heete Landen leeft, ik het egter nergens menigvuldiger gevonden heb als in de Tuijen van *Quito*, alwaar het getemperde klimaat

maat eerder koud als heet kan genaamd worden. De *Toucan*, wiens roode en geele bek monstreus groot is in vergelyking van zyn lichaam, en welkers tong, die na een dunne pen gelykt, gezegt word groote kragt of deugden te hebben, is meede niet ongemeen in het Landfchap daar ik van spreek. De foorten van *Papegaayen* en *Araffen* die zoo veel in groote, couleuren, en gedaante verschillen, zyn ontellyk; de ongemeenste onder de *Papegaayen*, zyn die geheel geelzyn, met een weinig groen aan de uiteindens van de vleugels. Ik heb 'er te *Para* maar twee van dat foort gezien. Men kent alhier de gryze met roode pennen niet, die aan de Kust van *Guinée* zeer gemeen zyn.

De *Maynas* de *Omaguas*, en verscheide andere Indiaanen maaken eenige werken van vederen; maar die lang na zoo kunstig noch zoo net niet gewerkt zyn als diergelyke werk van de *Mexicanen*.

De Indiaanen aan de Oevers van de *Oyapoc* hebben de behendigheit om door konst de vederen van de *Papegaayen*, een andere foort van kouleuren te doen aanneemen, als die zy van natuure hebben, met hen de pluimen uit te trekken, en te wryven met het bloed van zekere Kikvorschen; dat men te *Cayenne* de *Papegaay* behangen; mogelyk bestaat het geheele geheim in niets anders als in de geplukte plaats met eenig fcherp vogt te bevryven; en mogelyk is 'er geen de minste toebereiding toe nodig, en zulks zou door de ondervinding te bezoeken zyn. Want het fchynt wezentlyk niet ongemeender om

SEPT.
1743.

Toucan.

Pape-
gaayen en
Araffen.

Wer-
ken van
vederen.

Vogels
door
konst
geschil-
derd.

van

SEPT. van een Vogel roode of geele vederen te
1748 zien voortkomen, voor de groene die 'er
uitgehaalt zyn, als wit of grysz haar op de
rug van een Paard dat gekweld is geworden,
in de plaats van 't zwarte.

Cahui- Onder verscheide byzondere Vogels heb
tahu. ik 'er een te *Para* gezien van de groote als
een Gans, wiens vederen niets aanmerkelyks
hebben, maar het bovenste van derzelver
vleugels is gewapent met een spoor of zeer
scherpe hoorn, even gelyk een doorn, van
een halve duim lang. Daar en boven heeft
hy boven de bek noch een andere slappen en
buigzaame hoorn van een vingers lengte; hy
wordt genoemd *Cabuitahu*, een naam in de
Braziliaansche Taal die ontleent is uit zyn
geschreeuw.

De Vogel die de Spanjaarden van de Pro-
vintie van *Maynas Trompetters* noemen, is
dezelve die men te *Cayenne* en te *Para* noemt
Agami. Hy is zeer gemeenzaam, en heeft
niets byzonders als het geluid dat hy somtyts
maakt, en hem den naam verkreegen heeft
van Trompetter. Het is heel onvoeglyk dat
zommigen dat geluid voor een zang of ge-
kweel genoomen hebben: het schynt dat het
gemaakt word door een geheel ander werk-
tuig, en dat juist het tegengestelde is van de
keel.

Condor. De berugte Vogel die in *Perou* genaamt
word *Centur*, en by verbaftering *Condor*, die
ik in verscheide plaatzen van het gebergte
van *Quito* gezien heb, word insgelyks, zoo
het geene men my gezegt heeft waarheit is,
in de beneden Landstrecken van de Oevers
der

der *Marañon* gevonden. Ik heb ze zien zwee-^{SEPT.}
ven boven een trop Schaapen. Het is waar-¹⁷⁴⁸
schynelyk dat de tegenswoordigheid van den
Herder hen belette iets te ondernemen. Het
is een algemeen gevoelen dat deeze Vogel
een Geitebok wechvoert, en dat hy dikmaals
van een kint zyn prooy gemaakt heeft. Men
zegt dat de Indiaanen hem de gedaante van
een kind dat van een zeer kleverig leem ge-
maakt is tot een lokaas voorstellen, waarop
hy met een groote snelte toefchiet, en de
klaauwen zoodanig verward dat hy ze niet
weder uit halen kan.

Den 19 September, na vier maanden van Komste
Cuenca vertrokken te zyn, kwamen wy in ^{Para.}
gezig van de *Para*; de Portugeezen noemen
ze de *groote Para*, of de *groote Rivier*, in
de Braziliaansche Taal; wy zetten voet aan
Land in een gehugt dat aan het Collegie der
Jezuiten behoorde. De Provinciaal (*) ont-
fing 'er ons, en den overste (†) hield 'er ons
agt-dagen op, en verschaft ons al het ver-
maak dat het Landleven medebrenge, terwyl
men een wooning voor ons in de Stad gereed
maakte. Wy vonden den 27 by onze aan-
komst te *Para* een zeer gemakkelyk en wel
gemeubeleert huis, met een tuin in welke
men de Horizont van de Zee zag, en in zoo-
danigen stand als ik gewensd had om myne
waarnemingen te kunnen doen. De Gou-
verneur (‡) en Kapitein Generaal van de
Pro-

(*) De Eerw. Pater Jozeph de Souza.

(†) De Eerw. Pater Jean Ferreyra.

(‡) Zyne Tytels zyn : *Eccellentissimo Senhor Jean de
Abreu e Castilbranco*, Governador e Capitan General do
Estado do Maranhão.

SEPT. Provincie deed ons een onthaal aan gelyk
1743 men gehouden was over al te doen volgens de orders die hy langs onzen weg reets gegeven had aan de Commandanten van de Forten, en uit zyne aanbevelingen aan de Provincialen der zendingen die wy ontmoet hadden.

De Stad Para. Toen wy uit de Bosfchen van de Amazoone te *Para* aankwaamen, dagten wy eenslaags in *Europa* overgebragt te zyn. Wy vonden een groote Stad, Straaten die regelregt waren, fraaie Huizen, die binnen den tyd van dertig Jaaren alle fchier herbouwt zyn van Steen en Moppen, en pragtige Kerken.

Deszelfs Koophandel. De Koophandel die onmiddelyk gedree-word van *Para* op *Liffabon*, van waar jaarlyks een Koopvaardy Vloot aankomt, geeft de Luiden die eenig vermoogen hebben de gelegenheit om hen van alle nootwendigheden te voorzien. Zy ontfangen de *Euro-pifche* Koopmanfchappen in ruiling voor de waaren van het Land, welke, behalven eenig Stofgoud dat uit het binnenlandfche van de kant van *Brasil* gebragt word, al de verscheide nodige voortbrengfelen zyn, zoo wel van de Rivieren die in de *Amozone* af vallen, als van de Oevers van die Rivier zelve; als de bast van het *Nagelhout*, de *Sat-separille*, de *Banilles*, de *Suiker*, de *Coffy*, en voor al de *Cacao*, die het courante gelt van dat Land is, en de rykdom van deszelfs Inwoonders.

Deszelfs breete. De breete van *Para* was waarschynelyk nooit op 't Land waargenoomen, en toen ik 'er

'er kwam verzekerde men my dat ik juist on-^{SEPT.}
 der de *Linie Equinoctiaal* was. Op de Kaart ¹⁷⁴³
 van den Pater *Fritz* is deeze Stad gesteld op
 een graad zuider breete. Ik heb, door ver-
 scheide waarnemingen, die overeenkomen,
 bevonden 1 graad 28 minuten, het geen niet
 gevoelig verschild met de breete die op de
 Kaart van de *Laat* gesteld is, welke, zoo
 veel my bekend is, door geene der latere
 Geographen is na gevolgt geworden. Men
 vind in 't nieuwe Portugesche Kaartboek
 de Para op 1 graad en 40 Minuten. Wat ^{Deszelfs}
 deszelfs lengte aangaat, ik kan dezelve naauw-^{lengte.}
 keurig bepaalen door de Maaneklips die ik
 aldaar op den 1 November 1743 waargeno-
 men heb, en door twee ingangen van den ^{Inmer-}
 eersten omlooper van *Jupiter*, op den 6 en ^{sions,}
 29 December van het zelve jaar. In ver-
 wagting van de overeenkomstige waarnemin-^{NOV.}
 ge op een plaats welkers lengte bekend zy, ^{DEC.}
 hebbende te Parys 'er geene gehad, hebbe ^{1743.}
 ik het verschil der middaglynen van *Para* en
Parys berekent te zyn ontrent 3 uren en 24
 minuten ten Westen. Ik gaa met stilzwygen
 myne waarnemingen voorby ontrent de af-
 wyking en helling van de Compasnaald, als
 meede ontrent de Eb en Vloed, die in de *Pa-*
ra zeer ongeregeld is.

Een gewigtiger waarneming, en die een ^{Onder-}
 onmiddelyk betrekking heeft op de figuur van ^{vinding}
 de Aardkloot, het groote voorwerp van ^{ontrent}
 onze Reis, was de lengte van de Slinger in ^{de}
 den middeltyt: of liever het onderscheid in ^{zwaarte.}
 de lengte van de Slinger te *Quito* en te *Para*.
 Zynde de eene van die Steede aan den Oe-

H

ver

DEC.
1743.

ver van de Zee, en de andere ontrent 14 of 1500 *Toises* boven desselfs Waterpas, en beide onder de *Linie Equinoctiaal*: want een en een halve graad is alhier van geen belang. Ik was in staat om dat verschil te bepaalen door middel van een onveranderlyke Slinger van 28 duim lengte, die ik elders beschryven zal, welke zyne slingering behoud gedurende meer als 24 uren, met dewelke ik een groot getal waarnemingen gedaan heb te *Quito*, en op de Berg van *Pichincha*, 750 *Toises* boven de legging van *Quito*. Door de middeluitkomst van negen waarnemingen gedaan te *Para*, waar van de twee welke het meeste afweeken niet meer als 3 slingeringen verschil gaven, op de 98740. Ik heb bevonden dat myn Slinger te *Para* in 24 uren middelbare tyd, 31 of 32 slingeringen meerder als te *Quito*, en 50 of 51 meerder als te *Pichincha* deed. Ik besloot uit die ondervindingen dat onder den Evenaar twee lichaa-
men, waar van het eene 1600 ponden, en het andere 1000 ponden zouden wegen, op het Waterpas van de Zee, als zy vervoert wierden, het eerste op 1450 en het tweede op 2200 *Toises* hoogte, ieder meer als een pond van hunne zwaarte verliezen zouden; ten naaften by gelyk zoude moeten gebeuren als men dezelve proeve nam onder de 22 en 28 Paralel, volgens de Tafel van den Heer Newton; of ontrent de 20 en 25ste, om 'er van te oordeelen na de vergelyking van de proeven die wezentlyk onder de *Linie* en op verscheide Plaatzen in *Europa* 'er van genoomen zyn. De voornoemde getallen zyn
maar

Urbrations.
Verandering in de zwaarte

maarten naasten by, en ik behoude voor my het ^{DEC.} regt om 'er eenige kleine verandering in te ^{1743.} mogen maken, met 'er de overeenkomstige vergelyking op toe te passen, wanneer ik het verhaal van myne proeven met de Slingers zal overgeven.

Gedurende myn verblyf te *Para*, deed ik daar omstreeks eenige kleine reisjes met de *Cano*, en ik deed 'er myn voordeel mede tot het uitvoeren van myne Kaart. Ik kon dezelve niet opmaaken zonder de waare uitwatering van de *Amazoone* te zien, en zonder dezelve Noorder Oever te volgen tot aan de *Cap de Nord*, alwaar haren loop eindigt. Die reede, en verscheide anderen, my hebbende doen besluiten om my van *Para* na *Cayenne* te begeven, van waar ik regt na *Frankryk* konde te rug keeren met 't Konings Schip, dat 'er verwagt wierd, maakte ik geen gebruik, gelyk de Heer de *Maldonado*, van de Portugeesche Vloot die den 3 December 1743. vertrok na *Lissabon*, en ik wierd tot het einde van dezelve maand opgehouden te *Para*, niet zoo zeer door de dreigementen die men my deed van de tegenwinden te zullen ontmoeten die 'er in dit seizoen zyn, als om de zwaarigheid om het nodige getal roeiers te vinden; dewyle de Indiaanen van de omleggende Dorpen de Kinder ziekte, die altans hevig woedde, ontvlugt waren.

Men heeft te *Para* opgemerkt dat die Ziek- ^{De} te noch veel doodelyker is voor de Indiaa- ^{Kinder} nen van de Zendingen die eerst nieuwlings ^{ziekte} uit de Bosschen zyn gekomen, en die naakt ^{dodelyk} ^{voor de} ^{Indiaa-} ^{loo-} ^{gen.}

DEC.
1743.

loopen , als voor de Indiaanen die gekleed gaan , en die onder de Portugeezen gebooren , of lang onder hen gewoond hebben. De eerste als half slagtige Dieren aangemerkt, die zo veel in 't Water als op 't Land zyn, van hunne jeugt af gewoon zynde de ongemakken der lugt te wederstaan , hebben mischien een veel geslotener huid als de andere menschen ; en men zou daar uyt mogen gelooven dat dat alleen de uitkomst van de kindere pokjes ongemakkelyker maakt. Daarenboven brengt het gebruik het geen die zelve Indiaanen hebben om hun lichaam met *Rocou*, *Genipa*, en verscheide dikke en vette Olyen te besmeeren , welke door het herhaalde gebruik de zweetgaten moeten verstoppen , mogelyk meede toe om de ongemakken te vermeerderen ; die gissing word noch versterkt door een andere aanmerking. De Neger-slaven die uit *Afrika* overgebracht worden , en die dat gebruik niet en hebben , wederstaan die ziekte beter als de Lands Inboorlingen. Hoe het ook zy , een wilde Indiaan , die eerst nieuwlings uit de Bosschen gehaald is , is gemeenlyk een man des doods zoo dra hy door deeze ziekte aangetast word ; maar waarom is het niet zoo gelegen met de door konst veroorzaakte kinder pokjes ? Het is vyftien of zestien jaren geleden dat een Karmeliter Zendeling uit de nabuurschap van *Para* , ziende dat alle zyne Indiaanen den een voor en den anderen na stierven , en door het lezen van een Courant de kunst van *inenting* , die als toen veel gerugt maakte in *Europa*, geleert hebbende , oordeelde voor zich

zichtselyk dat hy met dat middel te gebrui-DEC.
ken, ten minsten een al te zekere dood, met ¹⁷⁴³
de gewoone hulpmiddelen, onzeker zoude
maken. Een zoo eenvoudige redenering zou
een ieder te vooren gekomen zyn die maar
eenige overweging kon maken, en die het
woeden der ziekte ziende, teffens van de
goede gevolgen der geneezing hoorde spreek-
ken; maar die Geestelyke was de eerste in
Amerika die tot de uitvoering durfde over-
gaan. Hy had reeds de helft van zyne In-
diaanen verlooren; veele anderen wierden <sup>De In-
enting</sup>
daaglyks ziek, en hy durfde ondernemen om ^{red ze}
de kinder pokjes in te planten aan ^{alle.} ~~de~~ gee-
nen die 'er tot daar toe niet van aangetast
waren geworden; en hy verloor 'er geen een
meer. Een andere Zendeling aan de *Zwar-
te Rivier* volgde zyn voorbeeld na, met het
zelve goede gevolg.

Na zulke geloofwaardige ondervindingen,
zal men ongetwyffeld denken, dat in de be-
fmetting van 1743, waar door ik te *Para*
opgehouden wierd, een ieder die Indische Sla-
ven had, dat heilzaam middel om ze te be-
houden in 't werk zoude stellen. Ik zou het
zelf denken, zoo ik geen ooggetuigen van
het tegendeel geweest ware: ten minsten
dagt men 'er noch niet om toen ik van *Para*
vertrok. Het is ook waar dat de helft van
de Indiaanen noch niet dood waren.

Ik ging op den 29 December te *Para* ^{Vertrek}
Scheep om na *Cayenne* te varen, met een ^{van}
Cano van den Generaal, en een uitrusting ^{*Para*.}
van twee en twintig Roejers, en alle ge-
makken die ik zoude hebben kunnen wen-
schen,

DEC- fchen, voorzien van ververschingen, en
 1743. aanbeveelingen aan de EE. Paters *Francis-*
caners van de hervorming van St. Anthoni,
 die hunne zending hebben in het Eiland
 van *Marajo* of van *Joanes*, dewelke my by
 myne doorreize tot hunnent een andere uit-
 rusting van Indiaanen geven moesten, om
 myne reis te vervorderen; echter maakte
 het gebrek van handel tusschen *Para* en *Ca-*
yenne, en verscheide toevallen, dat ik geen
 beoeffend Stuurman konde vinden, in vier
 Dorpen van die Paters in welke ik kwam op den
 JANU 4 January 1744. Van die hulp versbooken zyn-
 1744. de, en overgegeven aan de kleine ondervin-
 ding en de beschroomtheit van myne Indi-
 aanfche Roejers, en voor al aan die van den
Mamelus of Portugeefche *Metis* (*) die men
 my medegegeven had om hen in hunne Taal
 te commandeeren, en die zich zelve verze-
 kerde dat ik meede onder zyne orders stond;
 wierd ik twee maanden opgehouden op een
 weg die ik in min als veertien dagen had kun-
 nen afleggen, en dat lang draalen belette my
 om de Comeet welke toen verscheen, op 't
 Lant te kunnen waarnemen. Zy verloor
 zich in de Zonneftraalen eer ik te *Cayenne*
 konde aankomen.

Eiland Eenige Mylen beneden *Para*, stak ik over
 van Joa- de Oostelyker Mond van de *Amazoone* of den
 pes of arm van *Para*, welke afgescheiden is van de
 van Me- waare uitwatering of de Westelyke Mond
 rago. van die Rivier, door het groote Eiland be-
 kend

(*) *Mamelus* is de naam die men in Brasíl geeft aan de
 Kinderen van Portugeefche Vaders en Indische Moeders.

kend onder den naam van *Joanes* of *Marajo*. (*) ANU.
 Dit Eiland alleen beslaat genoegzaam al de 1744.
 ruimte die 'er is tusschen de beide uitwater-
 ringen van de Rivier. Het is van een on-
 regelmatige gedaante, en heeft meer dan
 150 Mylen in de omtrek. In al de Kaarten,
 heeft men dit Eiland verscheide kleine Ei-
 landen bygevoegt, welke men zou meinen dat
 daar maar gevallen geplaatst zyn als zy niet
 scheenen nagmaakt te zyn, na de *Ligtende*
Zeefakkel, die in dit gedeelte met verhaalen
 opgevuld is die alzo valsch als omstandig
 zyn. De Tak van *Para*, alwaar ik dezelve
 overstak vyf of zes mylen beneden die Stad,
 is reets meer dan drie mylen wyd, en word
 hoe langs hoe wyder. Ik voer langs de Kust
 van het Eiland noordwaarts aan, een weg van
 dertig mylen, tot aan deszelfs uiterste hoek
 genaamt *Maguari*, boven dewelke ik weder
 westwaarts keerde, geduurig aan voortspoei-
 jende langs de Kust van het Eiland welke
 meer als veertig mylen voortloopt zonder
 eenige merkelyke afwyking van de Linie
 Equinoctiaal. Ik stak over na by twee groote
 Eilanden, die ik aan de Noordzyde leggen
 liet, het eene genaamt *Machiana* en het an-
 dere *Caviana*, tans onbewoont, en eertyts
 bevolkt door de Natie der *Arouas*, die, hoe-
 wel zy verstrooyt is geworden echter haare
 byzondere Taal behouden heeft. Het Land
 van deeze Eilanden, gelyk ook van een groot
 gedeelte van dat van *Marajo*, is geheel on-
 dergelooopen en by na onbewoonlyk. Ik ver-

H 4

liet

(*) De Indiaanen spreken het uit *Marajo*, en de Por-
 tugeezen *Marajo*. Het is even zoo gelegen met verscheide
 andere Indische Namen.

JANU.
1744.Macapa
Portu-
geesch
Fort.

liet de Kust van de *Marajo*, ter plaatze daar dezelve zig Zuidwaarts buigt, en ik kwam weder in het ware bedde, of het hoofd-kanaal van de *Amazoone*, tegens over het nieuwe Fort van *Macapa*, gelegen aan de wester Oever van de Rivier, en door de Portugeezen twee mylen noordelyker als het oude verplaatst. Het zou niet mogelyk zyn om daar ter plaats de Rivier met de gewoonlyke *Cano's* over te steeken, zoo het Kanaal niet vernauwt ware door de kleine Eilanden, onder welker begunstiging men met te meerder zekerheit vaart, met de tyd waar te nemen om van het eene na het andere over te steeken. Van het laatste Eiland tot *Macapa* was noch meer als twee mylen. In deeze laatste overtocht, passeerde ik eindelyk, en voor de laatste maal, van 't zuiden ten noorden over de Linie Equinoctiaal, welke ik sedert myne inscheeping ongevoelig genaderd was. Ik deed op het nieuwe Fort te *Macapa*, of liever op den grond die geschikt was om een nieuw Fort te bouwen, den 18 en 19 January, een waarneming van drie Minuten noorder breete.

Bekwa-
me ge-
leegend-
heid om
een mid-
daglyn
te mee-
ten.

De legging van *Macapa*, is ontrent twee of drie *Toises* boven het waterpas. Men heeft 'er alleen geboomte langs de Rivier, het Lant is anders vlak en effen, dat ik noch niet ontmoet had sedert de *Cordiliere* van *Quito*. De Indiaanen verzekeren dat het dus voortstrekt noordwaarts aan, en dat men van daar te Paart kan reizen tot aan den oorsprong van de *Oyapoc*, door groote opene vlakten, die niet als door kleine en lugtige Bosjes werden

den afgebrooken; omtrent de oorspron-^{JANU.}
gen van de *Oyapoc*, ziet men aan de noord-¹⁷⁴⁴
zyde, het Gebergte van *Aprouague*, dat
men insgelyks zeer duidelyk in Zee ont-
dekt, op eenige mylen afstand van de Kust;
en gemakkelyker ziet men dezelve van de
hoogtens van de Kust van *Cayenne*. Dit al-
les verondersteld, is het klaar, dat als men op
5 graden Noorder breete van *Cayenne* af,
Zuidwaarts aangaande, men gemakkelyk
drie en mogelyk vier graaden van den mid-
daglyn gemakkelyk zoude hebben kunnen
meten zonder van het Fransche gebied af te
gaan, en, al gaande wegs had men dus het
Binnenlant kunnen ontdekken dat tot hier toe
onbekent gebleeven is. Eindelyk in dien
men gewild had, had men met Portugeesche
Paspooten voorzien zynde, de meeting kun-
nen voortzetten tot aan de Parallel van *Ma-
capa*; dat is te zeggen tot aan de middellyn
zelve. De uitvoering van dit ontwerp zou-
de lichter te doen zyn als ik my zelf verbeel-
de wanneer ik het de Academie voorstelde;
een jaar voor dat onze Reis na Quito vastge-
steld wierd; maar men meinde meer gemak te
zullen vinden. Zoo myn denkbeeld ingang
gevonden had, is het ten volle waarfchynelyk
dat wy reets over jaaren te rug gekeert wa-
ren, maar alleen het gezigt van 't Land kon
doen besluiten dat het geene ik voorfloeg
doenlyk was.

Tusschen *Macapa* en de *Cap de Nord*, op ^{Poro-}
de plaats alwaar 't groote Kanaal van de vloed ^{roca on-}
Naaower word door de Eilanden, en voor al ^{gemeen}
regt over de groote mond van de *Arawary*, ^{schynzel}
^{van Eben}
die vloed.

1744.

die van de Noordzyde in de Amazoone vald, geeft de Eb en Vloed der Zee een wonderlyk verschynfel. Geduurende de drie naaste dagen van de volle of nieuwe Manen, de tyden van de hoogste Vloeden, komt het Water, in de plaats van zes uren lang te Vloeien, eens klaps, in een of twee Minuten tot zyne grootste hoogte; men gist wel dat dat niet stil en zonder beweging toe kan gaan. Men hoort op den afstand van een of twee Mylen een verschrikkelyk geluid dat de *Pororoca* aan duid. Dat is den naam die de Indiaanen van dien Oord aan die geweldige *Vloed* geven. Na maate dat hy nader komt, vermeerderd het geluid, en men ziet wel haast een voorgebergte van water van 12 of 15 voeten hoog, daar na eene ander, en vervolgens een derden, en somtyts een vierde, die elkanderen van naby volgen, en de geheele wydte van het kanaal bezetten, deze waterbergen spoeien voort met een verwonderlyke snelheit, breeken en vernielen alles wat eenigen tegenstand bied. Ik heb op sommige plaatzen een groote streek land door de *Pororoca* zien weg neemen, grote boomen ontwortelen, en andere verwoestingen zien aanregten. Overal waar dezelve passeert zyn de Oevers schoon, even of zy met bezems geveegt waren. De *Cano's* de Praauwen, de Barken zelf, hebben geen ander middel om zich tegens het geweld van die *Barre* (gelyk men het te *Cayenne* noemt) te behouden, als met ten anker te gaan op een plaats daar het heel diep is. Ik zal my hier met geen grooter omschryving van de zaak, nog over deszelfs verklaring ophouden. Alleen zal

zal ik 'er de oorzaaken van aanwyzen, en zeg- JANU.
gen dat na ik dezelve onderzocht hebbe met 1744.
oplettenheit op verscheide plaatzen, ik altoos
gemerkt hebbe dat zulks alleen gebeurde wan-
neer de opkomende *Vloed*, in een naauw ka-
naal komende een Zandbank ontmoette, of
een andere hoogte die hem tegen stond. Dat
het als dan daar, en niet elders was dat die on-
stuimige en ongeregelde beweging van het
Water begon, en dat dezelve weder een wei-
nig verder als de Zandbank ophield als het
kanaal dieper, of merkelyk wyder wierd.
Men zegt dat 'er iets diergelyks gebeurt aan
de Orcadische Eilanden in 't Noorden van
Schotland, en aan de mond van de *Garonne*
ontrent *Bordeaux*, alwaar men die uitwer-
king, van den vloed *le Mascaret* noemt. De
bevreestheit van het Opperhoofd myner In-
diaanen van in de vyf dagen die ons noch o-
verig waren, tot den tyd van de groote vloed
der volle Maan, de *Cap de Nord*, daar wy nog
maar vyftien mylen af waren, niet te zullen
kunnen beryken, booven welke wy een
schuilplaats konden vinden, deed hem beslui-
ten, onaangezien myne vertoogen, om negen
geheele dagen op een onbewoont Eilant te
verblyven, tot de volle Maan voorby ge- FEB.
gaan was. Van daar gingen wy na *Cap de* 1744.
Nord in min dan twee dagen; des anderen
daags, de dag van het laatste Kwartier, en
van de allerkleinste vloeden, strandden wy
op een Modderbank, en de afloopende Zee
liep verre van ons af. Des anderen daags
kwam de Vloed niet by de *Cayo*: in 't kort
ik bleef daar by de zeven dagen op die droog-

DeCano
blyft op
het
drooge
geduu-
rende
zeven
dagen.

te

FEB.
1744.*Cap de
Nord.*Deszelfs
breete.Miswy-
zing van
't Com-
pás.Gevaar-
lykemis-
stelling
in de
kaarten.

te zitten , geduurende dewelken myne roei-
ers geen andere bezigheid hadden , als om
zeer verre zoet waater te gaan zoeken , daar
zy zig tot den middel toe om in de modder
zakken lieten. Ik voor my had al de nodige
tyd om myne waarneemingen in 't gezigt van
Cap de Nord te herhalen , en 't verveelde my ,
dat ik my altyd zo op een Graad en 51 Mi-
nuten noorder breete bevond ; myn *Cano* in
een hard geworde slibber vastgezet zynde was
een vast *observatorium* geworden. Ik vond de
miswyzing van het Compas 4 graaden Noord-
oostering , twee en een halve graad minder
als te *Pauxis* , eindelyk had ik ook de ge-
leghentheit om geduurende een geheele week
over al heen te zien , zonder iets anders ge-
waar te worden als de *Mangliers* , in de
plaats van die hooge Bergen welker Toppen
met zoo veel omstandigheid beschreven wor-
den in de beschryving der Kusten , gevoegd
by de Kaarten van de *Lichtende Zeefakkel* ,
een Boek dat in alle Talen overgebracht is ,
en dat in dit geval eerder gemaakt schynt
om de Scheepsvaarende te doen verdwaalen
als hen te geleiden. Eindelyk geraak-
ten wy weder vlot , door de groote vloed
van de volgende Nieuwe Maan , 't be-
gin van deeze zoo gedugte *Barre* maakte ons
driftig doch niet zonder gevaar , die de *Cano*
opnam en in de modder werkte met meerder
spoed als ik ondervonden had in de snelsten
afloop van de *Pongo* boven aan de vloed die ik
af ben gekoomen , en daar ik eindelyk de
uitwatering van zag. Myn Kaart van den
loop der Amazoone eindigde hier ; onder-
tus-

tusschen ging ik voort met de Kust te tee-FEB.
kenen en de breedens waar te neemen tot 1744.
Cayenne.

Eenige Mylen ten Westen van de *Banc* Bagy en
des Sept Fours, en op dezelve hoogte, ont-Rivier
moette ik een andere uitwatering van de van
Arawari, die tans door de Zandbanken ver-Vincent
stopt is. Deeze mond en het diepe en wyde Pinçon
Kanaal dat 'er van de Noordzyde op aan
loopt, tusschen het vaste Lant van *Cap du*
Nord, en de Eilanden welke die *Kaap* dek-
ken zyn de Rivier en de Baay van *Vincent*
Pinçon. De Portugeezen van *Para* hebben
hunne redenen gehad om dezelve te verwar-
ren met de Rivier *Oyapoc*, welker uitwate-
ring onder de *Caab Oranie* is op 4 gr 15 min.
noorder breete. Het Artykel van het Trac-
taat van *Utrecht*, 't welke van de Rivieren
Oyapoc en *Pinçon* maar een en dezelve Rivier
schynt te maken, belet niet dat zy wezentlyk
meer als 50 Mylen van den anderen gelegen
zyn. Dit zal door niemant wedersprooken
worden die de Oude Kaarten en orgineele
Schryvers, welke van *Amerika* geschreven
hebben, voor de Portugeezen in *Brazil* ge-
vestigt waren, zullen geraadpleegt hebben. Ik
deed een waarneming op het Fransche Fort
van *Oyapoc* op den 23 en 24 February en
vond het te zyn op 3 gr. 55 min. Noorder
breete; dit Fort is gelegen als men zes my-
len de Rivier van den zelven naam opvaart,
aan de Noordzyde.

Eindelyk na twee Maanden op Zee en Aan-
zelf te Land gevaren te hebben, zonder op-komst te
snyding gesproken, dewyl de Kust zoo plat Cayenne
is

FEB. is tusschen de *Cap. de Nord* en het Eiland *Cayenne*, dat wy geduurig aan den grond sieten, of liever gestadig door de modder heen sleepte, zynde dikwils geen voet water op de lengte van een halve myl van het Strand af, kwam ik te *Cayenne* den 26 Feb. 1744.

Proef op de zwaarte. Niemand is onbekent dat het op dit Eiland was dat *M. Richer*, van deeze Academie, in 1672. de ontdekking deed van het verschil in de zwaarte onder de byzondere Paralellen, en dat die ondervindingen de eerste gronden geweest zyn van de Theorien van *Huygens*, en *Newton*, wegens de figuur vanden Aardkloot. Een van de redenen die my te *Cayenne* deed komen, was de nuttigheit die 'er in gelegen zoude zyn om dezelve proeven te doen, tot dewelken wy zeer geoeffend waren, en die men hedendaagsch met veel meer naauwkeurigheid verrigt als eertyts. Ik heb by my een staale Lyn; welke, volgens myne waarnemingen de naauwkeurige volstreckte maat is van de enkele Slinger te *Cayenne*, maar ik verwacht een veel grooter nettheit uit de vergelyking van het getal der Slingeringen welke myn vaste Slinger te *Cayenne* deed in 24 uren, en het getal van deszelfs slingeren in gelyke tyd te *Parys*, zo dra ik die proeve zal kunnen nemen. Deeze vergelyking zal naaukeurig aanwyzen de overige slingeren van de Slinger die te *Cayenne* secondes slingerd, en die te *Parys* secondes slingerd, welkers volstreckte lengte door den Heer *de Mairan* bepaald, overtreft al de geenen die hem voorgegaan zyn in dat soort van onderzoekingen, en met regt voor de waare mag

mag gehouden worden. Men zou ook voor FEB. een vaste bepaaling mogen nemen de lengte 1744 van de Slinger die waargenoomen is te *Quito*, op verscheide wyze, en met verscheide Instrumenten ontrent welke de Heeren *Gordin*, *Bougeur*, en ik, overeenkomen, op ontrent het hondertste gedeelte van een Lijnie na. Van wat punt men ook af gaa, het verschil in het getal der slingeringen in 24 uuren van de zelve Slinger te *Quito*, te *Parara* en te *Paris*, getrokken uit een menigte herhaalde proeven in ieder plaats, zal de Model volstrekte maat van de Equinoctiale Slinger ynn een aan de Oever van de Zee uitleveren, de alge- eigentlijkste van alle om met gemeene toe- Maat. stemming tot een *algemeene Maat* te dienen. En wat zoude het niet wenschelyk zyn dat 'er zulken *Maat* was, ten minsten onder de Wiskonstenaren; brengen de veelheit der Taalen, een belemmering die noch eeuwen duuren zal, brengen die niet genoeg beletzels in den voortgang der Konsten en Wetenschappen toe, door dien men zich onder verscheide Volkeren niet genoegzaam aan al- kander uit kan drukken, zonder dat dezelve noch voordagtelyk, om dus te spreken, ver- meerderd worden, met zich op ieder Lant en Plaats van byzondere Maaten en Gewig- ten te willen bedienen; terwyl de natuur ons, in de lengte van de seconde Slinger, onder de Middellyn, een onveranderlyk voorbeeld geeft, volgens 't welke in alle plaatzen de Maten en de Gewigten te bepalen zyn, en die alle Philosophen uitlokt om de zelve aan te nemen.

Myn

FEB. Myn eerste zorg by myne komst te *Cayenne* was, om aan verscheide Perfoonen, ^{1744. Zaat} het *Quin Quina Zaat* mede te deelen; het ^{van de} *Quin* was toen noch maar agt maanden oud. Ik ^{Quina.} hoopte op die wyze het verlies te boeten van de jonge Planten van dezelve Boom, van welke de laatste die ik door myne zorg en moeite tot daar toe bewaart had tegens de hitte en toevallen van de reis, my door een Zeestorting die myne *Cano* by *Gaap d'Oranje* by na ingezwolgen had ontroofd was. Het Zaat is te *Cayenne* niet opgekomen, en ik dorst my niet vleien dat het opkomen zoude, gemerkt de tederheit van het Zaat, en dat het zulken grooten hitte uit had moeten staan. Ik heb noch geen tyding van het geene ik aan de Paters Jezuiten gegeven heb, die zendelingen waren aan de *Oyapoc*, alwaar het bergagtig Lant en een getemperder luchtstreek veel meer overeenkomst heeft met die van *Loxa*, alwaar ik het Zaat verzameld had.

Waar- Ik heb in de Stad *Cayenne*, dezelve breete
nemin- waargenomen als de Heer *Richer*, ontrent
gen on- 5 gr. 56 min. Noordelyk. Ik was aanstonds
trent
Breete verwonderd, van door vier waarnemingen
en Leng- op den eersten omlooper van *Jupiter* die alle
te. met elkander overeenkomen, het verschil
der middaglyn van *Parys* en *Cayenne* ontrent
een graad minder te vinden, als 'er voorge-
gesteld is in de *Connoissance des Temps*. Maar
ik ben vervolgens te weten gekomen dat de
Heer *Richer* te *Cayenne* geen waarnemingen
altoos gedaan had op de omloopers van *Ju-
piter*, en dat de lengte van deeze plaats maar
was

was afgeleid uyt zyn andere waarnemingen, ^{FEB.} op een indirecte manier, en zeer veel aan-^{1744.} abuysen onderhevig. Omstandiger berigt hier van is alleen dienstig voor onze byzondere Vergaderingen, als mede van myne waarnemingen ontrent Eb en Vloed, en de miswyzing en helling der Compasnaald, welke op dezelve Plaats gedaan zyn.

Gemerkt hebbende dat men van *Cayenne* ^{Proeve} zeer duidelyk het Gebergte van *Courou* zag, ^{op de} dat men schatte tien mylen ver te zyn, oor-^{snelheit} deelde ik dat die Plaats, alwaar men het vuur ^{van het} van het Geschut van *Cayenne* konde zien, en het geluit hooren, zeer bekwaam zoude zyn om de snelheit van het geluid te meeten, in een *Climaat* dat zoo veel verschild met dat van *Quita*, alwaar wy 'er verscheide proeven van genoomen hadden. De Heer *d'Orvilliers*, Commandant van de Plaats, had de goedheit om niet alleen de nodige orders te geven, maar hy was zelf begerig om 'er den arbeid van met my te deelen; de Heer *Fresneau* Ingenieur des Konings nam op zich om de berigtende Tekens te geven, en van zyn kant de snelheit van den wind te meeten, en andere omstandigheden meer. Van vyf Proefnemingen in twee byzondere dagen, die met elkander overeenkomen, op een halve Seconden na, op een tusschen tyd van 110 Secondes, wierd den afstand Geometrisch opgemaakt te zyn 20230 Toises, door een stelsel van Driehoeken op een Basis van 1900 Toises, tweemaal dadelyk gemeten, op een vlakke bodem: en de middel uitkomst gaf my voor de snelheit van het geluit, de

I

snelte

FEB. snelte van den wint 'er afgetrokken , 183
1744. en een halve Toises in een Seconde, in de
plaats van 175 die wy te *Quito* gevonden
hadden. Het stuk Geschut dat tot deeze
proef diende, was een 12 ponder.

Typo- Ik maakte gebruik van de hoeken die ik
graphi- reets gemeeten had , en van de bekenden
sche afstanden , om Geometrisch dertig of veer-
Aanmer- tig punten vast te stellen, zoo in het Eiland
kingen. van *Cayenne*, als op het vaste Land, en op
de Kust; onder anderen die van eenige Rot-
zen , en in 't byzonder die welke men de
Constabel noemt, en tot een Baak voor de
Scheepen diend. Ik nam ook de hoeken van
de Kapen en Gebergten die het meeste
voorkomen. Als hunne hoogtens wel be-
kend waren zouden de Stuurlieden een veel
zekerder middel hebben als dat van de gis-
sing, om by het gezicht van het Land, zon-
der rekening, enkel met behulp van een ta-
fel, te weten hoe verre zy van een Kust af
zyn. Men weet maar al te veel van hoe
veel belang dit is te weeten in de Landingen.
Dit is de eenige hulp niet welke de Meet-
kunst aan de Zeeluiden geven kan, en van
welke zy tot hier toe geen gebruik gemaakt
hebben.

Ver- heffing
van
hoog-
te der
Kaapen
en Ber-
gen,
noodig
voor
Zeeluy-
dente
kennen.
Ont- In een ander togte dat ik nog deed met
werp den Heer *d'Orvilliers* buiten het Eiland, in
om een eenige Rivieren van het vaste Land op te
Kaart te varen , maten wy hunne kromtens volgens
maken de routens en de afstanden, en ik deed ee-
van het nige waarnemingen van de Breetens; dat
omleg- zyn alle zoo veele Materialen, welke, met
gende de hoofdpunten die ik reets bepaald had,
Land van *Ca- zullen*
yenne.

zullen kunnen dienen om een naauwkeurige ^{FEB.}
Kaart van die Volkplanting te maken, van ¹⁷⁴⁴
welke wy 'er tot hier toe geen hebben die
genoemt mag worden.

Geduurende myn verblyf te *Cayenne* had ^{Proe-}
ik de nieuwsgierigheit om het fenyn van ^{ven op}
de vergiftte pylen, welke ik 't zeederd een ^{de ver-}
jaar bewaart had, te beproeven, en ter zel- ^{giftige}
ver tyd of het waar was dat de Suiker we- ^{Pylen.}
zentlyk zulk een dadelyk tegengif is als men
my verzekert heeft gehad. De eene en de
andere proef geschiedde in tegenswoordig-
heit van den Commandant der Colonie, van
eenige Officiëren van het Guarnisoen en van
den Medicyn des Konings. Een Hen die
licht gekwest wierd, door een pyltie dat uit
een spat geblaazen wierd, en waar van de
punt reets over de dertien maanden geleden
in het fenyn ingedoopt was, leefde ontrent
een half quartier uurs; een andere die met een
diergelyke pyltie, vers gedoopt in het fenyn,
dat in water gesmolten was, in de vlerk gestoo-
ken en aanstonds weder uit de wonde uitge-
haald wierd, scheen na verloop van een minuut
in slaap te vallen; kort daar op kreeg het stuy-
pen, en hoe wel men het toen Suiker ingaf stierf ^{JULY}
het; een derde gekwest met het zelve pyltie, ^{1744.}
op nieuw in 't fenyn gedoopt, op het ogenblik
te hulp gekomen zynde met het zelve genees-
middel, toonde geen de minste tekenen van
ongemak. Ik heb dezelve proeven herhaald
te *Leiden*, in tegenswoordigheit van verschei-
de beroemde Professoren (*) van die Uni-

I 2

ver-

(*) De Heeren Musschenbroek, van Swieten, en Al-
binus.

JULY. verſteit , op den 23 January van dit jaar.
 1744 Het fenyn welkers kragt verzwakt behoorde te weezen door de langen tyd en de koude, deed zyn uitwerking niet als na 't verloop van vyf of zes minuten ; maar de Suiker is aldaar zonder eenig gevolg gebruikt geweest. Het Hoen dat dezelve ingegeven was ſcheen alleen wat langer te leeven als het andere. De proef is niet herhaald geworden. Dit vergif is een uittrekzel dat door behulp van het vuur gemaakt word , van de Sappen van verſcheide Planten , en byzonderlyk van verſcheide Lianes. Men verzekert dat 'er meer als dertig ſoorten van Kruiden of Wortelen komen in het fenyn dat by de *Ticunas* toebe-reid word , zynde dat ſoort met het welke ik de proeven gedaan heb , 't geen dat onder al de ſoorten langs de Oevers van de *Amazoone* het meeft geagt word ; de Indiaanen maken het altoos op dezelve wyze , en volgen letterlyk het bericht dat zy deswegens van hunne Voorouderen hebben , met zoo veel naauw-keurigheid en ſchroom als de Apothekers onder ons in het maken van de *Theriakel* van *Andromachus* , zonder het minſte dat in het voorschrift begreepen is te vergeeten ; hoe-wel het zeer waarſchynelyk is dat die groote menigvuldigheid niet nodiger is tot het Indiſche fenyn als in het Europiſche tegen-gift.

Aan- Men zal zekerlyk verwondert zyn dat by
 merking een Volk dat zo een zeeker en haſtig mid-del in haar macht heeft , om haar haat , ja-louſie en wraakluſt te voldoen , dat zo een ylag vergift alleen maar doodelyk is voor de Aapen

Aapen en de Vogels in de Bosschen. Nog JULY.
verwonderlyker is het dat een Zendeling die 1744
altoos gevreesd en somwyl gehaat is van zyne
Bekeerlingen, teegens welke zyn bedienning
hem niet toelaat zo gedienstig te weezen als
zy hem wel zouden afvorderen onder haar
zonder vrees of wantrouwen leeft. Dit is
het niet al: die menschen zo min gevaarlyk
zyn wilden, en meest alle zonder het minste
denkbeeld van eenigen Godtsdienst.

Te *Cayenne* hoorde ik het verwonderlyke Zee
en altoos nieuw geval van de vermenigvul- Polypus.
diging der *Polypus*, ontdekt door den Heer
Trembley, en vervolgens bevestigd door de
proeven van de Heeren de *Reaumur*, de AUG.
Jussieu en een groote menigte natuurkundi- 1744.
gen, ik deed eenige proeven ontrent de
groote Zee *Polypus* die aan deeze Kusten
zeer gemeen is. Myne eerste ondernemin-
gen gelukten niet, en myne ziekte belette
my om dezelve te herhalen, gelyk ik anders
voorgenoomen had.

Na ontrent vyf maanden wagtenste *Cayenne* Ver-
ne, zonder 't Konings Schip dat verwacht wierd blyft tot
te zien aankomen, en zonder eenige tyding Cayenne
uit *Vrankryk* te ontfangen, daar ik vyf jaa-
ren van verstookten was geweest, dit maak-
te meer indruk op my als negen jaren reizens
en ongemak. Ik wierd van een kwynende
ziekte aangetast, en van een geelzugt, tegens
welke het allerbeste hulpmiddel voor my het
zeer beleefde antwoord geweest is dat ik ont-
sing van den Heere *Mauritius*, Gouverneur Vertrek
van de Nederlantsche Colonie op *Surinamen*, van Ca-
hy bood my zyn Huis te Surinamen aan, de yenne na
Surina-
keus me.

JULY. keus van Scheep te gaan na *Holland*, en zelf
1744. een paspoort, in geval van onlusten tusschen
Frankryk en de *Staten Generaal*. Ik liet geen
 oogenblik te loor gaan, en na een verblyf van
 zes maanden te *Cayenne*, vertrok ik hersteld
 van daar, op den 22 Augustus 1744. op de
 Cano des Konings welke de Heer *d'Orwilliers*
 de goetheit had my te geven tot de reis na
Surinamen, met een Sergeant van het Guar-
 nisoen tot Leidsman, die alleen over de Roe-
 iers het gebied voerde. Deeze reis was
 ook veel korter, als die van *Para* na *Cayen-*
ne: ik hield my onder weg niet langer op als
 nodig was om het Scheepvolk der Indiaanen
 voltallig te hebben. De Zending van *Se-*
namary bezorgde my de meesten, onaangezien
 de doodsche vrees voor een ingebeelde be-
 smetting op *Surinamen*, welk valsche gerugt
 onder haar was verspreid. Als ik de tyd die
 ik my uit noodzakelykheit of vrywillig opge-
 houden heb niet en reken, zoo deed ik de
 reis in wat meer als zestig uren, van *Cayen-*
ne tot de Rivier *Suriname*, in welke ik kwam
 op den 27sten.

Aan- Den 28 voer ik de Rivier op vyf mylen
komt te ver, en kwam te *Parimaribo*, Hoofdstad van
Parama- de Hollandsche Volkplanting te *Surinamen*,
ribo. alwaar de Gouverneur met de daad noch veel
SEPT. verder ging als men uit zyne beleefde aan-
1744. biedingen zou hebben kunnen te gemoet zien.

Breete. Ik nam 'er de breete waar 5 gr. 49 min.
 Noorder breete, en ik deed 'er eenige an-
 dere waarnemingen gedurende vyf dagen

Vertrek dat ik my aldaar ophield: ik ging Scheep op
na Am- den
sterdam.

't binnenlandse gedeelte van Zuid Amerika. 135

den 3 September op een Koopmans Schip dat **SEPT.**
na Amsterdam vertrok. **1744**

Den 29 bevryde my het kwaade weder **Ont-**
om myn paspoort te vertonen aan een Engel- **moeting**
sche Kaper, die 'er mogelyk weinig eerbied **van een**
voor zou gehad hebben, dewyl hy onder **Engel-**
Hollandsche Vlag ons de volle laag gaf, om **sche Ka-**
per.
ons onze Sloep in Zee te doen zetten.

Den 6 November by het inzeilen van het **NOV.**
Kanaal, en een even zoo slegten weder, **1744.**
vergde een Kaper van St. Malo ons het zel- **Ont-**
ve, maar veel beleefder; en tot onder het be- **moeting**
reik van de stem gekomen zynde, verge- **van een**
noegde hy zich eindelyk toen ik my bekend **Fransé**
maakte, met de verzekering die ik hem gaf, **Kaper.**
dat hy zyn tyd verliezen zou met ons op te hou-
den. Wy namen op den 16 aan 't inkoomen van
Texel een Loots in, om ons binnen te brengen, **Gevaar.**
maar genootzaakt om de Kust te ontwyken
die wy zochten, zwurven wy geduurende
de vyftien kortste dagen van het jaar, en in
geduurende misten, gestadig met het diep-
loot in de hand, in een Zee die vol is, van
ondieptens en Zandbanken, wy zagen op
een nacht het Vuur van *Schevelingen*, dat
wy niet zonder gevaar gewaar wierden: wy
zagen eindelyk het Land van *Vlieland*, ter-
wyl onze *Stuurlieden* volgens hunne giffingen
meinden in het gezicht van *Texel* te zyn.
Den 30 November des avonds ontscheepte **Ont-**
ik te Amsterdam, alwaar ik my, als mede **schee-**
in den Haag, ruim twee maanden opgehou- **ping.**
den heb, in verwagting van de nodige pas-
poorten, om met zekerheit door de *Neder-*
landen te trekken. Voor de *Engelsche* ben ik

136 *Bekort Verhaal van een Reis gedaan door*

JANU. 1745. verplicht aan den Heer *Trevor*, Minister van die Kroon, dieze zonder bedenken aanstonds verleende op het verzoek van den *Abt de la Ville* Minister van *Vrankryk*; en voor die van de Minister der Koningin van *Hongaren*, aan de dienstvaardige zorg van den Heer Grave van *Bentink*. Eindelyk den 23 February deezes jaars 1745. ben ik te Parys aangekomen, na een afwezenheit van tien jaren.

FEB. 1745.

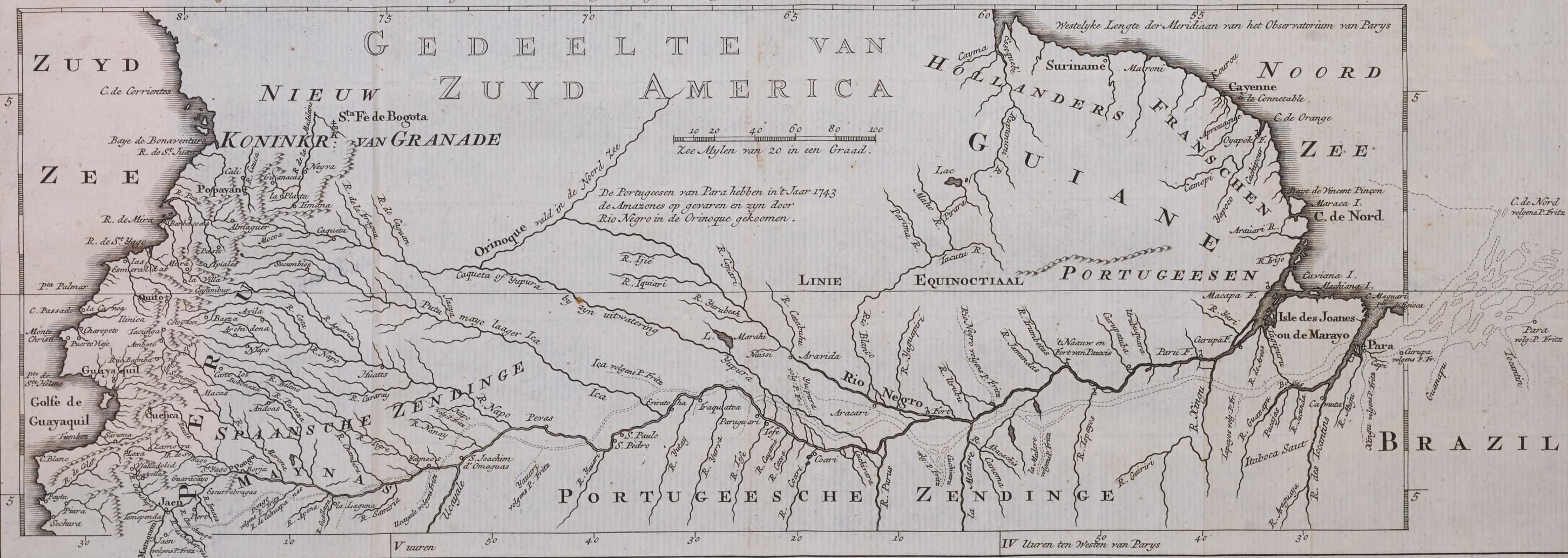
Aankomst te Parys.

KAART DER LOOP VAN DE MARAGNON, OF DE GROOTE RIVIER DER AMAZONES,

van zyn beraerbaar gedeelte van Jaen de Bracamores, tot aan zyn uytwaatering. ynders bevattende de Provintie QUITO, de Kust van GUIANE, van Cap de Nord tot aan Essequibe, gemaakt in de Jaaren 1743 en 1744. geschikt naa de Sterrekundige Waarneeminge door M. DE LA CONDAMINE, Lid van de Koninklyke Academie der Wetenschappen.

Vermeerderd met den loop van Rio Negro, en andre Omstandigheeden getrokken na de Handschriften, aantekeningen, en Kaarte der Nieuwste Ryzigers

Den loop der Rivier volgens den P. Samuel Fritz Jezuït, is hier gestipt, koomende over een met de Meridiaan van Jaen de Bracamores, als de aanmerkelykste plaats daar men deeze Rivier heeft beginnen te beschryven.

